

Документи щодо пам'яткоохоронної діяльності

Міжнародні документи

Зміст

1. "Всесвітня спадщина та сучасна архітектура - управління історичним міським ландшафтом" (Віденський меморандум).
2. Міжнародна хартія з охорони та реставрації архітектурно-містобудівної спадщини (Краківська хартія).
3. Ризька хартія про автентичність та історичну реконструкцію культурної спадщини.
4. Міжнародна хартія з охорони традиційної архітектурної спадщини (Стокгольмська хартія).
5. Нарський документ про автентичність.
6. Міжнародна хартія про охорону історичних міст (Вашингтонська хартія).
7. Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи.
8. Переглянута Рекомендація стосовно міжнародних конкурсів з архітектури та містобудування.
9. Рекомендація про збереження і сучасну роль історичних ансамблів.
10. Рекомендація про охорону на національному рівні культурної та природної спадщини.
11. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини.
12. Рекомендація про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека.
13. Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія).
14. Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута).

Документи щодо пам'яткоохоронної діяльності

Міжнародні документи

Міжнародні конвенції, хартії, рекомендації та інші документи в сфері охорони пам'яток архітектури та містобудування.

1) "Всесвітня спадщина та сучасна архітектура - управління історичним міським ландшафтом" (Віденський меморандум)

Статус: чинний

Видавець/автор: ЮНЕСКО

20 травня 2005 року

"Всесвітня спадщина та сучасна архітектура - управління історичним міським ландшафтом"

ПРЕАМБУЛА

1. ВІДЕНСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ є результатом роботи Міжнародної конференції з питань збереження всесвітньої спадщини та управління сучасною архітектурою, організація якої була запропонована Комітетом всесвітньої спадщини на його 27-й сесії (м. Париж, 30 червня - 5 липня 2003 року, рішення 27 COM 7B.108). Конференція проходила з 12 по 14 травня 2005 року у Відні (Австрія) під патронатом ЮНЕСКО, у її роботі брали участь понад 600 провідних фахівців та професіоналів з 55 країн світу.

2. Згідно з ст.4 і 5 Конвенції ЮНЕСКО щодо збереження всесвітньої культурної спадщини (Конвенція, 1972 р.) існує необхідність глобальної співпраці щодо обговорення питання, пов'язаного із зростанням економічної динаміки та нещодавніх структурних змін в історичних містах, які включені до Списку всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО.

3. Видатні місця та унікальні пам'ятки культурної спадщини увійшли до Списку всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО на підставі Бюлетеня, що визначає виняткові загальнолюдські цінності, збереження яких повинно бути в центрі уваги будь-якої державної політики.

4. На особливу увагу заслуговують "Міжнародна хартія з охорони і реставрації нерухомих пам'яток та визначних місць" ("Венеціанська хартія", 1964 р.), "Рекомендації ЮНЕСКО стосовно збереження культурних здобутків, яким загрожує проведення державних або приватних будівельних робіт", 1968 р.), "Міжнародна хартія з охорони історичних садів" ("Флорентійська хартія", 1976 р.); ICOMOS "Міжнародна хартія з охорони історичних міст" ("Вашингтонська хартія", 1987 р.); Документ з автентичності (достовірності) - (Нара, 1994 р.), а також Конференції НАВІТАТ II (житло, природне середовище) та "Пам'ятної книги-21", яка була ратифікована державами-учасницями в Стамбулі (Турція) у червні 1996 року.

5. Віденський меморандум має стати гідним продовжувачем ідей вищезгаданих документів, а також предметом подальшого обговорення стосовно підтримки питання збереження пам'яток та визначних місць як ключовий документ для інтеграційного підходу, який поєднує в одне ціле сучасну архітектуру, підтримку міського розвитку та ландшафту з урахуванням унікальних особливостей історичних споруд.

ВИЗНАЧЕННЯ

6. Меморандум стосується історичних міст, які вже занесені або мають намір бути включеними до Списку всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО, а також інших міст, які мають пам'ятки та видатні місця, разом із міськими територіями, що є унікальними з точки зору всесвітньої культурної спадщини.

7. Історичний міський ландшафт, ґрунтуючись на "Рекомендації ЮНЕСКО щодо охорони та сучасної ролі історичних територій" (1976 р.), стосується ансамблів будь-якої групи споруд, структур та відкритих територій в їх природному та екологічному контексті, включаючи археологічні та палеонтологічні визначні місця, в міському середовищі, що належать до певного періоду, значення і цінність яких визнано з археологічної, архітектурної, доісторичної, історичної, наукової, естетичної, соціокультурної або екологічної точки зору. Такий ландшафт пристосувався до сучасного світу і має унікальне значення для розуміння того, як ми живемо зараз.

8. Історичний міський ландшафт гармонійно вписується зі своїми соціальними проявами та розвитком як в минулому, так і в сьогоденні. Він складається з елементів, що включають землекористування за його ландшафтною конфігурацією, просторову організацію, видимі зв'язки, топографію земель історико-культурного призначення, рослинний світ та всі елементи технічної фундаментальної інфраструктури, включаючи найменші об'єкти і деталі споруд (цокольне оздоблення, узбіччя, бруківку, підземні комунікації, прилади освітлення тощо).

9. Сучасна архітектура в цьому контексті стосується всіх планувальних втручань під час будівництва в історичному середовищі, включаючи відкриті території, нові будівлі, добудови, реконструкції або розширення історичних споруд та перетворення визначних місць.

10. Розширене поняття всесвітнього значення культурної спадщини, зокрема в останнє десятиріччя, включає більш широку інтерпретацію, основною метою якої є визначення співіснування людини та землі, людини та суспільства, вимагає нових підходів до методології збереження історичного середовища під час збільшення територій міст. Міжнародні хартії та рекомендації ще не в повному обсязі охопили ці проблеми.

11. ВІДЕНСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ зосереджує увагу на впливі сучасного розвитку архітектури на загальний стан міського ландшафту, який має унікальне значення щодо збереження культурної спадщини, за допомогою якої поняття історичного міського ландшафту сягає за межі традиційних термінів, таких як "історичні центри", "ансамблі" або "оточення", які часто використовують у хартіях

та законах про охорону культурної спадщини задля більш широкого територіального та ландшафтного контексту.

12. Історичний міський ландшафт набуває свого виняткового та загальнолюдського значення в послідовному розвитку через процес урбанізації, об'єднаних топографічних умов із навколишнім середовищем та точного визначення економічних та соціокультурних цінностей, які мають відношення до суспільства.

Захист та збереження традиційного характеру історичного міського ландшафту включає в себе окремі монументальні пам'ятки, які можна знайти в переліку тих, що підлягають захисту, а також ансамблі та їх унікальне оточення, фізичне, функціональне та видиме, матеріальне та асоціативне, з історичною типологією та морфологією.

ПРИНЦИПИ ТА МЕТА

13. Подальші зміни у функціональному використанні, соціальній структурі, політичному змісті та економічному розвитку, які проявляються у формі структурного втручання в історично успадковані міські ландшафти, що мають значення історичної культурної спадщини, які можуть бути визнаними однією з традицій цього міста та вимагають далекоглядної політики стосовно вироблення відповідного рішення та діалогу з іншими учасниками будівельного процесу.

14. Існуючі історичні міста, особливо ті, що входять до Списку всесвітньої культурної спадщини, потребують особливої політики планування та управління містом, для якої збереження культурної спадщини є головною метою. В цьому процесі автентичність та інтеграція історичних міст, які визначаються за різними чинниками, не повинні піддаватися ризику.

15. Майбутнє нашого історичного міського ландшафту залежить від взаєморозуміння між вищими посадовими особами, які відповідають за містобудівну політику, забудовниками міста, архітекторами, спеціалістами з охорони, приватними власниками, інвесторами та зацікавленими громадянами, що співпрацюють для збереження міської спадщини, враховуючи при цьому модернізацію та розвиток суспільства, а також культурні та історичні традиції.

16. Беручи до уваги емоційний зв'язок між населенням та його оточенням, традиційно сформованими патріотичними почуттями історичного міста, дуже важливо гарантувати якість міського оточення для життя людей, щоб сприяти успішному економічному розвитку міста та його соціальному і культурному процвітанню.

17. Викликає занепокоєння фізичне та функціональне втручання в історичне середовище шляхом удосконалення умов життя, праці та

оздоровлення, а також його сучасної адаптації та використання. Все це є можливим, але за умови не піддавати ризику існуючі цінності, успадковані від характеру та значення історичних міських споруд та архітектурних форм. Тобто реабілітація та сучасний розвиток історичного середовища мають базуватись на належній інвентаризації і оцінці його цінностей, а також сприяти проявам високої якості культури.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ОХОРОНИ

18. Вироблення рішень щодо втручання сучасної архітектури в історичний міський ландшафт вимагає детального, уважного обговорення не тільки культурно-історичних і науково-обґрунтованих методів та дослідження "ноу-хау" фахівців, а й активної участі громадської думки. Такий процес потребує дотримання відповідних вимог щодо правильності дій в окремих випадках, дослідження просторових зв'язків (робота із оточуючим середовищем) та діалогу між старим та новим і в той же час поваги до автентичності та цілісності історичного середовища.

19. Глибоке розуміння історії, культури і архітектури історичного середовища, а не тільки будівельних об'єктів, є вирішальним для розвитку структури охорони. Деяким архітектурним та містобудівним комісіям слід бути детально обізнаними щодо сучасних форм урбанізації та застосування її інструментів для здійснення аналізу, типології та морфології міських ландшафтів.

20. Важливим чинником у процесі планування є своєчасне розпізнавання та формулювання можливостей і ризиків для того, щоб гарантувати добре збалансований процес розвитку історичних міст. Основою для всіх структурних втручань є комплексне всеохоплююче дослідження та аналіз історичного міського ландшафту як спосіб вираження культурних цінностей та їх унікального значення. Дослідження довгострокових результатів та підтримка спланованих архітектурних втручань є важливою частиною процесу планування міст і має на меті, в першу чергу, захист історичної споруди, забудови та її змісту.

21. Беручи до уваги основне визначення містобудування (згідно зі статтею 7 Меморандуму), сучасній архітектурі слід уникати будь-яких форм псевдоісторичного проектування, оскільки воно суперечить і історії, і сучасності. Один історичний погляд не повинен витіснити всі інші, оскільки історія має залишатися такою, якою вона є. В той же час розвиток культури через якісні втручання - це кінцева мета сучасного розвитку історичних міст.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МІСЬКОГО РОЗВИТКУ

22. Етичні норми і вимоги високоякісного проектування та його коректного підходу до історико-культурного контексту - це передумови процесу сучасного планування.

В історичних містах особлива увага повинна приділятися якісній архітектурі, зокрема необхідно звертати увагу на об'єми та висоту забудови. Важливим чинником для розвитку нового будівництва є мінімізація прямого впливу на такі важливі історичні елементи, як значні споруди та археологічні культурні шари.

23. Просторову структуру в історичних містах необхідно підсилювати через управління планування міста, оскільки історичні споруди є ключовими елементами відродження історичних міст: проектування в міському середовищі та мистецтво висвітлюють специфічні історичні, соціальні та економічні компоненти і передають їх наступним поколінням.

24. Збереження об'єктів всесвітньої культурної спадщини включає в себе організацію громадських просторів, при цьому особливу увагу слід приділяти функціональності, масштабу, матеріалам, освітленню, облаштуванню вулиць, рекламі та озелененню.

Містобудівна інфраструктура у зонах охорони має вживати всіх заходів, що спрямовані на дотримання характеру історичної тканини, забудови та контексту, а також пом'якшувати негативні ефекти від транспортного навантаження та паркування.

25. Види міста, дахи, ландшафти, в тому числі історичні завершення будівель - історичне розпланування (парцеляція), основні візуальні осі та типи є невід'ємними частинами самобутності історичного міського ландшафту. Що стосується реновації, то історичний вигляд дахів та ділянок (парцеляція) є базою для планування та проектування.

26. Головний принцип полягає в тому, що масштабність та проектне рішення мають відповідати історичному розплануванню (парцеляція), кожному окремому типу архітектури, тоді як знищення внутрішньої планувальної структури вартих охорони об'єктів забудови ("фасадизм") не є належним засобом структурного втручання.

Інвестори та учасники будівельного процесу повинні пам'ятати, що розвиток сучасної архітектури в містах всесвітньої спадщини та в історичних містах є допоміжним до цінностей історичного міського ландшафту і залишається в певних рамках для того, щоб не піддавати ризику традиційний характер історичного середовища міста.

ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ

27. Управління динамічними змінами та розвитком у містах всесвітньої спадщини охоплює чітке знання історичної території та її елементів з використанням наукових методів інвентаризації забудови, законів, інструкцій, механізмів, процедур, які оформлені в плані управління, відповідно до основних положень Конвенції з охорони всесвітньої культурної і природної спадщини (1972 р.).

28. Розроблення та виконання плану управління забудовою історичних міських ландшафтів потребує участі експертів, провідних фахівців і професіоналів багатьох галузей, а також своєчасного проведення громадського обговорення.

29. Якісне управління історичним міським ландшафтом має на меті постійну охорону та покращання просторових і функціональних, пов'язаних із культурою проектування, цінностей. У цьому сенсі особливо слід наголосити на контекстуалізації сучасної архітектури в історичному міському ландшафті, дослідження оцінки культурного або візуального впливу мають супроводжувати пропозиції щодо сучасних втручань.

30. Економічні аспекти міського розвитку мають бути обов'язково пов'язані з метою довгострокового збереження культурної спадщини.

31. Історичні будівлі, міський ландшафт та сучасна архітектура визначають неповторний образ та характер міста, його культурну цінність. Сучасна архітектура може бути сильним конкурентом для міст, оскільки вона приваблює мешканців, туристів та зовнішній і внутрішній капітал своєю якісною особливістю. Поєднання історичної та сучасної архітектури – це унікальна цінність для місцевих територіальних громад. На сьогоднішній день ця цінність має служити освітнім цілям, дозвіллю, туризму, безпечному та повноцінному розвитку ринку майна.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

До Комітету всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО направлені наступні пропозиції:

А. Відносно історичних міських територій, вже занесених до Списку всесвітньої спадщини, концепція історичного міського ландшафту і рекомендації, висловлені в цьому Меморандумі, мають враховуватися при розгляді будь-якого потенційного чи встановленого впливу на цілісність об'єкта всесвітньої спадщини. Ці принципи мають бути підсилені планами управління, які окреслюють спеціальні заходи, що їх слід вжити для охорони історичного міського ландшафту.

В. При розгляді питання щодо занесення нових об'єктів та визначних місць, історичних міських територій до Списку всесвітньої спадщини рекомендується запропоновану концепцію історичного міського ландшафту включати до процесів номінації та оцінки.

С. ЮНЕСКО запрошується для вивчення можливості формулювання нових рекомендацій з метою доповнення та осучаснення існуючих рекомендацій з питань історичних міських ландшафтів, з особливим посиленням на контекстуалізацію сучасної архітектури, які в майбутньому мають бути подані до Генеральної Конференції ЮНЕСКО.

Комітет всесвітньої
культурної спадщини ЮНЕСКО (Париж)

20 травня 2005 року

Переклад тексту українською мовою виконано: Л. Захаровою, В. Залигіною, Л. Шаріною, за сприяння історика архітектури, кандидата мистецтвознавства С. Біленкової.

Від редакційної колегії збірника:

МЕМОРАНДУМ підготували і підписали такі міжнародні організації:

- ЮНЕСКО
- ICOMOS (Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць)
- ICCROM (Міжнародний центр досліджень у сфері консервації та реставрації культурних цінностей)
- Організація міст всесвітньої спадщини
- Міжнародна федерація ландшафтних архітекторів
- Міжнародна спілка архітекторів
- Міжнародна федерація з житла та планування

Меморандум обов'язковий для міст, в яких містяться об'єкти, включені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. В Україні – це Київ і Львів.

2) Міжнародна хартія з охорони та реставрації архітектурно-містобудівної спадщини (Краківська хартія)

Статус: чинний

Видавець/автор: ЮНЕСКО

Міжнародна хартія

**з охорони та реставрації архітектурно-містобудівної спадщини
(Краківська хартія 2000 р.)**

Краків – Вавель, 26 жовтня 2000 року

Признаючи заслуги і зусилля осіб та інституцій, що впродовж трьох років готували Міжнародну пам'яткоохоронну конференцію "Краків 2000" та Пленарну Сесію "Культурна спадщина - фундамент розвитку цивілізації",

Ми, учасники Міжнародної пам'яткоохоронної конференції "Краків 2000", свідомі великого значення і вартості культурної спадщини, пропонуємо ці принципи увазі всіх чинників, які відповідають за неї, щоби можна було керуватися ними в зусиллях, спрямованих на його охорону.

Преамбула

Діючи в дусі Венеціанської хартії (995_757), беручи до уваги міжнародні рекомендації, а також прискорений процес об'єднання Європи на початку нового тисячоліття, свідомі, що живемо в умовах, у яких ідентичність розуміється щораз в ширшому аспекті, стає більш вивершеною і відмінною одночасно. Сучасна Європа характеризується культурною різноманітністю і повагою до плюралізму фундаментальних цінностей, що спостерігаються як у матеріальній (рухомій і нерухомій), так і в інтелектуальній спадщині, який мусить також враховувати відмінність асоційованих з цим думок, і виникнення суперечностей.

Це зобов'язує всіх відповідальних за збереження культурної спадщини до звернення особливої уваги на властиве розв'язання проблем та прийняття рішення для досягнення визначеної мети.

Кожна спільнота через свою колективну пам'ять і свідомість минулого відповідає за ідентифікацію та урядування власною спадщиною. Окремі елементи цієї спадщини розуміються як носії багатьох різних вартостей, що змінюються в часі. В цьому процесі змін кожна спільнота повинна поглиблювати свідомість і почуття потреби збереження цінностей, характерних для її спадщини.

Спадщина не може бути визначеною однозначно. Натомість можна визначити критерії, на підставі яких ця спадщина ідентифікується. Плюралізм суспільства полягає в різноманітності концепцій спадщини, що визначаються всією спільнотою; тому знаряддя і методи, створені для відповідної його охорони, повинні пристосовуватись до еволюційного процесу постійних змін, якому підлягає ця спадщина. Цей особливий аспект визначення цінності спадщини вимагає підготування програми охорони і прийняття ряду рішень, які необхідно зкодифікувати в реставраційному проекті згідно з відповідними технічними і структурними критеріями.

Свідомі великого значення Венеціанської хартії (995_757), і прямуючи до визначеної нею мети, пропонуємо такі засади охорони і реставрації архітектурно-містобудівної спадщини, враховуючи потреби нашого часу.

Цілі і методи

1. Архітектурно-містобудівна і ландшафтна спадщина, а також пам'ятки мистецтва, що належать до неї, є результатом пов'язаних з нею історичних та суспільно-культурних подій. Нашою метою є охорона цієї спадщини. Охорона може реалізовуватися багатьма способами втручань, такими як: контроль середовища, підтримка, ремонт, реставрація, реновація і реабілітація (ревалоризація). Кожне втручання містить рішення, вибором і відповідальністю пов'язане з цілістю спадщини, а також з тими його складовими, значення яких сьогодні не розпізнане, але може бути означеним у майбутньому.

2. Утримання і ремонт є підґрунтям процесу охорони спадщини. Ці дії мусять інтегруватися з систематичними дослідженнями, контролем, постійним моніторингом і тестуванням. Можливі пошкодження повинні передбачатися і реєструватися для уможливлення прийняття запобіжних заходів.

3. Охорона архітектурно-містобудівної спадщини реалізується проектом реставрації, який окреслює довготермінову стратегію. "Проект реставрації" повинен опиратися на ряд відповідних технічних рішень і виконуватися в процесі вивчення і нагромадження знань та інтерпретації споруди, ансамблю чи місцевості. Він повинен включати традиційні і сучасні матеріали, структурні дослідження, обмірний і графічний аналіз, а також означення історичної, мистецької і суспільно-культурної цінності. До проекту реставрації повинні залучатися всі необхідні спеціальні дисципліни, а координація мусить бути довірена кваліфікованій та освіченій особі.

4. Реконструкції великих частин будинку "в його історичному стилі" треба уникати. Реконструкція дуже малих архітектурних фрагментів може стосуватися винятково при умові опертя на прецедентну і незаперечну документацію. Якщо для вживання споруди необхідно виконати більші просторові чи функціональні частини - вони повинні проектуватися в дусі сучасної архітектури. Реконструкція цілої споруди, знищеної під час збройного конфлікту чи стихійного лиха, є прийнятною з огляду на виняткові суспільні чи культурні мотивації, пов'язані з ідентичністю всієї спільноти.

Різні види архітектурно-містобудівної спадщини

5. Кожне втручання в археологічну спадщину, з огляду на його делікатність, повинне враховувати його зв'язки з оточенням,

територією і довкіллям. Деструктивні аспекти розкопок повинні бути максимально зменшені. Під час розкопок необхідно забезпечити повну документацію археологічної пам'ятки.

Як і в інших випадках, консерваційні роботи при археологічних відкриттях повинні опиратися на засади мінімального втручання, їх можуть виконувати лише професіонали, а застосовувані ними методи і технології повинні бути суворо контрольовані.

В охороні й публічній презентації археологічних розкопок необхідно надавати перевагу використанню сучасних інформаційних технологій, таких як бази даних, мультимедійні системи презентації, віртуальні реконструкції.

6. Метою охорони пам'яток архітектури в міському і в сільському середовищі є збереження їх автентичності та інтегральності, включно з внутрішнім простором, вистроєм і декором, згідно з первісним задумом. Така охорона вимагає відповідного "реставраційного проекту", що окреслює методи і цілі. В багатьох випадках необхідним є забезпечення відповідного використання згідно зі збереженим внутрішнім простором і значенням об'єкта. Всі роботи в історичних об'єктах повинні повністю респектувати всі наявні них стратиграфічні шари та історичні періоди.

7. Твори монументального, декоративного та образотворчого мистецтва, які складають інтегральну частину історичної будівлі, повинні зберігатись згідно зі спеціалізованим реставраційним (реноваційним) проектом (програмою), пов'язаним із загальним проектом. Це означає, що реставратор повинен мати необхідні знання, відповідну професійну і мистецьку освіту та досвід, які дозволять йому інтерпретувати різні дослідження і аналізи цього мистецького напрямку. Реставраційний проект мусить гарантувати коректну реставрацію всіх творів монументального, декоративного та образотворчого мистецтва з респектом до традиційного народного ремесла, що є інтегральною складовою частиною архітектурної спадщини.

8. Історичні міста і села в територіальному контексті становлять істотну частину нашої універсальної спадщини і повинні сприйматися як цілість, утворена з простору і об'єктів людської діяльності, яка постійно перебуває в процесі еволюції і змін. Стосується це всіх історичних епох і суспільних формацій та вимагає інтегрованого процесу планування, диспонуючи широким спектром різномірної діяльності. Охорона міського середовища займається комплексами споруд і відкритими просторами, що є елементами більших міських теренів чи цільними малими міськими або сільськими поселеннями, включаючи інші цінності. Тому охорона мусить бути звернена до морфологічної, функціональної і структурної цілісності, як частини території і оточуючого її ландшафту. Споруди що творять історичні терени, не обов'язково мусять мати свою архітектурну цінність, але зберігаються з

огляду на вирізняючі просторові, технологічні, пластичні та колористичні характеристики, які органічно пов'язують їх.

Реставраційний проект для історичних міст і сіл повинен передбачати керування при одночасній можливості зіставлення (верифікації) вибраних рішень, пов'язуючи питання охорони спадщини з соціальними та економічними питаннями. Окрім отримання знань про самі структури, існує необхідність проведення досліджень над впливом змін та способами, необхідними для керування цим процесом. Реставраційний проект історичних міст і сіл розглядає споруду у двох аспектах: а) елементи, пов'язані з його містобудівною формою, які визначають міський простір; б) внутрішнє просторове аранжування, що є суттю самої споруди.

9. Ландшафти, як культурна спадщина, віддзеркалюють перманентну взаємодію, що відбувається в різних культурних формаціях між людиною, природою і фізичним середовищем та є свідченням еволюційного зв'язку людини і суспільства з довкіллям. У цьому контексті їх збереження, охорона і розвиток фокусуються на людських і природних рисах, що інтегрують культурні цінності: матеріальні і нематеріальні. Тому таким важким є розуміння і увага до характеру ландшафтів, а також застосування відповідних законів і норм з метою гармонізації бажаних напрямів розвитку регіонів з засадничими цінностями спадщини. У багатьох суспільствах культурні ландшафти історично є результатом містобудівних теренів і виникнення міст.

Інтеграція охорони культурного ландшафту зі зрівноваженим розвитком регіонів, що враховує екологічні дії та охорону природного середовища, вимагає свідомості і розуміння містобудівних процесів. Внаслідок цих процесів творилися тісні зв'язки між ландшафтом і структурами метрополії, міст і містечок.

Зінтегрована охорона первісного і археологічного ландшафтів водночас з динамічним розвитком сучасних ландшафтів повинні враховувати суспільні, культурні й естетичні цінності.

10. Технології охорони повинні стисло пов'язуватись з міждисциплінарними науковими дослідженнями матеріалів і технологій будівництва, ремонту і реставрації архітектурно-містобудівної спадщини. Вибране втручання мусить респектувати первісну функцію і забезпечувати відповідність з існуючими матеріалами, структурами і архітектурними цінностями. Всі нові матеріали і технології повинні пройти тестування, порівняння і докладне вивчення перед їх застосуванням. Одночасно застосування нових технологій на об'єкті мусить враховувати насамперед збереження існуючого матеріалу, а постійний моніторинг повинен висвітлювати протягом часу отримувані результати, для потенційної можливості відвернення втручання.

Особливу увагу необхідно звернути на знання традиційних матеріалів, а також на їх властиве використання в контексті потреб сучасного суспільства, що само по собі є важливим складником культурної спадщини.

Управління

11. Для управління динамічними змінами, перетворенням і розвитком історичних міст та всієї культурної спадщини необхідно здійснювати відповідне регулювання, прийняття рішень і оцінення результатів. Зasadничою частиною цього процесу належить визнати ідентифікацію ризику, застосування відповідних систем попередження і створення плану дій у критичних ситуаціях. Культурний туризм, окрім позитивного впливу на локальну економіку, повинен розглядатися як чинник ризику. Одночасно необхідно звернути увагу на оптимізацію коштів на утримання спадщини.

Охорона культурної спадщини повинна бути інтегральною частиною планування і управління, тому що може спричинитися до якісного і економічного зростання суспільства.

12. Плюралізм цінностей спадщини і різнорідність інтересів викликають необхідність існування такої структури суспільного зв'язку, яка дозволяє участь в процесі планування і управління не тільки спеціалістам і адміністраторам, а також мешканцям. Суспільство є відповідальним за встановлення відповідних методів і структур, що забезпечують участь індивідуальних осіб і позаурядових організацій в процесі прийняття рішень.

Навчання і освіта

13. Навчання і освіта в сфері культурної спадщини вимагає громадського заангажування й інтеграції з національними системами освіти на всіх рівнях. Складність реставраційних проектів чи будь-яких інших втручань, що враховують цілість історичних, технічних, культурних і господарських аспектів, вимагає призначення відповідального і компетентного керівника робіт.

Навчання реставраторів і консерваторів має міждисциплінарний характер і повинно дати знання і освіту в галузі історії мистецтва, архітектури, технології та консерваційних матеріалів, а також матеріалознавства пам'яток, які разом з досвідом і мистецьким хистом свідчитимуть про їх кваліфікацію і вміння.

Навчання професіоналів і техніків реставраційних дисциплін

повністю повинно брати до уваги методи і технічні знання, що розвиваються, і ознайомлювати із триваючою дискусією в політиці і теорії охорони.

Через перманентне навчання постійно повинна бути піднесена якість ремесла і технічної праці, виконаної в часі реалізації реставраційних проектів.

Правові норми

14. Охорона архітектурно-містобудівної спадщини, а також творів мистецтва, вимагає створення кращих умов через прийняття дієвих правових і адміністративних норм. Вони повинні гарантувати виконання і реалізацію реставраційних проектів або нагляд за нею професійних кадрів.

Правові норми повинні також впроваджувати принципи, що стосуються охорони професії і шляхи здобування практичного досвіду виключно в рамках структурованих програм навчання. Необхідно звернути увагу, щоби отримання дозволу на незалежну практику навчання нових кадрів відбувалося під постійним наглядом професійних реставраторів.

3) Ризька хартія про автентичність та історичну реконструкцію культурної спадщини

Статус: чинний

Видавець/автор: Науковий комітет Конференції в Ризі

Ризька хартія про автентичність та історичну реконструкцію культурної спадщини

Ризьку Хартію склав науковий комітет, утворений з цією метою під час проведення конференції в Ризі.

Ми, делегації Естонії, Латвії, Литви, Білорусі та України, спільно з колегами з ICCROM (Міжнародного дослідницького центру охорони та реставрації культурних цінностей), Канади, США й Великобританії, зібралися в Ризі, столиці Латвії, для проведення 23-24 жовтня 2000 року регіональної конференції на тему: Культурна спадщина: автентичність і історична реконструкція, організованої з ініціативи ICCROM на запрошення інспекції з охорони культурної спадщини Латвії у співпраці з Комітетом світової спадщини та Фондом культурного надбання Латвії;

визнаючи, що більшість міжнародних засад, установлених Венеційською Хартією (1964 р.) (995_757) та іншими основоположними документами ICOMOS, включаючи Хартію (1979 р.), Флорентійську Хартію (1981 р.), Дрезденську декларацію (1982 р.), Лозаннську хартію (1990 р.) і Нарський документ (1994 р.),

а також Конвенцію UNESCO про захист світової культурної та природної спадщини (1972 р.) (995_089) та Рекомендаціями UNESCO ухваленими в Найробі (1976 р.) (995_726, 995_725, 995_574, 995_914), заперечують реконструкцію (відтворення) культурної спадщини;

за винятком тих випадків, коли реконструкція необхідна для продовження існування визначного місця; коли визначне місце має незавершений вигляд у результаті руйнувань чи привнесених змін; коли реконструкція повертає визначному місцю його культурну значимість або має компенсувати трагічні втрати, що сталися у висліді стихійних чи скоєних людьми лих;

за неодмінної умови, що реконструкція має проводитися без кон'юнктури чи завдання шкоди збереженим автентичним руїнам, і що будь-яка реконструкція має чітко відрізнятися від автентичних пам'яток, бути необхідною для забезпечення збереженості (консервації) та експонування визначного місця;

зважаючи, що зокрема в країнах, які нещодавно відновили свою незалежність, питання реконструкції та автентичності набули особливої ваги, оскільки значна кількість таких заходів планується і втілюється в життя, дійшли згоди, що:

1. культурна спадщина становить цінність як очевидні або неочевидні свідчення попередньої людської діяльності, тому будь-яке втручання, навіть з метою забезпечення збереженості об'єкта спадщини неминуче позначається на якості цього свідчення і, відповідно, має зводитися лише до необхідного мінімуму.

2. утримання та ремонт об'єктів культурної спадщини мають сьогодні стати головними видами робіт з консервації. При цьому слід виходити з визнання того, що для кожного історичного періоду характерний свій особливий стиль, який не копіює формальні прийоми та засоби виразності, котрі використовувалися раніше.

3. діяльність із консервації та/або реконструкції має за мету збереження та виявлення значення культурної спадщини.

4. автентичність критерієм ступеня вірогідності і точності збереження важливих ознак культурної спадщини (включаючи форму і проектне вирішення, матеріали і конструкції, функціональне призначення і використання, традиції і технології, розміщення і докільля, дух, емоції та інші чинники);

5. вважаємо, що копіювання культурної спадщини в принципі є підміною свідчення минулого; кожен архітектурний витвір має відображувати той час, коли він створений з докільлям нові будівлі можуть підтримувати контекст історичного середовища

Однак:

6. у виняткових випадках реконструкція культурної спадщини,

втраченої в результаті стихійних чи спровокованих людьми лих, може бути прийнятною, коли для історії та культури відповідного регіону конкретна пам'ятка становить надзвичайну художню цінність, має символічне значення чи особливо важлива для збереження історичного середовища (як міського, так і сільського):

- за умови, що наявні обміри та відповідна історична документація (включаючи іконографічні, архівні свідчення та матеріальні рештки);
- реконструкція не спотворює містобудівне і ландшафтне середовище і
- при реконструкції не завдається шкоди існуючій історичній забудові,
- за неодмінної умови, що необхідність реконструкції визначається шляхом відкритих і вичерпних консультацій між причетними до справи державними та місцевими уповноваженими органами та громадськістю;

Вимагаємо:

7. щоб усі уряди та місцеві адміністрації зацікавлених країн взяти до відома цей документ, так само, як і інші документи, на яких він ґрунтується, і керуватися ними у своїй діяльності; всі причетні академічні заклади можуть увести його до своїх навчальних програм.

Ризьку Хартію склав науковий комітет, утворений з цією метою під час проведення конференції в Ризі. Роботою Наукового комітету керував Яніс Лейніекс (Латвія). До складу Наукового комітету увійшли такі фахівці: Кристофер Янг (Великобританія), Гедімінас Руткаускас та Йонас Глемжа (Литва), Хайн Тосс (Естонія), Яніс Крастіньш (Латвія), Василь Черник (Білорусь), Євніка Ліньова (Україна), Герб Стоел (ICCRUM). У своїй праці комітет зважив на письмові пропозиції, внесені Янісом Крастіньшем, Гербом Столом та Юрісом Дамбісом.

Примітки:

- текст Ризької хартії прийнято англійською мовою
- реконструкція, відтворення, інтерпретація, реставрація або створення копії у первісних формах.
- культурна спадщина: пам'ятки, групи споруд, визначні місця і ландшафти, які становлять культурну цінність, як визначено статтею Конвенції UNESCO про світову культурну спадщину (1972_089).
- стиль можна чітко визначити, зважаючи на його морфологічні, естетичні, економічні та соціальні аспекти.

- консервація: всі можливі зусилля, спрямовані на те, щоб виявити цінність культурної спадщини, пізнати її історію, забезпечити її матеріальну збереженість, експонування, реставрацію та поліпшення стану.

4) Міжнародна хартія з охорони традиційної архітектурної спадщини (Стокгольмська хартія)

Статус: чинний

Видавець/автор: ЮНЕСКО

Міжнародна хартія з охорони традиційної архітектурної спадщини (Стокгольмська хартія. 1998 р.)

ВСТУП

В усіх народів традиційна архітектурна спадщина уособлює найбільш суттєві уподобання й звичаї та сприймається як характерний і захоплюючий доробок людства. При всій безпосередності, вона означена впорядкованістю. Утилітарність об'єктів поєднується з вражаючою красою, фокусується в сьогоденні й водночас засвідчує історичне минуле народу. Створена людською спільнотою, традиційна архітектурна спадщина є витвором свого часу. Тож не личить нащадкам не піклуватися про охорону традиційних об'єктів, сутність яких визначається досвідом людського буття.

Традиційна архітектурна спадщина має велике значення, вона є фундаментальним виявом культури суспільства, його діяльності в умовах відповідної місцевості й водночас свідчить про культурне розмаїття світу.

Традиційна забудова - це народний досвід і природні умови, які пізнало суспільство на шляху забезпечення себе житлом. Це безперервний процес реагування на будь-які зміни - як соціальні, так і в навколишньому середовищі - та відповідне пристосування до них.

Подальшому збереженню традиційних надбань у всьому світі загрожують економічні, культурні та архітектурні зміни. Протистояння цим діям є головним завданням, за розв'язання якого має взятися громадськість, а також урядові структури, урбаністи, архітектори, фахівці пам'яткоохоронної галузі та ін. У результаті уніфікації культури та глобальних соціально-економічних перетворень створюються умови, в яких традиційні споруди, як найбільш уразливі, в усьому світі занепадають та втрачають свою сутність.

Отже, на доповнення Венеціанської хартії необхідно визначити

принципи охорони та захисту традиційної архітектурної спадщини.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Об'єкти традиційної архітектурної спадщини характеризуються:
 - спільністю способу будівництва, притаманного певній місцевості чи людській спільноті;
 - органічним зв'язком із характерним місцевим і регіональним довкіллям;
 - спільними ознаками стилю, форми і зовнішнього вигляду, усталеними типами будівель:
 - традиційно сталими виконавськими прийомами, що успадковуються від попередників;
 - чітким реагуванням на функціонально-соціальні та природні умови середовища;
 - ефективним використанням традиційних конструктивних і технологічних прийомів зведення будівель.
2. Осмислення традиційної спадщини та її успішна охорона визначаються участю та підтримкою громадськості, доцільним використанням і належним утриманням об'єктів.
3. Урядові структури та відповідні органи управління мають визнати право громадськості на збереження свого традиційного способу життя, на захист традиційної спадщини всіма доступними законодавчими, адміністративними та фінансовими заходами та її передачу наступним поколінням.

ПРИНЦИПИ ОХОРОНИ

1. Охорона традиційної архітектурної спадщини має здійснюватися виключно фахівцями, які усвідомлюють неминучість змін і розвитку суспільства та глибоко шанують народні культурні традиції, що склалися історично.
2. Проведення сучасних робіт на традиційних спорудах, ансамблях чи поселеннях має базуватися на повазі до культурних цінностей і традиційного характеру об'єктів.
3. Тільки інколи традиційну спадщину можуть репрезентувати окремі споруди; доцільно охороняти об'єкти традиційної архітектурної спадщини в системі ансамблів чи поселень, які розкривають характер відповідного регіону.
4. Традиційна архітектурна спадщина органічно пов'язана з відповідним культурним ландшафтом, що необхідно враховувати при

розробці охоронних заходів.

5. Охорона традиційної спадщини не обмежується збереженням форми, конструкції, матеріальної пластики споруд і організації простору, але й включає функціональні процеси, побут, звичаї, пов'язані з відповідними об'єктами.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Дослідження та документація

Будь-яке фізичне втручання в матеріальну структуру традиційної будівлі слід проводити обачливо. Йому має передувати глибокий аналіз форми та конструкції.

Результати дослідження підлягають збереженню в архіві й мають бути доступні для широкого загалу.

2. Місцезнаходження, ландшафт і комплекси споруд

Сучасні заходи щодо охорони традиційних споруд мають здійснюватися у спосіб, який забезпечує збереження цілісності історично сформованого середовища й культурного ландшафту.

3. Традиційні структури будівель

Успадкований досвід будівництва і виконавської майстерності, втілений в об'єктах традиційної архітектурної спадщини, відіграє суттєву роль у розкритті мистецьких якостей споруд, що слід враховувати при реставрації цих об'єктів, Традиційна виконавська майстерність має бути збережена, зафіксована та передана наступним поколінням майстрів для теоретичного і практичного освоєння.

4. Заміна матеріалів і архітектурних елементів

Оновлення та зміцнення, необхідні для забезпечення потреб сучасного використання об'єктів традиційної спадщини, мають виконуватися із матеріалів, які узгоджуються з традиційними, негативно не позначаються на архітектурно-пластичному опорядженні споруд.

5. Адаптація. Пристосування

Пристосування та сучасне використання традиційних будівель необхідно здійснювати на засадах збереження архітектурно-мистецького образу будівлі, її характерних особливостей і форми з одночасним забезпеченням сучасних комфортних умов. У разі продовження існування традиційних форм життєдіяльності певної спільноти, реалізація втручань може здійснюватися за етичними звичаями відповідної громади.

6. Зміни та період реставрації

Зміни, що зазнала традиційна споруда протягом існування,

необхідно охороняти як важливі сліди історії. Відповідність усіх складових традиційної будівлі певному історичному періоду не може вважатися метою реставрації.

Текст подається за виданням Охорона культурної спадщини: Збірник міжнародних документів. - К.: Видавництво АртЕк, 2002. - С. 90 - 92.

5) Нарський документ про автентичність

Статус: чинний

Видавець/автор: ЮНЕСКО

Вступ

У представленому додатку відтворено Нарський документ про автентичність, складений відповідно до Конвенції про всесвітню спадщину 45-ма учасниками Нарської конференції про автентичність, що проходила в місті Нара (Японія) з 1 по 6 листопада 1994 р. Конференція була організована у співпраці з UNESCO, ICCROM та ICOMOS; основні доповідачі - Раймон Лемер та Герб Стівел.

Комітет всесвітньої спадщини розглянув доповідь щодо Нарської конференції про автентичність на своїй 18-тій сесії (Phuket, Таїланд, 1994 р.; дивись документ WHC-94/CONF.003/16).

НАРСЬКИЙ ДОКУМЕНТ ПРО АВТЕНТИЧНІСТЬ

Преамбула

1. Ми, експерти, що зібралися у місті Нара (Японія), хотіли б відзначити шляхетність та далекосяжне бачення японських органів влади, які надали нам можливість звернутися для критичного розгляду понять, що стали традиційними у справі зберігання культурної спадщини, та обговорення шляхів і засобів розширення уявлень з метою забезпечити більшу повагу до різноманітності культур та спадщин у практиці зберігання.

2. Ми належним чином оцінили рамки дискусії, запропонованої Комітетом всесвітньої спадщини. Він вважав бажаним при розгляді поданих йому справ на занесення [до Списку всесвітньої спадщини] застосувати поняття автентичності, яке враховувало б культурні та соціальні цінності всіх країн.

3. "Нарський документ про автентичність" задумано в дусі "Венеційської хартії, року 1964". Спираючись на цю хартію, документ становить її концептуальне продовження. Ним

враховується суттєве місце, яке посідає сьогодні культурна спадщина майже в усіх суспільствах.

4. У світі, який потерпає від глобалізації та уніфікації і в якому прагнення до культурної своєрідності інколи виражається через агресивний націоналізм та знищення культур меншин, головний внесок у справу зберігання культурної спадщини, пов'язаний з урахуванням автентичності, становить повага до всіх сторін колективної пам'яті людства та їх висвітлення.

Різноманітність культур та спадщин

5. Різноманітність культур та спадщин становить інтелектуальне та духовне багатство, незамінне для усього людства. Вона має бути визнана суттєвим аспектом розвитку людства. Фундаментальними чинниками розвитку людства залишаються не тільки захист, але й стимулювання різноманітності.

6. Ця різноманітність виражається як у просторових та часових параметрах, так і в пов'язаних з ними культурах та способах життя. У разі, коли в основі конфліктних ситуацій є міжкультурні відмінності, повага до культурної різноманітності потребує визнання легітимності специфічних цінностей усіх сторін, яких це торкається.

7. Культури та суспільства виражають себе як у матеріальних, так і в нематеріальних формах та різновидах прояву, що утворюють їхню спадщину. Слід поважати ці форми та прояви.

8. Важливо нагадати, що ЮНЕСКО фундаментальним принципом вважає той факт, що культурна спадщина кожного є культурною спадщиною усіх. Так, відповідальність за спадщину та за спосіб управління нею належить, в першу чергу, культурній спільноті, що створила цю спадщину, а потім вже тій спільноті, яка нею опікується. Проте, приєднання до відповідних хартій та конвенцій передбачає також прийняття зобов'язань та етики, покладених в основу цих хартій та конвенцій. Тому вельми бажаним є урівноваження власних вимог щодо цієї спадщини, однак не порушуючи при цьому фундаментальних цінностей культур таких спільнот.

Цінності та автентичність

9. Збереження історичної спадщини в усіх її формах та з усіх часів знаходить своє виправдання в цінностях, що визнаються за спадщиною. Можливість найточнішого сприйняття цих цінностей залежить, між іншим, від вірогідності джерел інформації з цього приводу. Їхнє пізнання, розуміння та трактування щодо первісних і подальших характеристик, історичного становлення, а також

значущості спадщини формують судження про автентичність конкретного витвору і стосуються як форми, так і матеріалу надбань, що розглядаються.

10. Автентичність, як вона розглядається та подається у "Венеційській хартії", постає головним визначальним чинником щодо вірогідності наявних джерел інформації. Її роль є провідною як в усіх наукових дослідженнях, втручаннях з метою збереження або реставрації, так і в процедурі занесення до Списку всесвітньої спадщини чи до якогось іншого інвентарного списку культурної спадщини.

11. Судження як про цінності, що визнаються за спадщиною, так і про чинники вірогідності джерел інформації, можуть відрізнитися стосовно різних культур і навіть в межах однієї культури. Отже, виключається, аби судження про цінність та автентичність цих культур ґрунтувалися на єдиних критеріях. Навпаки, належна повага до цих культур вимагає, щоб кожний витвір розглядався та оцінювався за критеріями, що характеризують культурний контекст, до якого він належить.

12. Отже, дуже важливим та нагальним є визнання у кожній культурі специфічних характеристик, що притаманні цінностям її спадщини, а також вірогідність та надійність джерел інформації, що цього стосуються.

13. Залежно від природи монументального витвору або місця, його культурного контексту та еволюції у часі судження про автентичність пов'язане з різноманітністю джерел інформації. Ці останні можуть включати концепцію та форму, матеріали та субстанцію, використання та функцію, традицію та майстерність, ситуацію та місце розташування, дух та виразність, первісний стан та історичне становлення. Ці джерела знаходяться в самому об'єкті або поза ним. Використання цих джерел надає можливість описати культурну спадщину в характерних вимірах у художній, технічній, історичній та соціальній площинах.

Додаток I

Настанови на розвиток теми

запропоновані Гербом Стівелом)

1. Повага до різноманітності культур та спадщин вимагає свідомих зусиль, аби уникнути нав'язування механістичних способів або стандартних процедур, коли намагаються схарактеризувати та оцінити автентичність конкретного монументального витвору чи конкретного місця.

2. Зусилля з метою визначити автентичність у спосіб, що поважає культури та різноманітність спадщин, вимагає підходів, які сприяють культурним спільнотам у розвитку аналітичних процесів

та інструментів, точно пристосованих до природи та потреб цих культур. Такі підходи можуть мати багато спільних моментів:

- зусилля з метою забезпечення оцінки автентичності передбачають співпрацю фахівців різних дисциплін та відповідне використання усіх наявних спеціальних та загальних знань;
- зусилля з метою забезпечення того, щоб визнані цінності були дійсно репрезентативними для культури та різноманітності її інтересів, зокрема, стосовно її монументальних витворів та місць;
- зусилля з метою чіткого документування специфічного характеру автентичності монументальних витворів та місць, що може прислужитися як практичний посібник по догляду та моніторингу в майбутньому;
- зусилля з метою осучаснення оцінок автентичності у світлі еволюції цінностей та умов.

3. Надзвичайно важливими є певні зусилля з метою забезпечення, зокрема, того, щоб до визнаних цінностей ставилися з повагою і щоб їх визначення включало зусилля, спрямовані на досягнення, в міру можливості, консенсусу фахівців різних дисциплін та громадськості щодо цих цінностей.

4. Прийняті підходи мають спиратися на міжнародне співробітництво та полегшувати це міжнародне співробітництво серед усіх тих, хто зацікавлений у збереженні культурної спадщини, з метою посилення на світовому рівні поваги до різних проявів та цінностей кожної культури та їх розуміння.

5. Продовження та поширення цього діалогу на різні регіони та культури світу становить необхідну передумову для посилення практичного значення розгляду автентичності у справі збереження спільної спадщини людства.

6. Зростаюче усвідомлення цього фундаментального параметру спадщини вкрай необхідне, щоб вийти на конкретні заходи з охорони залишків минувшини. Це означає покращення розуміння цінностей, репрезентованих самими культурними надбаннями, а також повагу до ролі таких монументальних витворів та місць у сучасному суспільстві.

Додаток II

Визначення

Збереження (Conservation): включає всі дії, спрямовані на розуміння культурної спадщини, пізнання її історії та значення, забезпечення охорони її фізичного стану та, у разі необхідності, презентації, реставрації і використання (у даному розумінні культурна спадщина включає монументальні

витвори, ансамблі будівель та місця, що мають культурну цінність, як це визначено у статті 1 Конвенції про всесвітню спадщину).

Джерела інформації: сукупність матеріальних, письмових, усних, зображальних джерел, що дозволяють пізнати характер, специфічні особливості, значення та історію культурної спадщини.

Переклад з франкомовного оригіналу Людмили Шарінової, спеціальне редагування Ігоря Касяненка.

Для досягнення найбільш точної передачі змісту документа як допоміжний засіб використовувалась його офіційна англomовна версія

6) Міжнародна хартія про охорону історичних міст (Вашингтонська хартія)

Статус: чинний

Видавець/автор: ООН

Міжнародна хартія про охорону історичних міст (Вашингтонська хартія)

Вступ і визначення

Поставши внаслідок більш-менш стихійного розвитку чи за продуманим планом, всі міста світу як матеріальне вираження різноманітних суспільств, що змінювалися протягом історії, є історичними.

Ця хартія конкретно стосується історичних міст, великих і малих, історичних центрів і кварталів з їхнім природним чи створеним людиною оточенням, котрі, крім власних якостей історичного документа, уособлюють цінності, властиві традиційним міським цивілізаціям. Проте з огляду на породжений індустріальною епохою метод урбанізації, що розповсюджується нині в усіх суспільствах, усе це перебуває під загрозою пошкодження, зруйнування і навіть знищення.

З огляду на таку, часто драматичну, ситуацію, яка призводить до непоправних утрат культурного, соціального і навіть економічного характеру. Міжнародна рада з охорони пам'яток та історичних місць (ІКОМОС) визнала за необхідне укласти Міжнародну хартію про охорону історичних міст.

Доповнюючи Міжнародну хартію з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеція, 1964 рік) (995_757), цей новий текст визначає принципи й цілі, методи й засоби, необхідні для збереження якостей історичних міст, для сприяння гармонії індивідуального і суспільного життя, для увічнення всіх, хай навіть скромних, цінностей, які складають пам'ять людства.

Як і в тексті Рекомендації ЮНЕСКО про збереження і сучасну роль історичних ансамблів (Варшава - Найробі, 1976 рік) (995_726), в інших міжнародних документах, у даному тексті під охороною історичних міст розуміються заходи, необхідні як для захисту, консервації та реставрації цих міст, так і для їх неперервного розвитку і гармонійного пристосування до сучасного життя.

Принципи й цілі

1. Щоб охорона історичних міст і кварталів була дійовою, вона має стати невід'ємною частиною єдиної політики економічного й соціального розвитку та братися до уваги в територіальних і містобудівних планах на всіх рівнях.

2. Цінності, що підлягають охороні, це - історичний характер міста і сукупність матеріальних і духовних складових, які виражають його образ, а саме:

- а) форма міста, яка визначається мережею вулиць і розплануванням на ділянки;
- б) зв'язок між різними міськими просторами: забудованими, вільними та озелененими;
- в) форма і вигляд споруд (внутрішній і зовнішній), обумовлені своєю структурою, об'ємом, стилем, масштабом, матеріалом, кольором і декором;
- г) зв'язки міста з навколишнім середовищем, природним і створеним людиною;
- д) різні призначення міста, набуті ним під час історичного розвитку.

Будь-який замір на ці скарби загрожуватиме автентичності історичного міста.

3. Для успіху охорони необхідне залучення до неї всіх жителів міста. Цього слід прагнути в будь-яких випадках і сприяти усвідомленню важливості цієї справи всіма поколіннями. Ніколи не варто забувати, що охорона історичних міст і кварталів стосується насамперед їх мешканців.

4. Втручання в історичний квартал чи місто слід виконувати обачливо, методично і точно, уникаючи при цьому будь-якого догматизму і враховуючи специфічні проблеми в кожному окремому

випадку.

Методи і засоби

5. Плануванню охорони історичних міст і кварталів мають передувати комплексні різнофахові дослідження. План охорони мусить включати аналіз даних, а саме: археологічних, історичних, архітектурних, технічних, соціологічних, економічних, а також визначати основні напрямки діяльності та необхідні для цього юридичні, адміністративні й фінансові заходи. План охорони мусить бути спрямованим на забезпечення гармонійного поєднання історичних кварталів із містом у цілому. В плані охорони мають визначатися споруди чи групи споруд, які потребують особливого захисту, ті, охорона яких здійснюється за певних умов, і споруди, знесення яких допускається лише у виняткових випадках. Перед будь-яким втручанням наявний стан треба скрупульозно документувати. План має бути підтриманий мешканцями.

6. До затвердження плану охорони, як, звісна річ, і після цього, треба вжити необхідних заходів для забезпечення схоронності об'єктів із дотриманням принципів і методів даної та Венеціанської (995_757) хартії.

7. Збереження історичних міст і кварталів передбачає постійне утримання споруд у належному стані.

8. Нові функції та мережі інфраструктури, яких вимагає сучасне життя, мають пристосовуватися до специфіки історичних міст.

9. Поліпшення умов проживання мусить бути однією з основних цілей охорони.

10. У тому випадку, коли необхідно переобладнати будівлі або спорудити нові, будь-яке доповнення мусить враховувати наявну просторову організацію, особливо розпланування на ділянки та масштаб, як того вимагають якість і цінність ансамблю наявних споруд. Введення елементів сучасного характеру за умови, що воно не порушить гармонії ансамблю, може сприяти його збагаченню.

11. Належить сприяти підвищенню знань про минуле історичних міст, заохочуючи дослідження їхньої археології та належний показ знахідок, але не порушуючи при цьому загальної організації міської структури.

12. Рух транспорту в історичних містах чи кварталах треба суворо регламентувати, майданчики стоянок розміщувати так, щоб не псувати вигляду історичного міста і його навколишнього середовища.

13. Мережі великих магістралей, передбачені в рамках планування території, не повинні проникати в історичні міста, а лише покращувати транспортний рух поблизу цих міст і в такий спосіб

полегшувати доступ до них.

14. Заходів щодо запобігання стихійному лихові та всім шкідливим впливам (особливо забрудненню та вібрації) слід уживати на користь історичних міст, як для забезпечення охорони їхньої спадщини, так і для безпеки та добробуту жителів. Засоби, що використовуються для запобігання наслідкам лиха чи усунення їх, мають бути пристосовані до специфіки характеру цінностей, що охороняються.

15. З метою забезпечення участі й залучення жителів треба зробити дійовою програму загальної інформації, починаючи зі шкільного віку. Слід заохочувати діяльність організацій, які займаються охороною: необхідно вжити заходів фінансового характеру, що полегшують консервацію та реставрацію споруд.

16. Необхідно організувати спеціалізовану підготовку всіх фахівців, причетних до охорони.

1987 р.

Пам'ятки України. - 1988. - № 2. - С. 39-40.

Україна в міжнародно-правових відносинах,
книга 2, Правова охорона культурних цінностей,
Київ, Юрінком Інтер, 1997

7) Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи

Статус: чинний

Видавець/автор: Рада Європи

Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи

Гранада, 3 жовтня 1985 року

Статус Конвенції див. (994_415)

{Конвенцію ратифіковано Законом N 165-V (165-16) від
20.09.2006}

Офіційний переклад

Держави - члени Ради Європи, які підписали цю Конвенцію, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами, крім іншого, для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням,

визнаючи, що архітектурна спадщина найяскравіше віддзеркалює багатство та розмаїття культурної спадщини Європи, є бесцінним свідком нашого минулого і спільним надбанням всіх європейців, зважаючи на Європейську культурну конвенцію, яка була підписана

у Парижі 19 грудня 1954 року (994_213), і зокрема на її статтю 1,

враховуючи Європейську хартію архітектурної спадщини (994_013), ухвалену Комітетом міністрів Ради Європи 26 вересня 1975 року, і резолюцію (76) 28, яка була ухвалена 14 квітня 1976 року і яка стосується приведення законів і нормативних актів у відповідність до вимог комплексного збереження архітектурної спадщини,

зважаючи на рекомендацію 880 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи стосовно збереження європейської архітектурної спадщини, враховуючи рекомендацію N R(80)16 Комітету міністрів державам-членам стосовно фахової підготовки архітекторів, містопланувальників, спеціалістів з цивільного будівництва та ландшафтного дизайну, а також рекомендацію N R(81)13 Комітету міністрів від 1 липня 1981 року стосовно заходів на підтримку окремих занепадаючих ремесел у загальному контексті ремісницької діяльності,

нагадуючи про важливість передачі прийдешнім поколінням системи культурних контекстів, поліпшення міського та сільського довкілля і таким чином прискорення економічного, соціального і культурного розвитку держав і регіонів,

визнаючи важливість досягнення згоди щодо головних напрямків спільної політики збереження і зміцнення архітектурної спадщини,

погодилися про таке:

Визначення архітектурної спадщини

Стаття 1

Для цілей цієї Конвенції вираз "архітектурна спадщина" включає такі нерухомі об'єкти:

1. пам'ятки: усі будівлі та споруди, що мають непересічне історичне, археологічне, мистецьке, наукове, соціальне або технічне значення, включаючи усі особливості їхнього технічного виконання та оздоблення;

2. архітектурні ансамблі: однорідні групи міських або сільських будівель, що мають непересічне історичне, археологічне, мистецьке, наукове, соціальне або технічне значення і характеризуються спільністю чітких територіальних ознак;

3. визначні місця: створені спільно людиною та природою частково забудовані ділянки, які мають чітко визначені характерні і однорідні риси, характеризуються спільністю чітких територіальних ознак і мають непересічне історичне,

археологічне, мистецьке, наукове, соціальне або технічне значення.

Визначення об'єктів спадщини, що підлягають охороні

Стаття 2

Для чіткого визначення пам'яток, архітектурних ансамблів і визначних місць, що підлягають охороні, кожна Сторона зобов'язується вести їхній облік і у випадку загрози таким пам'яткам підготувати у найкоротші можливі строки відповідну документацію.

Правові процедури охорони

Стаття 3

Кожна Сторона зобов'язується:

1. вживати правових заходів для охорони архітектурної спадщини;
2. за допомогою таких заходів і діючих в кожній державі або кожному регіоні процедур, забезпечити охорону пам'яток, архітектурних ансамблів та визначних місць.

Стаття 4

Кожна Сторона зобов'язується:

1. запровадити відповідні контрольні і дозвільні процедури, необхідні для правової охорони об'єктів архітектурної спадщини;
2. запобігати спотворенню, руйнуванню або знищенню об'єктів спадщини, що охороняються. З цією метою кожна Сторона зобов'язується запровадити, якщо вона цього ще не зробила, законодавство, яке:

а) вимагає подання до відповідного компетентного органу будь-якого плану зруйнування або зміни вигляду пам'яток, що вже охороняються або щодо яких здійснюється процедура забезпечення охорони, а також будь-якого плану зміни функціонально прив'язаної до них території;

б) вимагає подання до відповідного компетентного органу будь-якого плану, що стосується архітектурного ансамблю або будь-якої його частини чи визначного місця і передбачає:

- зруйнування будівель,
- спорудження нових будівель,
- значну зміну вигляду, яка переінакшує характеристики будівель або визначних місць;

с) дозволяє державним органам вимагати від власника об'єкта архітектурної спадщини, що охороняється, здійснювати необхідні роботи або виконувати такі роботи самим, якщо власник не може їх виконати;

д) дозволяє примусове відчуження об'єктів архітектурної спадщини, що знаходяться під охороною.

Стаття 5

Кожна Сторона зобов'язується заборонити перенесення повністю або частково будь-якої пам'ятки, що охороняється, окрім випадків, коли перенесення пам'яток зумовлюється необхідністю їхнього фізичного збереження. У таких випадках відповідний компетентний орган вживає необхідних застережних заходів для її розбирання, перенесення і встановлення в іншому підходящому місці.

Додаткові заходи

Стаття 6

Кожна Сторона зобов'язується:

1. забезпечити, щоб державні органи надавали фінансову допомогу для підтримання в належному стані та реставрації архітектурної спадщини, що знаходиться на їхній території, відповідно до національної, регіональної та місцевої компетенції та в межах наявних коштів;

2. вживати у разі необхідності фіскальних заходів з метою сприяння збереженню цієї спадщини;

3. заохочувати приватну ініціативу, спрямовану на підтримання в належному стані і реставрацію архітектурної спадщини.

Стаття 7

На території, функціонально прив'язаній до пам'яток, які знаходяться в архітектурних ансамблях або визначних місцях, кожна Сторона зобов'язується сприяти заходам, спрямованим на загальне поліпшення якості довкілля.

Стаття 8

Для зменшення ризиків фізичного руйнування архітектурної спадщини кожна Сторона зобов'язується:

1. сприяти здійсненню наукових досліджень з метою визначення і аналізу шкідливого впливу забруднення, а також шляхів і засобів послаблення або ліквідації такого впливу;

2. враховувати в політиці боротьби із забрудненням специфічні проблеми збереження архітектурної спадщини.

Санкції

Стаття 9

Кожна Сторона зобов'язується в межах своєї компетенції забезпечити, щоб відповідний компетентний орган належним чином реагував на порушення законодавства про охорону архітектурної спадщини. У відповідних випадках він може зобов'язати правопорушника зруйнувати новоспоруджену будівлю, якщо вона не відповідає встановленим вимогам, або реставрувати об'єкт спадщини, що охороняється, до його первісного вигляду.

Політика збереження архітектурної спадщини

Стаття 10

Кожна Сторона зобов'язується прийняти комплексну політику збереження архітектурної спадщини, яка:

1. передбачає охорону архітектурної спадщини як одну з головних цілей планування забудови міської та сільської територій, а також забезпечує врахування цієї вимоги на всіх етапах розробки планів розвитку територій та виконання процедур видання дозволів на проведення робіт;
2. заохочує програми реставрації та підтримання в належному стані архітектурної спадщини;
3. розглядає збереження та освоєння архітектурної спадщини і освітницьку діяльність, пов'язану з нею, як один з головних напрямів політики в галузі культури, охорони навколишнього середовища і загального планування;
4. сприяє, коли це можливо, в процесі планування забудови міської та сільської територій збереженню та використанню деяких будівель, які за своїм значенням не підлягають охороні за змістом пункту 1 статті 3 цієї Конвенції, але які мають значення з точки зору їхнього розташування в міському або сільському середовищі та з точки зору забезпечення якості життя;
5. сприяє використанню та розвитку традиційних ремесел та матеріалів як важливих складових майбутнього архітектурної спадщини.

Стаття 11

Приділяючи належну увагу архітектурному та історичному характеру спадщини, кожна Сторона зобов'язується сприяти:

- використанню об'єктів архітектурної спадщини, що охороняються, із врахуванням потреб сучасного життя;
- пристосуванню, коли це можливо, старовинних будівель для нового використання.

Стаття 12

Визнаючи важливість відкриття доступу відвідувачам до об'єктів спадщини, що охороняються, кожна Сторона зобов'язується вжити необхідних заходів для того, щоб наслідки відкриття такого доступу, особливо будь-яке пов'язане з цим перепланування, не порушували архітектурного та історичного характеру таких об'єктів спадщини та функціонально прив'язаної до них території.

Стаття 13

З метою сприяння здійсненню такої політики кожна Сторона зобов'язується розвивати в межах своєї політичної і адміністративної системи ефективне співробітництво на всіх рівнях між органами, що займаються питаннями збереження спадщини, культури, довкілля і загального планування.

Участь та асоціації

Стаття 14

З метою підвищення ефективності заходів державних органів, спрямованих на визначення, охорону, реставрацію, підтримання в належному стані об'єктів архітектурної спадщини, а також на управління ними та освітницьку діяльність, пов'язану з ними, кожна Сторона зобов'язується:

1. створити на різних рівнях процесу прийняття рішень відповідні механізми, які забезпечували б інформацію, консультування та співробітництво між загальнонаціональними, регіональними та місцевими властями, культурними установами і асоціаціями, з одного боку, і широкими колами громадськості, з іншого боку;
2. сприяти розширенню кола спонсорів і некомерційних асоціацій, що займаються питаннями архітектурної спадщини.

Інформація та професійна підготовка

Стаття 15

Кожна Сторона зобов'язується:

1. утверджувати у громадській думці розуміння необхідності збереження архітектурної спадщини як елемента культурної самобутності і джерела натхнення і творчості для сьогоденних і майбутніх поколінь;
2. з цією метою сприяти здійсненню політики поширення інформації та поглиблення поінформованості, особливо за допомогою використання сучасних засобів зв'язку і поглиблення обізнаності, яка спрямована зокрема на:

- a) збудження або підвищення уваги громадськості, починаючи

із шкільного віку, до охорони спадщини, підвищення якості створеного середовища і архітектури;

b) змалювання єдності культурної спадщини та зв'язків, що існують між архітектурою, образотворчим мистецтвом, народними традиціями та побутом на європейському, національному і регіональному рівнях.

Стаття 16

Кожна Сторона зобов'язується розвивати професійну підготовку різних фахівців та майстрів-ремісників, що мають відношення до збереження архітектурної спадщини.

Координація на європейському рівні політики збереження архітектурної спадщини

Стаття 17

Сторони зобов'язуються обмінюватися інформацією про їхню політику збереження архітектурної спадщини з таких питань, як:

1. методи, які мають бути прийняті для забезпечення нагляду за об'єктами архітектурної спадщини, їхньої охорони та збереження, з урахуванням історичного розвитку та будь-якого збільшення кількості таких об'єктів;

2. шляхи узгодження необхідності охорони архітектурної спадщини з потребами сучасної економічної, соціальної і культурної діяльності;

3. можливості використання сучасних технологій для визначення і обліку об'єктів архітектурної спадщини та боротьби з псуванням матеріалів, а також для здійснення наукових досліджень, реставрації спадщини, управління нею та освітницької діяльності, пов'язаної з нею;

4. шляхи поширення інформації про архітектурну творчість як про внесок нашої епохи у загальну європейську спадщину.

Стаття 18

Сторони зобов'язуються надавати одна одній у разі необхідності технічну допомогу шляхом обміну досвідом та експертами з питань збереження архітектурної спадщини.

Стаття 19

Сторони зобов'язуються з урахуванням їхнього відповідного національного законодавства або міжнародних угод сприяти обмінам на європейському рівні спеціалістами з питань збереження архітектурної спадщини, включаючи спеціалістів з питань безперервної професійної підготовки.

Стаття 20

Для цілей цієї Конвенції Комітет експертів, створений Комітетом міністрів Ради Європи згідно зі статтею 17 Статуту Ради Європи (994_001), здійснює нагляд за виконанням Конвенції і, зокрема:

1. періодично доповідає Комітетові міністрів Ради Європи про хід здійснення державами - учасницями Конвенції політики збереження архітектурної спадщини, про здійснення принципів, проголошених Конвенцією, і про свою власну діяльність;

2. пропонує Комітетові міністрів Ради Європи заходи, які спрямовані на здійснення положень Конвенції і передбачають також багатосторонню діяльність, перегляд Конвенції або внесення поправок до неї та інформування громадськості про мету цієї Конвенції;

3. надає Комітетові міністрів Ради Європи рекомендації стосовно запрошення держав, що не є членами Ради Європи, приєднатися до цієї Конвенції.

Стаття 21

Положення цієї Конвенції не перешкоджають застосуванню конкретних більш сприятливих положень про охорону об'єктів архітектурної спадщини, визначеної у статті 1, що містяться в:

- Конвенції про охорону світової культурної і природної спадщини від 16 листопада 1972 року (995_089);

- Європейській конвенції про охорону археологічної спадщини від 6 травня 1969 року (994_312).

Заключні положення

Стаття 22

1. Ця Конвенція відкрита для підписання державами - членами Ради Європи.

Вона підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Ця Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку три держави - члени Ради Європи висловили свою згоду про обов'язковість для них Конвенції відповідно до положень попереднього пункту.

3. Стосовно будь-якої держави-члена, яка висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї Конвенції після набрання нею чинності, ця Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі

на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 23

1. Після набрання цією Конвенцією чинності Комітет міністрів Ради Європи може запропонувати будь-якій державі, яка не є членом Ради, та Європейському економічному співтовариству приєднатися до цієї Конвенції у рішенні, що приймається більшістю голосів, передбаченою у статті 20.d Статуту Ради Європи (994_001), і одноставним голосуванням представників Договірних Держав, які мають право засідати в Комітеті.

2. Стосовно будь-якої держави, що приєдналася до цієї Конвенції, або Європейського економічного співтовариства, якщо воно приєднається до неї, ця Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 24

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання, може визначити територію (території), до якої застосовуватиметься ця Конвенція.

2. Будь-яка Держава може, в будь-який інший час після цього, заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи, поширити дію цієї Конвенції на будь-яку іншу територію, визначену в цій заяві. Щодо такої території Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана шляхом перепроводження повідомлення на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення шестимісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 25

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може заявити про те, що вона залишає за собою право не виконувати повністю або частково положення пунктів с та d статті 4. Інші застереження не дозволяються.

2. Будь-яка держава, яка заявила застереження згідно з попереднім пунктом, може повністю або частково відкликати його шляхом перепроводження повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи. Відкликання набирає чинності від дати

отримання Генеральним секретарем такого повідомлення.

3. Сторона, яка заявила застереження щодо положень, згаданих у пункті 1 вище, не може вимагати застосування цих положень будь-якою іншою Стороною; однак, якщо її застереження є частковим або умовним, вона може вимагати застосування цих положень у тому обсязі, в якому вона сама їх прийняла.

Стаття 26

1. Будь-яка Сторона може в будь-який час денонсувати цю Конвенцію шляхом перепроведення відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення шестимісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 27

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави - члени Ради Європи, будь-яку державу, яка приєдналася до цієї Конвенції, а також Європейське економічне співтовариство у разі його приєднання до неї про:

- a) будь-яке підписання;
- b) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- c) будь-яку дату набрання чинності цією Конвенцією відповідно до статей 22, 23 та 24;
- d) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цієї Конвенції.

На посвідчення чого нижчепідписані належним чином на те уповноважені представники підписали цю Конвенцію.

Вчинено у Гранаді третього дня жовтня місяця 1985 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожній державі - члену Ради Європи і всім державам або Європейському економічному співтовариству, яким було запропоновано приєднатися до цієї Конвенції.

8) Переглянута Рекомендація стосовно міжнародних конкурсів з архітектури та містобудування.

Статус: чинний

Видавець/автор: ЮНЕСКО

**Пересмотренная Рекомендация,
касающаяся международных конкурсов по архитектуре
и градостроительству**

(Париж, 27 ноября 1978 года)

Генеральная конференция Организации Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры, собравшись в Париже с 24 октября по 28 ноября 1978 г. на свою двадцатую сессию, напоминая, что она приняла на своей девятой сессии (1956 г.) Рекомендацию, касающуюся международных конкурсов по архитектуре и градостроительству,

констатируя, что международные нормы и принципы, определенные этой Рекомендацией, остаются действительными,

полагая, однако, что Типовые правила, фигурирующие в Приложении к этой Рекомендации, нуждаются в пересмотре, с тем чтобы лучше отвечать нынешним потребностям в организации международных конкурсов по архитектуре и градостроительству, а также учитывать накопленный опыт,

сочтя целесообразным на своей девятнадцатой сессии приступить к пересмотру этой Рекомендации,

приняв к рассмотрению предложения, касающиеся пересмотра этой Рекомендации,

принимает сего 27 ноября 1978 года настоящую пересмотренную Рекомендацию.

Генеральная конференция рекомендует государствам-членам применять нижеследующие положения, приняв в законодательном или ином порядке необходимые меры для проведения в жизнь на находящихся под их юрисдикцией территориях норм и принципов, сформулированных в настоящей пересмотренной Рекомендации.

Генеральная конференция рекомендует государствам-членам довести настоящую пересмотренную Рекомендацию до сведения властей и органов, ведающих организацией конкурсов по архитектуре и градостроительству, а также национальных ассоциаций архитекторов и градостроителей.

Генеральная конференция рекомендует государствам-членам представлять ей в сроки и в форме, которые будут ею определены, доклады о мерах, применяемых ими во исполнение настоящей пересмотренной Рекомендации.

I. Определения

1. а) В настоящей пересмотренной Рекомендации международными считаются любые конкурсы, к участию в которых приглашаются архитекторы и градостроители из числа граждан нескольких стран.

- b) Международные конкурсы могут быть открытыми или закрытыми:
- i) открытыми считаются конкурсы, к участию в которых допускаются без исключения специалисты из числа граждан двух или нескольких государств;
 - ii) закрытыми считаются конкурсы, к участию в которых допускаются только приглашенные организаторами специалисты.
- c) Международные конкурсы могут состоять из одного или двух туров.

II. Организация международных конкурсов

2. Объявление о проводимом международном конкурсе должно содержать определение характера конкурса, а также точное указание его целей. В объявлении должно быть указано, идет ли речь об открытом или закрытом конкурсе и будет ли проводимый конкурс состоять из одного или двух туров.

3. Программа международных конкурсов разрабатывается в консультации с Международным союзом архитекторов.

4. В программе международных конкурсов точно указываются цель предстоящего конкурса, конкретное задание и условия разработки данного проекта.

5. Условия и программы международных конкурсов должны быть одинаковыми для всех участников без различия национальности.

6. Объявление о предстоящем открытом международном конкурсе должно носить международный характер и предусматривать равные для всех участников условия.

III. Состав жюри международных конкурсов

7. Жюри должно состоять главным образом из квалифицированных специалистов.

8. В состав жюри должны входить также лица, не являющиеся гражданами страны, организующей конкурс.

IV. Дальнейшие меры, касающиеся международных конкурсов

9. Премии, награды и вознаграждения, установленные в программе международных конкурсов, должны соответствовать важности и характеру программы, а также объему требуемой от участников конкурса работы.

10. Лауреату международного конкурса предоставляются надлежащие гарантии в связи с его участием в осуществлении данного проекта. Если проект лауреата не осуществляется, то должна быть предусмотрена компенсация, соответствующая важности проекта.

11. В отношении представленных на международный конкурс проектов должны быть приняты надлежащие меры для обеспечения защиты авторских прав и художественной собственности всех участников конкурса.

12. Результаты международного конкурса подлежат опубликованию, и конкурсные проекты выставляются для обозрения на публичной выставке.

13. Для урегулирования споров, могущих возникнуть в связи с каким-либо международным конкурсом, должна быть предусмотрена возможность обращения к добрым услугам Международного союза архитекторов.

V. Типовые правила

14. Организаторы международных конкурсов должны руководствоваться положениями Типовых правил, приведенных в качестве Приложения к настоящей пересмотренной Рекомендации.

Приложение

Типовые правила для международных конкурсов по архитектуре и градостроительству

Введение

Настоящие Типовые правила имеют целью определить принципы, на которых будут основываться международные конкурсы и которые должны соблюдаться организаторами при устройстве конкурса. Эта типовая регламентация была разработана в интересах как организаторов, так и участников конкурсов.

Общие положения

Статья 1

Международными конкурсами считаются любые конкурсы, открытые для архитекторов, градостроителей или групп специалистов во главе с архитектором или градостроителем, принадлежащих к разным национальностям и проживающих в различных странах, а также для представителей других профессий, работающих совместно с ними. Конкурсы, открытые для всех архитекторов, градостроителей и специалистов, работающих совместно с ними, называются "открытыми". Излагаемые ниже Правила применимы одновременно как к открытым, так и к закрытым конкурсам (содержащим какие-либо условия ограничительного характера) и иногда к специальным конкурсам.

Статья 2

Международные конкурсы могут классифицироваться как конкурсы "проектов" и конкурсы "идей".

Статья 3

Международные конкурсы могут состоять из одного или двух туров.

Статья 4

Правила и программа международного конкурса должны быть одинаковыми для всех участников конкурса.

Статья 5

Экземпляр правил и полной программы любого конкурса направляется в Международный союз архитекторов, называемый ниже МСА, а также бесплатно и одновременно всем национальным секциям, входящим в МСА. Ответы на вопросы участников конкурса также направляются МСА и всем национальным секциям МСА.

Статья 6

К программе, не опубликованной ни на одном из рабочих языков Международного союза архитекторов (английском, испанском, русском или французском), прилагается перевод по крайней мере на один из указанных языков и опубликован одновременно с оригинальным текстом. Участники конкурса представляют свои материалы на одном из рабочих языков МСА.

Статья 7

Все проекты участников представляются и рассматриваются жюри без подписей их авторов.

Статья 8

Объявление о международном конкурсе рассылается организатором и/или Генеральным секретариатом МСА всем национальным секциям, к которым будет обращена просьба опубликовать его в газетах и технических журналах или распространить любым другим способом, имеющимся в их распоряжении, по возможности одновременно, с тем чтобы все заинтересованные лица могли получить в желаемое время правила и полную программу конкурса. В этом объявлении указывается, где или каким образом можно получить программу конкурса, а также уточняется, что это программа одобрена МСА (см. статью 15).

Профессиональный советник

Статья 9

Организатор конкурса назначает профессионального советника, предпочтительно архитектора (но который может быть и градостроителем, если речь идет о конкурсе на тему градостроительства), для подготовки программы конкурса и для обеспечения его нормальной работы.

Выработка условий

Статья 10

В программе международного конкурса, независимо от того, состоит ли он из одного или двух туров и является ли конкурс открытым или закрытым, должны быть ясно указаны:

- а) цель конкурса и задача, которая ставится его организатором,
- б) сведения, определяющие задание,
- с) практические требования, которым должен отвечать представляемый на конкурс проект.

Статья 11

В программах проводится четкое различие между основными и обязательными требованиями, с одной стороны, и условиями, допускающими свободу творчества участников конкурса – с другой, причем свобода творчества должна быть по возможности более широкой. Проекты представляются в соответствии с установленными правилами.

Статья 12

Основные исходные данные (социального, экономического, технического, географического, топографического характера и др.), сообщаемые участникам конкурса, должны быть конкретными и исключаящими всякую возможность неправильного толкования. В конкурсах, состоящих из двух туров, участникам, допущенным ко второму туру, организаторы могут предоставлять дополнительные сведения и информацию, одобренные жюри.

Статья 13

В правилах должно быть точно указано число, характер, масштаб и размеры требуемых документов, чертежей и макетов, а также условия принятия таких документов, чертежей и макетов. Смета расходов в предусмотренных случаях представляется в установленной форме в соответствии с правилами.

Статья 14

Организатор международного конкурса, как правило, использует метрическую систему; в случае применения иной системы в приложении к программе указываются эквиваленты в метрической системе.

Согласие МСА

Статья 15

Организатор может объявить о том, что конкурс проводится под

этикой МСА лишь после получения предварительного письменного согласия МСА в отношении условий конкурса, включая предусмотренные сроки, регистрационный взнос и состав жюри.

Регистрация участников конкурса

Статья 16

По получении сведений о проведении конкурса желающие в нем участвовать должны зарегистрироваться у организатора. Такая регистрация означает принятие ими правил конкурса.

Статья 17

Организатор снабжает участников конкурса всей документацией, необходимой для разработки их проектов. В тех случаях, когда для получения документации требуется внесение регистрационного сбора, этот взнос будет, если не предусмотрено иначе, возвращен участникам конкурса, передавшим досье в хорошей и надлежащей форме.

Статья 18

Список участников, допущенных ко второму туру, при двухкруговом конкурсе не будет публиковаться, за исключением особых случаев, которые устанавливаются совместно с жюри до объявления конкурса.

Премии, выплаты и вознаграждения

Статья 19

В правилах любого конкурса должны указываться число и размеры премий. Премии должны быть определены в зависимости от важности проекта, затраченного участниками времени и расходов, вызванных участием в конкурсе.

Статья 20

Когда речь идет о конкурсе по градостроительству, который по своей природе может быть приравнен к конкурсу архитектурных идей, поскольку работа обычно выполняется местными городскими властями и проведение ее часто рассчитано на долгий срок, организаторам конкурса особо рекомендуется присуждать премии, которые вознаграждали бы авторов за их идеи и выполненную работу.

Статья 21

Организатор конкурса обязуется соглашаться с решением жюри и выплачивать премии в течение одного месяца со дня провозглашения результатов конкурса.

Статья 22

В конкурсах по приглашению помимо премий предусматриваются

определенные выплаты для всех участников, приглашенных для участия в конкурсе.

Статья 23

В конкурсах, проводимых в два тура, для всех участников, допущенных ко второму туру, предусматриваются справедливые выплаты. Последние предназначаются для покрытия расходов по разработке проектов для второго тура, причем их размер устанавливается в правилах конкурса и они выплачиваются помимо присуждаемых премий.

Статья 24

В правилах должно точно указываться, каким образом организатор намерен использовать проект, получивший первую премию. Проекты не могут быть использованы в других целях или изменены каким-либо образом без согласия на это автора.

Статья 25

В конкурсе проектов организатор обязуется поручить выполнение проекта, получившего первую премию, его автору. Если, однако, жюри сочтет, что победитель конкурса не в состоянии выполнить данный проект, оно может предложить ему привлечь для осуществления проекта архитектора или градостроителя по его выбору и одобренного жюри и организатором конкурса.

Статья 26

Правилами конкурса проектов предусматривается выплата первому лауреату дополнительной суммы, равной размеру уже полученной им премии, если в течение двадцати четырех месяцев после объявления результатов конкурса не будет подписан какой-либо контракт на осуществление проекта. Однако, выплачивая эту компенсацию первому лауреату, организатор не приобретает тем самым права осуществлять проект без сотрудничества с автором.

Статья 27

В случае, если организатор конкурса идей намерен использовать полностью или частично проект, получивший первую премию, или какой-либо другой проект, он сотрудничает всякий раз, когда это возможно, с его автором. Условия этого сотрудничества должны быть согласованы с автором.

Страхование проектов

Статья 28

Организатор конкурса страхует проекты с момента и на время, в течение которого он несет ответственность за них. Сумма покрываемого риска указывается в правилах конкурса.

Авторское право и право собственности

Статья 29

Право художественной собственности принадлежит автору проекта; без его официального согласия в проект нельзя вносить какие-либо изменения.

Статья 30

Проект, получивший первую премию, может быть использован организатором конкурса лишь в том случае, если он поручает выполнение проекта автору. Все прочие проекты, независимо от того, премированы они или нет, могут быть использованы организатором конкурса, полностью или частично, только с согласия автора.

Статья 31

Как общее правило, право собственности организатора конкурса ограничивается выполнением лишь одного и единственного варианта проекта. Правилами конкурса может, однако, предусматриваться выполнение нескольких вариантов проекта на соответствующих условиях.

Статья 32

Во всех случаях автор любого проекта сохраняет право на воспроизведение, если это не исключается положениями правил конкурса.

Жюри

Статья 33

Жюри назначается до открытия конкурса. Список членов жюри и их заместителей приводится в правилах конкурса.

Статья 34

Как общее правило, члены жюри назначаются организатором после одобрения их кандидатур МСА. МСА оказывает помощь организатору конкурса в подборе членов жюри.

Статья 35

Жюри состоит, по возможности, из ограниченного числа лиц – граждан различных стран, большинство которых должно быть независимыми архитекторами или градостроителями, или, в особых случаях, представителями других смежных профессий. Желательно, чтобы это число не превышало семи и чтобы оно было нечетным.

Статья 36

По меньшей мере один член жюри назначается МСА, что должно предусматриваться правилами конкурса.

Статья 37

Необходимо, чтобы все члены жюри, имеющие право голоса, и заместители, не обладающие правом голоса, присутствовали на всех заседаниях жюри в течение всего времени.

Статья 38

В случае если член жюри отсутствует на первом заседании, заместитель получает право голосовать вместо него до конца совещания. Если по какой-либо причине член жюри должен на короткое время покинуть совещание, к заместителю переходит право голоса на время его отсутствия, и всякое принятое в это время решение является окончательным. Если член жюри отсутствует на большей части совещания или не присутствует на нем до конца, он передает право голоса заместителю вплоть до и включая принятие окончательного решения.

Статья 39

Правила и программа конкурса должны быть одобрены каждым членом жюри до их опубликования.

Статья 40

Члены жюри конкурса не могут участвовать прямо или через посредника ни в самом конкурсе, ни в выполнении представленного на конкурсе проекта.

Статья 41

Сотрудники учреждения – организатора конкурса, лица, работающие в сотрудничестве с ними или их служащие, а также лица, участвовавшие в подготовке или организации конкурса, не могут участвовать прямо или через посредника в данном конкурсе.

Статья 42

Решения жюри принимаются большинством голосов, причем голосование проводится по каждому проекту в отдельности. В случае равенства голосов голос председателя дает перевес. Список присужденных премий, а также объяснительный доклад жюри, подготовленный для организатора конкурса, подписываются всеми принимавшими участие в голосовании членами жюри, до того как жюри прекратит свою деятельность. Копия доклада жюри направляется в МСА.

Статья 43

В конкурсах, проводившихся в два круга, одно и то же жюри производит оценку в обоих турах. Конкурс, одобренный МСА как состоящий из одного тура, ни в коем случае не может быть дополнен вторым туром без предварительного согласия МСА как в отношении программы, так и в отношении вознаграждения участников в дополнение к премиям, предусмотренным для первоначального конкурса. В случае такого продолжения конкурса его организатор должен назначить жюри в том же составе.

Статья 44

Не предусмотренные в правилах конкурса чертежи, фотоснимки, макеты и другие документы изымаются до начала рассмотрения проекта жюри.

Статья 45

Жюри не допускает к участию в конкурсе любой проект, не соответствующий обязательным условиям, инструкциям или правилам конкурса.

Статья 46

Жюри присуждает премии. Все решения жюри публикуются в срок, согласованный с МСА и указанный в программе конкурса. Решения не подлежат обжалованию. Жюри во время присуждения премий должно распределять полностью всю сумму, предусмотренную для выплаты вознаграждений условиями конкурса. На конкурсе идей также присуждается первая премия.

Статья 47

Гонорары, путевые расходы и суточные членов жюри покрываются организатором конкурса.

Выставка проектов

Статья 48

Все проекты, включая проекты, отстраненные жюри от участия в конкурсе, как правило, публично экспонируются в течение по крайней мере двух недель, вместе с копией объяснительного доклада, подписанного жюри. Выставка должна быть публичной и бесплатной.

Статья 49

Организатор конкурса заблаговременно уведомляет зарегистрировавшихся участников конкурса о дне открытия и месте публичной выставки и о результатах конкурса, а также направляет им доклад жюри. Он также информирует о выставке МСА и все национальные секции. Фотографии проектов, отмеченных премией, направляются в МСА для их возможного опубликования.

Статья 50

При проведении конкурса в два тура проекты, представленные в первом туре, хранятся в тайне до объявления окончательных результатов конкурса.

Возвращение проектов

Статья 51

После закрытия публичной выставки все чертежи и планы, кроме

тех, которые получили премии или приобретены и остаются у организатора конкурса, будут уничтожены, если правилами конкурса не предусматривается иначе. В том случае, когда от участников требовалось представление макетов, а они должны быть возвращены их авторам за счет организаторов конкурса в течение одного месяца со времени закрытия публичной выставки.

Международные нормативные акты ЮНЕСКО.

- М.: Логос, 1993. С. 214-223.

Свод нормативных актов ЮНЕСКО.

- М.: Международные отношения, 1991. С. 214-223.

9) Рекомендація про збереження і сучасну роль історичних ансамблів

Статус: чинний

Видавець/автор: ООН

Рекомендація про збереження і сучасну роль історичних ансамблів

Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти науки і культури, що зібралася в Найробі з 26 жовтня по 30 листопада 1976 року на свою дев'ятнадцяту сесію,

беручи до уваги, що історичні ансамблі є частиною повсякденного оточення людей, що вони забезпечують живу присутність минулого, яке сформувало їх, і що вони надають умовам життя різноманітності, яка відповідає різноманітності суспільства, і що, у зв'язку з цим, вони набувають додаткової цінності та значення для людей;

беручи до уваги, що історичні або традиційні ансамблі впродовж століть служать найреальнішими свідощтвами багатства й різноманітності культурної, релігійної та соціальної творчості, що їх збереження та інтеграція з життям сучасного суспільства є фундаментальним чинником у містобудуванні та благоустрої території;

беручи до уваги, що перед загрозою одноманітності та знеособлення, котрі часто можна спостерігати в наш час, ці живі свідощтва попередніх епох набувають життєво важливого значення для людства і народів, які вбачають у них вияви своєї культури, а рівночасно - одну з підвалин своєї самобутності;

враховуючи, що в усьому світі руйнування, здійснювані під приводом розширення чи модернізації, з абсолютним нерозумінням того, що руйнується, а також безтямні й непотрібні перебудови заподіюють серйозної шкоди історичній спадщині;

беручи до уваги, що історичні або традиційні ансамблі являють собою нерухому спадщину, руйнування якої часто спричинюють соціальні чвари, навіть якщо й не призводять до економічних утрат;

беручи до уваги, що в зв'язку з цим на кожного громадянина покладається відповідальність, а на державні органи покладаються обов'язки, що тільки ними можуть бути здійснені;

беручи до уваги, що перед цією загрозою руйнування і навіть повного знищення всі держави мусять ужити заходів із врятування цих невідшкодних цінностей, терміново розпочавши проведення глобальної та активної політики охорони й оживлення історичних або традиційних ансамблів та їхнього оточення в межах національного, регіонального чи місцевого планування;

беручи до уваги відсутність у багатьох країнах ефективного і гнучкого законодавства щодо архітектурної спадщини та її взаємозалежності з облаштуванням території;

враховуючи, що Генеральна конференція вже ухвалила міжнародні акти про охорону культурного й природного середовища, такі як Рекомендація щодо міжнародних принципів, які застосовуються під час археологічних розкопок (1956 р.) (995_237). Рекомендація про збереження краси й характеру пейзажів і місцевостей (1962 р.) і Рекомендація про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських або приватних робіт (1968 р.) (995_723), Рекомендація про охорону на національному рівні культурної та природної спадщини (1972 р.) (995_724);

прагнучи доповнити й розширити сферу дії норм і принципів, викладених у цих міжнародних актах;

розглянувши пропозицію про збереження й сучасну роль історичних або традиційних ансамблів, що належить до пункту 27 порядку денного сесії;

вирішивши на вісімнадцятій сесії про те, що це питання має набути форми рекомендації державам-членам,

ухвалює 26 листопада 1976 року цю Рекомендацію.

Генеральна конференція пропонує державам-членам застосовувати вищевказані положення, вживаючи у вигляді національного закону або в іншій формі заходів щодо здійснення на територіях, які знаходяться під їхньою юрисдикцією, принципів і норм, що містяться в цій Рекомендації.

Генеральна конференція пропонує, щоби держави-члени довели цю Рекомендацію до відома національної, обласної та місцевої влади, а також установ, служб, організацій та асоціацій, зацікавлених у збереженні історичних або традиційних ансамблів та їхнього оточення.

Генеральна конференція пропонує державам-членам доповідати їй про проведення ними в життя цієї Рекомендації в такі строки і в такій формі, що будуть нею визначені.

I. Визначення

1. У цій Рекомендації:

а) Під "історичними або традиційними ансамблями" розуміються будь-які сукупності будівель, споруд і відкритих просторів, у т. ч. місця археологічних і палеонтологічних розкопок, що складають людські поселення в міській чи в сільській місцевості, цілісність і цінність яких визнано з археологічної, архітектурної, передісторичної, історичної, естетичної чи соціально-культурної точок зору. Серед цих досить різноманітних ансамблів можна, зокрема, вирізнити історичні місця, історичні міста, старовинні міські квартали, села й невеликі селища, а також однорідні монументальні ансамблі, беручи при цьому до уваги, що ці останні, як правило, слід ретельно зберігати в усій цілісності.

б) Під "оточенням" розуміється природне або створене руками людини довкілля, що впливає на статичне чи динамічне сприйняття цих ансамблів, або ж безпосередньо пов'язане з ними у просторі чи в соціальному, економічному та культурному відношенні.

с) Під "охороною" розуміється виявлення, захист, збереження, реставрація, відновлення, утримання в порядку та відродження до життя історичних або традиційних ансамблів і навколишнього середовища.

II. Загальні принципи

2. Історичні або традиційні ансамблі та їхнє оточення слід було б розглядати як такі, що складають загальну невідшкодну спадщину. Їх охорона та включення в суспільне життя нашої епохи мають стати обов'язком урядів і громадян держав, на території яких вони знаходяться. Виходячи з інтересів усіх громадян і міжнародного співтовариства, відповідальність за це слід було б покласти на національні, регіональні чи місцеві органи влади відповідно до структури органів державного управління в кожній державі-члені.

3. Кожен історичний або традиційний ансамбль і навколишнє середовище слід було б розглядати в сукупності, як єдине ціле, рівновага та особливий характер якого залежать від синтезу елементів, що його складають, і яке криє в собі діяльність людей, а також будинки, структуру площини та зони, що його оточують. Тому всі елементи, що заслуговують на увагу, включно

з діяльністю людини, хоч би якою скромною вона була, мають відносно цілого значення, що його необхідно враховувати.

4. Історичні або традиційні ансамблі та навколишнє середовище слід було б активно оберігати від усілякої шкоди, зокрема пов'язаної з усіляким забрудненням, а також із неправильним використанням, зайвими добудовами та надмірними або ж позбавленими смаку перебудовами, що завдають шкоди їхній самобутності. Відновлювальні роботи слід було б проводити на науковій основі. Також слід було б приділяти більше уваги гармонії та естетиці, обумовленим наявністю зв'язків чи контрастів між різними елементами, що складають ансамблі та надають кожному з них свого особливого характеру.

5. За сучасної урбанізації, яка веде до значного збільшення масштабів і щільності забудови, крім загрози прямого руйнування історичних або традиційних ансамблів, існує реальна загроза того, що райони новобудов можуть заподіяти шкоди оточенню і характерові історичних або традиційних ансамблів, котрі знаходяться поблизу. Архітекторам і містобудівничим слід було б виявляти обережність, аби не зашкодити загальній панорамі пам'яток, історичних чи традиційних ансамблів та навколишній перспективі, аби історичні чи традиційні ансамблі гармонійно вписувались у сучасне життя.

6. Нині, коли існує небезпека того, що зростаюча універсальність методів будівництва та архітектурних форм може призвести до створення одноманітного оточення в усьому світі, збереження історичних або традиційних ансамблів може стати видатним внеском у справу збереження та розвитку культурних і соціальних цінностей кожної країни. Це може сприяти архітектурному збагаченню світової культурної спадщини.

III. Національна, регіональна та місцева політика

7. У кожній державі-члені національну, регіональну та місцеву політику слід було б визначати з урахуванням властивих їй умов, пов'язаних із розподілом повноважень між органами влади, щоб юридичні, технічні, економічні та соціальні заходи вживалися національними, регіональними чи місцевими органами з метою збереження історичних або традиційних ансамблів та їх оточення і пристосування їх до вимог сучасного життя. Ця політика має впливати на національне, регіональне чи місцеве планування, орієнтувати міське планування та планування регіонального й сільського розвитку на всіх рівнях. Пов'язані з цим заходи слід було б пов'язати з таким плануванням при встановленні цілей та програм, розподілу функцій та проведення робіт. З метою здійснення охоронної політики варто було б звертатися по

допомогу до окремих осіб і приватних асоціацій.

IV. Заходи з охорони

8. Охорону історичних або традиційних ансамблів та їхнього оточення слід було б забезпечувати згідно з вищевикладеними принципами і зазначеними нижче методами, а конкретні заходи визначати відповідно до законодавства і конституції, а також економічної та соціальної структури кожної держави.

V. Правові та адміністративні заходи

9. Глобальну політику охорони історичних або традиційних ансамблів та їхнього оточення слід було б засновувати на принципах, придатних для кожної країни в цілому. Державам-членам треба була б пристосовувати становище, що існує, або, в разі необхідності, ухвалювати нові законодавчі й нормативні акти із забезпечення охорони історичних або традиційних ансамблів та їхнього оточення з урахуванням положень, які містяться в цьому і наступних розділах. Їм варто було б заохочувати зміни або вжиття регіональних чи місцевих заходів для забезпечення такої охорони. Законодавство, дотичне до благоустрою території міського й житлового будівництва, також слід було б переглянути, щоб узгодити його положення з положеннями законодавства, що стосується охорони культурної спадщини.

10. У положеннях, що встановлюють режим охорони історичних ансамблів, належало б викласти загальні принципи, пов'язані зі створенням необхідних планів і документів, зокрема:

- 1) загальні умови та обмеження, застосовувані до ансамблів та їхнього оточення, що охороняються;
- 2) зазначення програм і робіт, що мають бути передбачені з метою збереження та опорядження;
- 3) зобов'язання з догляду та призначення відповідальних за нього;
- 4) ділянки, що можуть потрапити в зону міського будівництва, відновлення та сільського благоустрою;
- 5) призначення відповідального органу, який дає дозвіл на всілякі роботи з відновлення, модифікації, нового будівництва чи зносу в межах зони, що охороняється;
- 6) способи фінансування і здійснення програм з охорони.

11. У планах і документах з охорони слід було б визначити:

- 1) зони та об'єкти, що охороняються;

- 2) особливі умови та обмеження щодо них;
- 3) норми, яких слід дотримуватися в роботі, пов'язаній з доглядом, відновленням і перебудовою;
- 4) загальні умови, що їх належить дотримуватися у випадку створення системи постачання та обслуговування, необхідних для міського або сільського життя;
- 5) умови, яких необхідно дотримуватися за нового будівництва.

12. У законодавстві з охорони треба було б передбачати положення відносно запобігання порушенням правил з охорони та будь-якому спекулятивному підвищенню цін на нерухомість у зонах, що охороняються, яке може заподіяти шкоду охороні та відновленню, передбачуваним в інтересах суспільства. Ці положення могли б передбачати заходи з міського планування, яке впливає на ціни земельних ділянок, що забудовуються, а саме: складання окремих планів благоустрою, надання переважного права купівлі громадському органу, експропріація в інтересах охорони чи офіційне втручання в разі неспроможності володільців і встановлення ефективних санкцій, таких як призупинення робіт, зобов'язання відновити в попередньому стані або накладання відповідного штрафу.

13. Зобов'язання дотримуватись заходів з охорони слід було б покласти як на громадські організації, так і на приватних осіб, але рівночасно передбачити механізм подання апеляцій проти свавільних чи несправедливих рішень.

14. Постанови про будівництво громадських і приватних будинків, проведення громадських і приватних робіт необхідно приводити у відповідність із регламентацією з охорони історичних ансамблів та їхнього оточення.

15. Положення, що стосуються приміщень і кварталів, умови в яких є шкідливими для здоров'я, а також субсидованого житлового будівництва, треба було б планувати або змінювати для того, щоби вони відповідали політиці з охорони й допомагали їй. Варто було б скласти і відповідно скоригувати шкалу будь-яких субсидій, що виплачуються, зокрібно для того, щоби сприяти субсидованому житловому фондові через відновлення старих будинків. Дозвіл на знесення варто надавати тільки щодо будинків, які становлять історичну чи архітектурну цінність, а субсидії, надавані у зв'язку з цим, мають суворо контролюватися. Крім того, відповідна частина коштів, передбачуваних для субсидованого житлового будівництва, має скеровуватися на відновлення старих будинків.

16. Результати заходів з охорони будинків і земельних ділянок слід було б оприлюднювати і реєструвати в офіційному компетентному органі.

17. З урахуванням умов, властивих кожній країні, та розподілу повноважень у межах різних національних, регіональних і місцевих адміністративних органів, при здійсненні охорони слід було б керуватися такими принципами:

а) відповідальному органу варто було б забезпечити постійну координацію всіх учасників: національних, регіональних і місцевих державних служб чи груп приватних осіб;

б) плани й документи з охорони мають розроблятися тільки після проведення необхідних наукових досліджень багатогалузевими групами, які мають у своєму складі, зокрема:

- спеціалістів зі збереження й реставрації, у т. ч. спеціалістів з історії мистецтв;
- архітекторів і містобудівників;
- соціологів і спеціалістів із планування;
- спеціалістів з охорони здоров'я і соціального забезпечення; і в загальнішому плані, спеціалістів із тих дисциплін, що пов'язані з охороною та благоустроєм історичних і традиційних ансамблів;

с) органам влади бажано було б перебрати на себе ініціативу з організації консультацій та участі заінтересованого населення;

д) плани й документи з охорони слід було б затверджувати органу, призначеному відповідно до закону;

е) державні органи, відповідальні за застосування постанов про охорону на всіх рівнях - національному, регіональному й місцевому, треба було б забезпечити необхідним персоналом і відповідними технічними, адміністративними й фінансовими засобами.

Технічні, економічні й соціальні заходи

18. Список історичних або традиційних ансамблів та їхнього оточення, що підлягають охороні, належало б складати на національному, регіональному та місцевому рівнях. У цьому списку варто було б зазначити першочергові завдання, щоби забезпечити розумний розподіл обмежених наявних ресурсів на потреби охорони. Будь-яких термінових заходів з охорони, хоч би яким був їхній характер, слід було б уживати, не чекаючи підготовки планів і документів з охорони.

19. Бажано було б провести аналіз усього ансамблю, в т. ч. його просторового розвитку, з урахуванням археологічних, історичних, архітектурних, технічних і економічних даних. Треба було б

скласти аналітичний документ із метою визначення будинків або груп будинків, які підлягають ретельній охороні, збереженню за певних умов або незвичайних і точно потверджених документами обставин, руйнуванню, що дозволило би владі блокувати всі роботи, не сумісні з цим документом. З цією ж метою слід було б провести інвентаризацію державних і приватних земель, а також насаджень на них.

20. Крім цього архітектурного обстеження, необхідне глибоке знання соціальних, економічних, культурних і технічних даних та структур, а також умов міста чи області в ширшому плані. В дослідження варто було б включити, по змозі, демографічні дані та аналіз економічної, соціальної й культурної діяльності, способу життя і соціальних відносин, проблем використання землі, міського господарства, стан шляхів, систем зв'язку, взаємозв'язку з навколишньою зоною. Зацікавленим органам належало б надавати першочергового значення цим дослідженням і зважати на те, що без них не можна виробити дієвих планів охорони.

21. До розроблення планів охорони і після вищевказаного аналізу бажано було б розробити систему програмування, що враховувала б містобудівні, архітектурні, економічні й соціальні дані, а рівночасно - можливості міського й сільського середовища виконувати функції, відповідні до її специфіки. При програмуванні слід було б враховувати щільність населення і передбачити поетапне здійснення операцій, а також надання необхідного житла для переселення на період проведення робіт і приміщень для переселення на постійне проживання тих осіб, які не можуть повернутись у своє попереднє житло. Це програмування треба було б здійснювати з максимальним залученням відповідних колективів і населення. З огляду на те, що соціальні, економічні й фізичні умови історичних ансамблів та їхнього оточення постійно змінюються, дослідження та обстеження варто було б регулярно поновлювати. Важливо також, щоби плани з охорони готувались і здійснювались на основі наявних результатів дослідження, а не відкладалися через бажання покращити процес планування.

22. Після підготовлення планів і постанов про охорону і затвердження їх компетентним державним органом бажано було б забезпечити їх виконання самими авторами або під їх керівництвом.

23. В історичних або традиційних ансамблях, що містять елементи різних періодів, збереження слід було б здійснювати з урахуванням проявів усіх таких періодів.

24. Там, де існують плани охорони, міське будівництво або ж програми зносу старих будівель, що передбачають руйнування будинків, які не становлять архітектурного або історичного

інтересу і занадто старих, аби їх зберігати, знесення добудов і надбудов, що не є цінними, а іноді навіть руйнування нещодавно споруджених будинків, які порушують єдиний характер цього району, можуть бути дозволені лише відповідно до плану.

25. У випадку здійснення міського будівництва чи програм зносу старих будівель у районах, що не охоплені планами охорони, варто було б з увагою ставитися до будинків та інших елементів, що становлять архітектурну чи історичну цінність, а також до елементів, із ними пов'язаних. Якщо, ця програма може негативно вплинути на подібні елементи, варто було б завчасно підготувати необхідні плани охорони.

26. Є необхідним постійний контроль, щоб уникнути використання цих робіт зі спекулятивною чи іншою метою, яка суперечить меті плану.

27. За будь-якого, міського будівництва та здійснення програм зносу старих будівель, що зачіпає історичний або традиційний ансамбль, належало б дотримуватися звичайних норм безпеки на випадок пожежі чи іншого стихійного лиха, за умови, що це відповідатиме критеріям, застосовуваним для збереження культурної спадщини. В іншому випадку слід було б знайти за участю всіх заінтересованих служб особливі рішення для максимального убезпечення, не завдаючи шкоди культурній спадщині.

28. Особливу увагу бажано було б приділити регламентуванню та контролю за новим будівництвом для гармонійного включення його архітектури в просторову структуру і в атмосферу історичних ансамблів. Аналіз умов міста має передувати будь-якому новому будівництву з метою не лише визначення загального характеру ансамблю, а й аналізу його домінант: гармонії висот, кольорів, матеріалів і форм, елементів, конструкцій, фасадів і дахів, що повторюються, співвідношення зведених об'ємів та просторів, а також їхніх середніх пропорцій і розміщення будівель. Особливе значення мають розміри ділянок, що зачіпаються, оскільки будь-яка реорганізація ділянок може викликати ефект маси, що порушує гармонію цілого.

29. Не варто було б допускати ізоляваності пам'ятки розчищенням її оточення, так само її переміщення слід було б передбачати лише в разі нагальної необхідності.

30. Історичні або традиційні ансамблі та їхнє оточення бажано було б берегти від несприятливого враження, що створюється будівництвом опор, прокладанням електричних і телефонних мереж, встановленням телевізійних антен і великомасштабних рекламних написів. Там, де вони вже є, належало б ужити необхідних заходів із їх усунення. Треба було б максимально ретельно вивчити й контролювати питання про афіші, про світлову чи несвітлову рекламу, комерційні вивіски, дорожні знаки та вуличне обладнання

і покриття з тим, щоб вони гармонійно включалися в ансамбль. Необхідно було б ужити спеціальних заходів для запобігання всім формам вандалізму.

31. Держави-члени й зацікавлені організації мали б охороняти історичні або традиційні ансамблі та їхнє оточення від чимраз шкідливіших наслідків деяких технічних досягнень, що тягнуть за собою різні форми забруднення, заборонивши будівництво неподалік шкідливих виробництв, уживши превентивних заходів проти руйнівного впливу шуму, поштовхів і вібрацій, спричинюваних транспортом. Крім того, слід було б передбачити заходи проти негативного впливу надмірного туризму.

32. Беручи до уваги наявний у більшості історичних або традиційних ансамблів конфлікт між автомобільним рухом, з одного боку, і розмахом містобудування та архітектурними особливостями - з іншого, державам-членам бажано було б спонукати місцеві організації та допомагати їм вишукувати способи розв'язання цієї проблеми. З цієї метою, а також задля сприяння пішохідному рухові, слід було б максимально ретельно вивчити питання про розміщення автомобільних стоянок поза містом і навіть у центрі, а також доступу до них, і розробити транспортні маршрути, що одночасно полегшують пішохідний рух, транспортне обслуговування і роботу громадського транспорту. Численні операції з благоустрою, як-от прокладання підземних електричних та інших мереж, можна було б при цьому легко та економічно координувати з розвитком мережі шляхів, що в разі їх окремого прокладання потребувало б надто великих коштів.

33. Охорону й реставрацію варто було б супроводжувати заходами з відновлення функціональності об'єктів. Тому було б важливим підтримати відповідні функції, зокрема торгівлю і ремесло, та створити нові, котрі для того, щоб бути дієвими у тривалій перспективі, мають відповідати міським, регіональним чи національним економічним і соціальним умовам, до яких вони мають відношення. Витрати, пов'язані з роботами зі збереження, належало б зіставляти не лише з культурною цінністю споруд, а й з корисністю від можливого їх використання. Соціальні проблеми збереження можуть бути правильно поставлені лише виходячи з цих двох мірил цінностей. Зазначені вище функції мають відповідати соціальним, культурним і економічним потребам мешканців, не применшуючи особливого характеру відповідного ансамблю. Політика культурного відновлення функціональності об'єктів має зробити історичні ансамблі центрами культурної діяльності та надати їм важливу роль у культурному розвитку населення, яке проживає довкола.

34. У сільських районах всі роботи, що ведуть до погіршення пейзажу, та будь-які зміни в економічних і соціальних структурах слід було б ретельно контролювати, аби зберегти цілісність історичних сільських громад у їхньому природному оточенні.

35. Вживаючи заходів з охорони, слід було б поєднувати участь державних органів з участю окремих чи об'єднаних володільців, а також окремих мешканців і користувачів, які виступають як самостійно, так і в групах, ініціативу яких варто заохочувати. Тому належало б налагодити на всіх рівнях постійну співпрацю між колективами та окремими особами, зокрема за допомогою таких засобів: інформація, пристосована до відповідних категорій осіб; опитування, що враховують характер опитуваних осіб; створення консультативних груп при дослідницьких бюро; представництво власників, мешканців і користувачів, у їхній консультативній функції, в органах, що ухвалюють рішення, здійснюють керівництво і роботи, пов'язані з планами охорони, або створення громадських об'єднань для участі в їх здійсненні.

36. Треба було б заохочувати створення добровільних груп з охорони, неприбуткових асоціацій та встановлення почесних або грошових винагород із метою визнання найвидатнішої діяльності в царині реставрації й популяризації значення історичних ансамблів.

37. Наявність необхідних фінансових коштів на рівні державних капіталовкладень, передбачених у планах збереження історичних або традиційних ансамблів та їхнього оточення, бажано було б забезпечити за рахунок включення відповідних статей до бюджетів центральних, регіональних і місцевих органів влади. Всі ці кошти слід було б розподіляти в централізованому порядку державними, приватними чи напівдержавними органами, яким доручено координацію всіх видів фінансової допомоги на національному, регіональному чи місцевому рівнях і направлення її відповідно до загального плану дій.

38. Всю державну допомогу в усіх видах, описану в наступних пунктах, варто було б засновувати на принципі, що там, де це необхідно й доцільно, громаді треба було б ужити заходів, аби передбачити "додаткові витрати" на збереження, тобто витрати, що перевищують ринкову чи орендну вартість цієї будови.

39. Як правило, такі державні кошти належало б використовувати головню для збереження наявних будівель, у т. ч. дешевих житлових будинків, і їх слід надавати для спорудження нових будівель у тому випадку, якщо ці останні не заважають використанню й функціонуванню існуючих будівель.

40. Податкові пільги, пожертвування, субсидії, позики на вигідних умовах чи податкові знижки слід було б надавати приватним власникам і користувачам, які беруть участь у роботах, що передбачені планами охорони, відповідно до норм цих планів. Ці податкові пільги, пожертвування й позики можна було б надавати передусім групам власників чи користувачів помешкань і торгових приміщень, оскільки колективні роботи економічно вигідніші, ніж індивідуальні заходи. Фінансові пільги, що

надаються приватним власникам і користувачам, треба, в разі необхідності, обумовлювати угодами, котрі потребують дотримання певних умов, що висуваються в інтересах громадськості, як, скажімо, підтримання будинків у доброму стані, можливість відвідання приміщень, доступ у парки, сади чи історичні місця, зйомки і т. д.

41. Окремі кошти бажано було б передбачати в бюджетах державних чи приватних організацій для охорони історичних ансамблів, які наражаються на небезпеку внаслідок великих громадських робіт і забруднення. Державним органам слід було б також організовувати спеціальні фонди для відшкодування збитків, завданих стихією.

42. Крім того, всім урядовим відомствам і установам, що здійснюють роботи з громадського будівництва, належало б так складати свої бюджети й програми, щоби сприяти відновленню історичних або традиційних ансамблів через фінансування робіт, які відповідають їхній власній меті - планам з охорони.

43. Для збільшення наявних фінансових коштів державам-членам варто було б заохочувати створення державних або приватних фінансових установ зі збереження історичних або традиційних ансамблів та їхнього оточення. Ці установи могли б мати статус корпорацій і отримувати пожертвування від окремих осіб, фондів, промислових і торгових підприємств. Для осіб, які жертвують кошти, можна було б встановлювати податкові пільги.

44. Фінансуванню будь-яких робіт зі збереження історичних або традиційних ансамблів та їх оточення можна було б сприяти створенням організації для субсидування, що користувалася б допомогою державних органів і приватних кредитних установ, які повноважні надавати позики власникам за низькими процентними ставками і на довгий строк погашення.

45. Держави-члени і всі зацікавлені органи на всіх рівнях могли б сприяти створенню асоціацій, які не переслідують мети отримання прибутку, котрі відали б питаннями придбання і, в разі необхідності, продажу після відновлення будинків, використовуючи фонди обігових коштів, спеціально призначені для збереження в історичних ансамблях власників, що прагнуть охороняти їх та зберігати їхній характер.

46. Дуже важливо не допустити того, щоб заходи зі збереження викликали порушення соціального укладу. Аби уникнути змін у складі осіб, які проживають у будинках або ансамблях, що підлягають оновленню, на шкоду мешканцям, які знаходяться в найменш сприятливих умовах, допомога, що компенсує підвищення цін на житло, могла б дозволити мешканцям зберегти своє житло і приміщення, використовувані з метою торгівлі й ремісничого виробництва, та їхній традиційний спосіб життя й занять, особливо сільських ремесел, малого сільського господарства, рибальства і т. ін. Така допомога, встановлювана залежно від

доходів, допомогла б зацікавленим особам протистояти збільшенню витрат на проведення робіт.

V. Дослідження, освіта та інформація

47. Щоб підвищити необхідний технічний рівень і ремісничу майстерність та сприяти зростанню свідомості й участі всього населення в роботі з охорони, державам-членам варто було б ужити нижченаведених заходів відповідно до своїх законодавств і конституцій.

48. Державам-членам і заінтересованим групам належало б сприяти систематичному вивченню й дослідженню:

- аспектів міського планування історичних або традиційних ансамблів та їхнього оточення;
- зв'язків між охороною, плануванням та благоустроєм територій;
- методів збереження, застосовуваних до історичних ансамблів;
- деформації матеріалів;
- застосування сучасних методів у роботі зі збереження;
- ремісничої техніки, необхідної для збереження.

49. Слід було б ввести або розвивати спеціальну освіту, що стосується вищезгаданих питань і охоплює періоди практичної підготовки. Крім того, важливо заохочувати підготовку кваліфікованих робітників і ремісників, які спеціалізуються у збереженні ансамблів, у т. ч. навколишніх зелених зон. Варто було б також заохочувати ремесла, котрим загрожує процес індустріалізації. Бажано, щоб відповідні інституції співробітничали в цій справі з міжнародними установами, які спеціалізуються в цій сфері, зокрема з Міжнародним дослідницьким центром зі збереження та реставрації культурних цінностей у Римі, Міжнародною радою з охорони пам'яток та історичних місць (ІКОМОС) і Міжнародною радою музеїв (ІКОМ).

50. Згідно з довгостроковою програмою, відповідним органам слід було б там, де це доречно й необхідно, здійснювати фінансування і керівництво питаннями підготовки адміністративного персоналу, який відповідає за роботу на місцях з охорони історичних секторів.

51. Усвідомлення необхідності охорони варто було б упроваджувати через шкільну, післяшкільну та університетську освіту, з використанням таких засобів інформації, як книжки, преса, телебачення, радіо, кіно і пересувні виставки. Слід було б забезпечити зрозумілу і повну інформацію про перевагу не тільки естетичну, а й соціальну, економічну, що є результатом правильно

проваджуваної політики з охорони історичних або традиційних ансамблів та їхнього оточення. Подібну інформацію бажано було б широко розповсюджувати серед державних або приватних, національних, регіональних і місцевих організацій та серед населення, яке має знати чому і в який спосіб може бути покращене середовище, де воно живе.

52. Вивчення історичних ансамблів бажано було б включити до програм навчання на всіх ступенях і, зокрема, до програм викладання історії з метою виховання в молоді розуміння й поваги до творінь минулого й показу їй ролі цієї спадщини в сучасному житті. В такій освіті можна було б широко використовувати аудіовізуальні засоби та відвідання історичних або традиційних ансамблів.

53. Варто було б сприяти курсам перепідготовки викладачів і гідів та підготовки інструкторів з метою надання допомоги групам молоді та дорослих, які прагнуть набути знання про історичні або традиційні ансамблі.

VI. Міжнародне співробітництво

54. Державам-членам слід було б брати участь у збереженні історичних або традиційних ансамблів та їхнього оточення, звертаючись при бажанні за допомогою до міжнародних міжурядових та неурядових організацій, зокрема до Центру документації ЮНЕСКО - ІКОМ - ІКОМОС. Це багато- чи двостороннє співробітництво слід було б розумно координувати і конкретизувати вжиттям таких заходів, як:

- a) обмін інформацією в усіх формах та науково-технічними публікаціями;
- b) організація навчальних курсів і робочих груп із певних тем;
- c) надання стипендій і допомоги на поїздки, навчання наукового, технічного й адміністративного персоналу та обладнання;
- d) боротьба з усіляким забрудненням;
- e) здійснення великих проектів зі збереження історичних ансамблів та поширення набутого досвіду. В районах, розташованих по обидва боки кордону, і там, де виникають загальні проблеми благоустрою та збереження історичних ансамблів, їхнього оточення, заінтересованим державам-членам слід було б координувати свою політику і свої заходи з метою забезпечення найкращого використання і найкращого захисту цієї спадщини;
- f) взаємодопомога між сусідніми країнами з метою збереження ансамблів, які становлять спільний інтерес, є характерною

для історичного і культурного розвитку регіону.

55. Відповідно до духу і принципів цієї рекомендації державі-членові не варто починати якихось дій, скерованих на знесення або зміну характеру історичних кварталів, міст і місць, розташованих на територіях, що окуповані цією державою.

Конвенции и рекомендации ЮНЕСКО по вопросам охраны культурного наследия. Сборник. - М., 1990. - С. 97- 106.

Україна в міжнародно-правових відносинах,
книга 2, Правова охорона культурних цінностей,
Київ, Юрінком Інтер, 1997

10) Рекомендація про охорону на національному рівні культурної та природної спадщини

Статус: чинний

Видавець/автор: ЮНЕСКО

Рекомендація про охорону на національному рівні культурної та природної спадщини

Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, яка зібралася в Парижі з 17 жовтня по 21 листопада 1972 року на свою сімнадцяту сесію,

беручи до уваги, що в суспільстві, умови життя якого стрімко змінюються, для гармонійного розвитку людської особистості необхідно зберегти відповідні умови життя, за яких вона збереже зв'язок із природою та залишками культурної спадщини минулих поколінь, і що для цього є сенс надати культурній та природній спадщині активну функцію в житті суспільства і органічно пов'язати в рамках загальної політики досягнення нашого часу, цінності минулого і красу природи;

беручи до уваги, що це введення в соціальне та економічне життя мусить бути одним із основних аспектів регіонального розвитку й національного планування на всіх рівнях;

беручи до уваги, що нові явища, властиві нашому часові, становлять серйозну загрозу культурній та природній спадщині, яка є суттєвим елементом спадщини людства і джерелом збагачення та гармонійного розвитку для нинішньої та майбутньої цивілізацій;

беручи до уваги, що кожен предмет культурної та природної спадщини є унікальним і що зникнення будь-якого такого предмета є невідомою та безповоротною втратою для цієї спадщини;

беручи до уваги, що кожна країна, на території якої знаходяться предмети культурної та природної спадщини, зобов'язана зберегти цю частину спадщини людства і забезпечити передачу майбутнім поколінням;

беручи до уваги, що вивчення, знання, охорона культурної та природної спадщини в різних країнах світу сприяє взаєморозумінню між народами;

беручи до уваги, що культурна і природна спадщина становить єдине гармонійне ціле, елементи якого неподільні;

беручи до уваги, що спільно продумана і сформульована політика охорони культурної та природної спадщини здатна створити постійну взаємодію між державами-членами і виявити вирішальний вплив на діяльність, яку проводить у цій царині Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури;

відзначаючи, що Генеральна конференція вже ухвалила такі міжнародні акти про охорону культурної та природної спадщини, як: Рекомендація щодо міжнародних принципів, які застосовуються під час археологічних розкопок (1956 р.) (995_237), Рекомендація про збереження краси пейзажів і місцевостей (1962 р.) і Рекомендація про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських або приватних робіт (1968 р.) (995_723);

бажаючи доповнити і поширити дію норм і принципів, сформованих у таких рекомендаціях;

отримавши пропозиції, що стосуються охорони культурної та природної спадщини, і включивши це питання як пункт 23 до порядку денного сесії;

вирішивши на своїй шістнадцятій сесії, що це питання має стати предметом міжнародної регламентації у вигляді рекомендації державам-членам,

ухвалює 16 листопада 1972 року цю Рекомендацію.

I. Визначення культурної та природної спадщини

1. У цій Рекомендації як "культурна спадщина" розглядаються:

пам'ятки - твори архітектури, монументальної скульптури й живопису включно з печерами й надписами, а також елементи, групи елементів чи структури, що становлять особливу цінність під кутом зору археології, історії, мистецтва чи науки;

ансамблі - групи ізольованих чи поєднаних будівель, що завдяки їхній архітектурі, єдності чи зв'язку з пейзажем становлять особливу цінність під кутом зору історії, мистецтва чи науки;

пам'ятні місця - топографічні зони, спільні творіння людини й природи, що становлять особливу цінність завдяки їхній красі чи викликають інтерес як об'єкти археології, історії, етнології чи антропології.

2. У цій Рекомендації як "природна спадщина" розглядаються:

природні пам'ятки, утворені фізичними чи біологічними формаціями або групами таких формацій, що становлять особливу цінність з естетичного й наукового поглядів;

геологічні й фізіографічні утворення і точно визначені райони, що становлять ареал цінних або таких, які знаходяться під загрозою, видів тварин і рослин, що становлять особливу цінність під кутом зору науки чи збереження;

природні пам'ятні місця чи суворо обмежені природні зони, які становлять цінність для науки, збереження, природної краси, або спільні творіння людини і природи.

II. Національна політика

3. Відповідно до своїх юридичних і законодавчих вимог кожна держава має згідно з можливостями формулювати, вдосконалювати і здійснювати національну політику, головна мета якої полягає в координації та використанні всіх наукових, технічних, культурних та інших можливостей для забезпечення ефективної охорони, збереження й популяризації культурної та природної спадщини.

III. Загальні принципи

4. Культурна і природна спадщина є багатством, охорона, збереження й популяризація якого покладають на держави, на території яких воно знаходиться, обов'язки як перед своїми громадянами, так і перед усім міжнародним співтовариством: держави-члени повинні уживати необхідних заходів для виконання цього обов'язку.

5. Культурна чи природна спадщина мають розглядатися як єдине ціле, що охоплює не лише творіння з властивою їм великою цінністю, а й найскромніші елементи, які набувають із часом культурної та природної цінності.

6. Жодне з цих творінь і жоден із цих елементів не повинні розглядатися поза їхнім докільям.

7. Оскільки кінцевою метою охорони, збереження й популяризації культурної та природної спадщини є розвиток людської

особистості, держави-члени повинні в межах своїх можливостей дати орієнтацію своєї діяльності в цій царині, щоби культурна і природна спадщина не розглядалася як гальмо національного розвитку, а стала визначальним чинником такого розвитку.

8. Охорону, збереження й популяризацію культурної та природної спадщини слід розглядати як один із суттєвих аспектів планів регіонального розвитку й загального планування на національному, регіональному й місцевому рівнях.

9. Необхідно здійснювати активну політику збереження та інтеграції культурної та природної спадщини з суспільним життям. Держави-члени мають організувати об'єднані дії всіх зацікавлених державних і приватних служб з метою формулювання і проведення цієї політики. Попереджувальні й виправні заходи, що стосуються культурної та природної спадщини, слід доповнювати іншими заходами, аби надати кожній цінності цієї спадщини функцію, яка включала б її в нинішнє та майбутнє соціальне, економічне, наукове і культурне життя народу, функцію, сумісну з культурним і природним характером даної цінності. У здійсненні заходів з охорони культурної спадщини мають використовуватися наукові й технічні досягнення всіх дисциплін, пов'язаних з охороною, збереженням і популяризацією культурної чи природної спадщини.

10. У міру можливостей державним органам треба знаходити дедалі значніші фінансові засоби для збереження й популяризації культурної та природної спадщини.

11. Міське населення варто безпосередньо залучати до здійснення заходів з охорони і збереження, і до нього необхідно звертатися за пропозиціями і допомогою, зокрема в тому, що стосується поваги і спостереження за культурною і природною спадщиною. Може бути також передбачено фінансове сприяння з боку приватного сектора.

IV. Організація служб

12. Попри те, що різноманітність не дозволяє всім державам-членам прийняти одноманітну організацію, все ж таки слід виробити деякі спільні критерії.

Спеціалізовані державні служби

13. Держави-члени мають заснувати на своїй території, з урахуванням притаманних кожній країні умов, одну чи кілька спеціалізованих державних служб, якщо вони не створені, яким доручається ефективно виконувати нижченаведені функції:

а) розробляти і здійснювати різноманітні заходи з метою охорони,

збереження і популяризації культурної та природної спадщини та її активної інтеграції з суспільним життям; приступити до складання переліку охорони цієї спадщини і створення відповідних служб документації;

b) готувати й набирати наукові, технічні та адміністративні кадри, доручати їм розроблення програм виявлення, охорони, збереження, інтеграції та керівництво їх виконанням;

c) організовувати тісну співпрацю спеціалістів різних дисциплін для вивчення проблем технічного збереження культурної та природної спадщини;

d) створювати чи використовувати лабораторії для вивчення всіх наукових проблем, які виникають у зв'язку зі збереженням культурної та природної спадщини;

e) стежити за тим, щоби власники чи наймачі здійснювали необхідну реставрацію і забезпечували оптимальне мистецьке і технічне утримування будівель.

Консультативні органи

14. Спеціалізовані служби мають працювати разом із консультативними органами, відповідальними за консультацію та підготовку заходів, дотичних до культурної та природної спадщини. Ці консультативні органи мають складатися, зокрема, з експертів, представників великих асоціацій із збереження культурної спадщини і представників зацікавлених адміністративних органів.

Співробітництво між різними органами

15. Спеціальні служби з охорони, збереження і популяризації культурної та природної спадщини мають працювати нарівні з іншими державними службами, зокрема з тими, що займаються облаштуванням території, проведенням значних робіт, довіллям, плануванням території, економічним і соціальним плануванням. Необхідно ретельно розробляти програми розвитку туризму, пов'язані з природною та культурною спадщиною, аби не змінити властивого характеру і значення таких цінностей, і вживати заходів для встановлення відповідних зв'язків між заінтересованими органами.

16. Між спеціалізованими службами слід організувати на всіх рівнях постійне співробітництво в проведенні широкомасштабних проектів і створити координаційні органи для того, щоби спільно прийняті рішення враховували різні інтереси. Спільне планування

між ними має передбачатися від самого початку досліджень, і необхідно створити механізм для вирішення конфліктів.

Компетенція

центральної, федеральної, обласної чи місцевої органів

17. З огляду на те, що проблеми охорони, збереження й популяризації культурної та природної спадщини є складними, вимагають спеціальних знань, іноді прийняття не простих рішень і що в цій сфері немає достатньої кількості кваліфікованих спеціалістів, розподіл обов'язків між центральними чи федеральними органами влади та обласними чи місцевими органами влади має в основному здійснюватися способом продуманої рівноваги, яка враховувала б умови кожної держави в усьому, що стосується розроблення й застосування всіх заходів щодо охорони.

V. Заходи з охорони

18. Держави-члени мають у межах своїх можливостей вживати необхідних наукових, технічних, адміністративних, юридичних і фінансових заходів для забезпечення охорони культурної та природної спадщини, що знаходиться на її території. Ці заходи визначаються законодавством і устроєм держави.

Наукові й технічні заходи

19. Державам-членам слід турботливо й систематично підтримувати в належному стані свою культурну і природну спадщину, аби уникнути значних фінансових операцій, викликаних її руйнуванням; з цією метою їм належить спостерігати за цією спадщиною через періодичні інспекції. Крім того, відповідно до наявних у них наукових, технічних і фінансових можливостей вони повинні розробити детальну і сплановану програму збереження й популяризації, яка поступово охопила б усю культурну і природну спадщину.

20. Необхідним роботам мають, залежно від їхніх масштабів, передувати й супроводжувати їх глибокі спільні дослідження спеціалістів усіх відповідних галузей.

21. Держави-члени мусять вишукувати ефективні методи додаткової охорони тих предметів культурної та природної спадщини, яким загрожує надзвичайно серйозна небезпека. В таких методах необхідно брати до уваги взаємозв'язок наукових, технічних і мистецьких проблем, визначати необхідні заходи.

22. Предмети культурної та природної спадщини слід, де це є доцільним, реставрувати задля збереження їхнього вигляду чи

надати їм нову, придатнішу функцію за умови, що їхня культурна цінність від цього не зменшиться.

23. Роботи, здійснювані стосовно культурної спадщини, мають бути скеровані на збереження її традиційного вигляду, недопущення будь-яких нових будівель чи будь-якого опорядження, яке могло б порушити її об'ємне чи кольорове співвідношення з довкіллям.

24. Оскільки зв'язки між пам'яткою та її довкіллям, встановлені часом і людьми, є надзвичайно важливими, їх ніяк не можна порушувати чи нищити. Не слід дозволяти ізоляцію пам'ятки через знищення довкілля; так само її переміщення має розглядатися лише як виключне рішення, спричинене дуже важливою мотивацією.

25. Держави-члени мають уживати заходів щодо охорони культурної та природної спадщини від несприятливих наслідків технологічного розвитку цивілізації. Метою цих заходів має бути боротьба з шумом і вібраціями машин і транспортних засобів. Необхідно також уживати заходів проти забруднення та стихійних лих, передбачати компенсацію втрат, заподіяних культурній і природній спадщині.

26. Оскільки відродження ансамблів не завжди підкоряється ідентичним правилам, державам-членам у відповідних випадках необхідно передбачати соціологічні дослідження з метою точного визначення соціально-культурних потреб середовища, в якому знаходиться відроджуваний ансамбль. Будь-яка операція щодо відродження має надати людині можливість працювати в цьому ансамблі та розвиватися в ньому.

27. Державам-членам належить проводити дослідження геології та екології різноманітних цінностей природної спадщини, таких як природні парки, заповідники й заказники флори і фауни, сховища, зони відпочинку чи інші еквіваленти резервації, щоби збагнути їхню наукову цінність, визначити вплив їх використання відвідувачами і встановити контроль за наслідками цього, щоби уникнути заподіяння серйозної шкоди цій спадщині та забезпечити відповідну основу для збереження фауни і флори.

28. Держави-члени мають бути обізнаними з розвитком засобів сполучення, зв'язку, аудіовізуальних засобів, автоматичної обробки даних та іншої відповідної техніки, а також тенденцій культури й відпочинку, щоби створити найкращі можливості та умови для наукових досліджень і відпочинку широкого загалу, які відповідали б призначенню кожного району і не завдавали б шкоди його природним ресурсам.

Адміністративні заходи

29. Кожній державі-членові слід якомога швидше скласти перелік

своєї культурної та природної спадщини, в т. ч. цінностей, які, не маючи виключного значення, невіддільні від середовища і сприяють його характерності.

30. Результати перепису культурної та природної спадщини мають бути викладені в належній формі й постійно оновлюватись.

31. Держави-члени мають підготувати мапи і найповнішу документацію даних про цю культурну та природну спадщину, аби забезпечити справжнє визнання культурної та природної спадщини на всіх рівнях планування.

32. Держави-члени мусять турбуватися про відповідне використання історичних ансамблів, які втратили своє первісне призначення.

33. Має розроблятися план охорони, збереження, розвитку й відродження історичних і художніх ансамблів. В ньому треба вказувати периферичні пояси охорони, викладати умови використання землі й зазначати споруди, що їх належить охороняти, а також умови такої охорони. Цей план слід включати в загальну політику міста і країни для цих районів.

34. У планах відродження необхідно вказувати використання історичних будівель і зв'язки між відновлюваною зоною та містобудівельним розвитком довколишніх районів. При визначенні зони, що підлягає відродженню, варто консультиватися з місцевою владою і компетентними представниками цієї зони.

35. Будь-які роботи, що могли б спричинити порушення наявного стану будівель в охоронюваному районі, слід проводити лише за умови попереднього дозволу планових органів міста і країни та за порадою спеціалізованих служб, відповідальних за охорону культурної та природної спадщини.

36. З метою створення в ансамблях будівель із сучасними зручностями, необхідних для мешканців, варто дозволяти внутрішні переробки, якщо вони докорінно не змінюють характерних рис старовинних будівель.

37. Державам-членам належить розробляти коротко- і довготермінові плани на основі переліків своєї природної спадщини з метою досягнення того, щоби система збереження відповідала потребам їхніх країн.

38. Держави-члени мають створити консультативну службу для орієнтації неурядових організацій і землевласників з питань національної політики збереження природи з урахуванням продуктивного використання землі.

39. Держави-члени мусять розробляти політику і програми щодо відновлення природних ділянок, занехаяних унаслідок промислової та іншої діяльності людини.

Юридичні заходи

40. Культурна і природна спадщина має охоронятись у своїх окремих елементах чи в цілому, залежно від міри зацікавленості нею, законодавством чи положеннями, згідно з компетенцією та правовими процедурами кожної країни.

41. Заходи щодо охорони належить доповнювати в міру необхідності прийняттям нових положень, що сприятимуть збереженню культурної та природної спадщини і полегшуватимуть належну підтримку її частин. З цією метою дотримання заходів з охорони має розповсюджуватися на окремих власників та на державні органи, котрі володіють об'єктами культурної та природної спадщини.

42. Якщо котрась нерухомість розташована всередині чи поблизу пам'ятного місця, що охороняється, вона не може без дозволу на те спеціалізованих органів бути предметом яких-небудь нових будівель, руйнувань, вирубки лісів, перебудов, що змінять її вигляд.

43. У законодавчих текстах про будівництво промислових підприємств чи проведення громадських або приватних робіт має враховуватися чинне законодавство у сфері збереження спадщини. З метою прискорення проведення необхідних робіт щодо збереження органи, відповідальні за охорону культурної та природної спадщини, можуть уживати заходів із надання фінансової допомоги власникові, заступивши його собою, і проведення замість нього робіт, вартість яких він мусить, поза сумнівом, відшкодувати.

44. Там, де це необхідно для збереження цінностей, органи влади можуть отримати повноваження на експропріацію будівлі чи пам'ятного місця, що охороняється, і на передачу його суспільним органам відповідно до умов і положень внутрішнього законодавства.

45. Держави-члени мають регламентувати розміщення афіш, реклами, в т. ч. світлової, торгових вивісок, облаштування наметових містечок, установа підпірок, прокладення електричних чи телефонних кабелів, встановлення телевізійних антен, рух і стоянки будь-якого транспорту, встановлення дорожовказів, розміщення міського обладнання і т.д., себто всього, що пов'язане з упорядкуванням або частковим використанням культурної та природної спадщини.

46. Обов'язки, що випливають із заходів щодо охорони будь-якого елемента культурної та природної спадщини, не слід відокремлювати від майна, хоч би до кого воно переходило. В разі продажу будівлі, що охороняється, чи природного пам'ятного місця необхідно повідомляти покупця про те, що вони підлягають охороні.

47. Згідно з юридичними й конституційними положеннями кожної

держави-члена кримінальні покарання чи адміністративні санкції мають застосовуватися до будь-якої особи, яка свідомо зруйнує, змінить або зіпсує пам'ятку, ансамбль чи пам'ятне місце, що мають археологічну, історичну чи мистецьку цінність. Ці заходи можуть доповнюватися конфіскацією обладнання, використаного для незаконних розкопок.

48. Кримінальні покарання чи адміністративні санкції слід накладати на винуватця будь-яких інших посягань на охорону, збереження або популяризацію взятих під захист об'єктів культурної або природної спадщини і мають включати положення щодо відновлення пошкоджених пам'ятних місць в їх первинному стані згідно з науковими і технічними нормами.

Фінансові заходи

49. Центральні й місцеві органи влади мають по спроможі передбачати у своїх бюджетах певну частину коштів, пропорційну значенню цінностей культурної та природної спадщини, яка охороняється, аби забезпечити утримання, збереження і популяризацію тих цінностей, власниками яких вони є, і взяти фінансову участь у роботах, що проводяться з цінностями, котрі охороняються, органами влади чи приватними власниками.

50. Витрати, пов'язані з охороною, збереженням і популяризацією культурної та природної спадщини, що знаходиться у приватній власності, мають, згідно з можливостями, відноситися на рахунок її власників і користувачів.

51. Для приватних власників володінь, що охороняються, могли б бути встановлені пільговий податковий режим, позики чи допомоги, за умови, що вони здійснюватимуть роботи з охорони, збереження чи популяризації своїх володінь згідно з установленими нормами.

52. Власникам культурних і природних ділянок, що охороняються, в разі необхідності може виплачуватися компенсація за ті витрати, що їх вони можуть зробити внаслідок здійснення програм щодо охорони.

53. Фінансові переваги, надавані приватним власникам, належить у відповідних випадках супроводжувати виконанням деяких умов, установлених в інтересах суспільства, як-от доступ до парків, садів, визначних місць, відвідування всіх чи частин внутрішніх приміщень пам'яток і ансамблів та природних визначних місць, фотографування і т. ін.

54. У бюджетах державних органів варто передбачати спеціальні кошти для охорони культурної та природної спадщини, якій загрожують великомасштабні громадські чи приватні роботи.

55. Аби збільшити свої фінансові можливості, держави-члени

можуть заснувати один чи кілька "Фондів культурної та природної спадщини", що були б державними установами з правом отримання приватних пожертвувань, дотацій та дарчих сум, зокрема від промислових і комерційних організацій.

56. Особам і установам, що роблять пожертвування, дарують суми чи заповіти на придбання, реставрацію чи утримання певних елементів культурної та природної спадщини, можуть надаватися податкові пільги.

57. З метою полегшення діяльності з відновлення природної та культурної спадщини держави-члени можуть уживати особливих заходів, зокрема у формі позик на цілі оновлення й реставрацію, а також заходи щодо регламентації, необхідні для того, щоб уникнути спекулятивного зростання цін на землю у визначених зонах.

58. Аби уникнути переселення на шкоду найменш забезпеченим мешканцям відроджуваних будівель чи ансамблів, може бути передбачена винагорода, що компенсує збільшення квартирної плати і дозволить мешканцям відроджуваних будівель зберегти свої квартири. Ця тимчасова винагорода, що визначається залежно від доходів заінтересованих осіб, має дозволити останнім робити більші витрати, що є наслідком проведених робіт.

59. Держави-члени можуть полегшити фінансування будь-яких робіт, здійснюваних стосовно культурної та природної спадщини, заснуванням позичкового фонду, який став би органом, що користується підтримкою державних органів і приватних кредитних установ, відповідальних за надання власникам позичок під низькі проценти і з довготривалим терміном погашення.

VI. Культурно-освітня діяльність

60. Університети, навчальні заклади всіх ступенів і неперервної освіти мають організувати курси, лекції, семінари і т. ін. з історії мистецтва, архітектури, навколишнього середовища і міського планування.

61. Державам-членам варто здійснювати просвітницькі кампанії, аби пробуджувати широкий інтерес населення і розвивати його повагу до культурної та природної спадщини. Постійні зусилля бажано здійснювати для інформування населення про те, що робиться і що може бути зроблено для охорони культурної та природної спадщини і для зміцнення любові й поваги до її цінностей. З цією метою, в міру необхідності, належить використовувати всі засоби інформації.

62. За повного обліку великої економічної та соціальної цінності культурної та природної спадщини треба вжити заходів щодо

розвитку і зміцнення високої культурної та просвітницької цінності цієї спадщини, суттєво мотивуючи її охорону, збереження й популяризацію.

63. Будь-які дії в інтересах цінностей культурної та природної спадщини повинні враховувати цю культурну і просвітницьку цінність, яка базується на тому, що вони є свідченням певного середовища, форм архітектури або містобудування, відповідних людській особистості та її масштабові.

64. Необхідно створювати добровільні організації для того, щоб заохочувати національну й місцеву владу повністю використовувати її повноваження у справі охорони, підтримувати їх, а в необхідних випадках відшукувати для них фінансові кошти. Ці організації мають підтримувати контакти з місцевими історичними товариствами, з товариствами з благоустрою та місцевими комітетами розвитку, з туристичними організаціями тощо; вони можуть також організовувати для своїх членів коментовані екскурсії та відвідування різних елементів культурної та природної спадщини.

65. Можна було б організувати інформаційні центри, музеї та виставки для роз'яснення робіт, здійснюваних на елементах культурної та природної спадщини, що їх заплановано відновити.

VII. Міжнародне співробітництво

66. Державам-членам слід співробітничати в царині охорони, збереження й популяризації культурної та природної спадщини, використовуючи, коли це бажано, допомогу міжурядових і неурядових міжнародних організацій. Таке двостороннє чи багатостороннє співробітництво необхідно координувати і відображати в таких формах:

- a) обмін науково-технічною інформацією та публікаціями;
- b) організація навчальних курсів і робочих груп із визначених питань;
- c) надання стипендій для досліджень і відряджень наукового, технічного й адміністративного персоналу та пересилання обладнання;
- d) надання можливостей для наукової й технічної підготовки за кордоном через участь молодих дослідників і техніків в архітектурних роботах, археологічних розкопках і збереженні природних визначних місць;
- e) координація, в рамках групи держав-членів, великомасштабних проектів щодо збереження, розробок, реставрації та відродження з метою поширення набутого досвіду.

Конвенции и рекомендации ЮНЕСКО по вопросам охраны культурного наследия. Сборник. - М., 1990. - С. 83-90.

Україна в міжнародно-правових відносинах,
книга 2, Правова охорона культурних цінностей,
Київ, Юрінком Інтер, 1997

11) Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини

Статус: чинний

Видавець/автор: ЮНЕСКО

Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини

{ Конвенцію ратифіковано Указом Президії Верховної Ради N
6673-XI (6673-11) від 04.10.88 }

Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, що зібралася в Парижі з 17 жовтня по 21 листопада 1972 року на свою сімнадцяту сесію,

констатує, що культурній і природній спадщині дедалі більше загрожує руйнування, що викликається не лише традиційними причинами пошкодження, а й еволюцією соціального й економічного життя, яка погіршує їх ще більш небезпечними шкідливими й руйнівними явищами,

беручи до уваги, що пошкодження або зникнення будь-яких зразків культурної цінності чи природного середовища є згубним збідненням надбання всіх народів світу,

беручи до уваги, що охорона цієї спадщини на національному рівні часто буває недостатньою у зв'язку з обсягом засобів, яких вона вимагає, і недостатністю економічних, наукових та технічних ресурсів країни, на території якої перебуває цінність, що підлягає захисту,

нагадуючи, що в Статуті Організації передбачено, що вона допомагає збереженню прогресу і поширенню знань, виявляючи турботу про збереження й охорону загальної спадщини людства та рекомендує заінтересованим народам укладення відповідних міжнародних конвенцій,

вважаючи, що існуючі міжнародні конвенції, рекомендації та резолюції щодо культурних і природних цінностей свідчать про

важливість, якою є для всіх народів світу збереження унікальних і незамінних цінностей, незалежно від того, якому народу вони належать,

беручи до уваги, що деякі цінності культурної і природної спадщини становлять значний інтерес, що вимагає їх збереження як частини всесвітньої спадщини всього людства,

беручи до уваги, що у зв'язку з масштабами й серйозністю нових небезпек, які їм загрожують, все міжнародне співтовариство має брати участь в охороні природної і культурної спадщини, надаючи колективного сприяння, яке, не замінюючи діяльності заінтересованої держави, на території якої перебуває цінність, ефективно доповнить її,

беручи до уваги, що з цією метою необхідно прийняти нові договірні положення, що встановлюють ефективну систему колективної охорони пам'яток видатного універсального культурного й природного значення, засновану на постійній основі відповідно до сучасних наукових методів,

вирішивши на своїй шістнадцятій сесії, що це питання є предметом міжнародної конвенції,

прийняла шістнадцятого листопада 1972 року цю Конвенцію.

I. Визначення культурної і природної спадщини

Стаття 1

У цій Конвенції під "культурною спадщиною" розуміються:

пам'ятки: твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки;

ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки;

визначні місця: твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології.

Стаття 2

У цій Конвенції під "природною спадщиною" розуміються:

природні пам'ятки, створені фізичними й біологічними утвореннями або групами таких утворень, що мають видатну універсальну цінність з точки зору естетики чи науки;

геологічні й фізіографічні утворення й суворо обмежені зони, що

є ареалом видів тварин і рослин, які зазнають загрози й мають видатну універсальну цінність з точки зору науки чи збереження; природні визначні місця чи суворо обмежені природні зони, що мають видатну універсальну цінність з точки зору науки, збереження чи природної краси.

Стаття 3

Кожній державі - стороні цієї Конвенції належить визначити й розмежувати різні цінності, що перебувають на її території і передбачаються зазначеними вище статтями 1 і 2.

II. Національна охорона та міжнародна охорона культурної і природної спадщини

Стаття 4

Кожна держава - сторона цієї Конвенції визнає, що зобов'язання забезпечувати виявлення, охорону, збереження, популяризацію й передачу майбутнім поколінням культурної і природної спадщини, що зазначена у статтях 1 і 2, яка перебуває на її території, покладається насамперед на неї. З цією метою вона прагне діяти як власними зусиллями, максимально використовуючи наявні ресурси, так і, за необхідності, використовувати міжнародну допомогу і співробітництво, якими вона може користуватися, зокрема, у фінансовому, художньому, науковому й технічному відношеннях.

Стаття 5

Держави - сторони цієї Конвенції з тим, щоб забезпечити якомога ефективнішу охорону і збереження та якомога активнішу популяризацію культурної і природної спадщини, розміщеної на її території, прагнуть в умовах, властивих кожній країні:

a) проводити загальну політику, спрямовану на надання культурній і природній спадщині певних функцій у громадському житті та на включення охорони цієї спадщини до програм загального планування;

b) створювати, якщо вони ще не створені, на своїй території одну чи кілька служб з охорони, збереження й популяризації культурної й природної спадщини, які мають у своєму розпорядженні відповідний персонал і засоби, що дають змогу виконувати покладені на них завдання;

c) розвивати наукові й технічні опрацювання і дослідження та вдосконалювати методи роботи, які дають змогу державі усувати небезпеку, що загрожує її культурній та природній спадщині;

d) вживати відповідних правових, адміністративних і фінансових заходів щодо виявлення, охорони, збереження, популяризації й

відновлення цієї спадщини;

е) сприяти створенню чи розвитку національних або регіональних центрів підготовки в галузі охорони, збереження й популяризації культурної й природної спадщини, а також заохочувати наукові дослідження в цій галузі.

Стаття 6

1. Повністю поважаючи суверенітет держав, на території яких перебуває культурна і природна спадщина, визначена в статтях 1 і 2, і не торкаючись прав, передбачених національним законодавством щодо зазначеної спадщини, держави - сторони цієї Конвенції визнають, що вона є загальною спадщиною, для охорони якої все міжнародне співтовариство зобов'язане співробітничати.

2. Держави-сторони зобов'язуються згідно з положеннями цієї Конвенції сприяти визнанню, охороні, збереженню й популяризації культурної й природної спадщини, зазначеної в пунктах 2 і 4 статті 11, якщо цього попросять держави, на території яких вона розміщена.

3. Кожна держава - сторона цієї Конвенції зобов'язується не вдаватися до будь-яких навмисних дій, що могли б завдати прямо чи посередньо шкоди культурній і природній спадщині, зазначеній у статтях 1 і 2, яка розміщена на території інших держав - сторін цієї Конвенції.

Стаття 7

У цій Конвенції під міжнародною охороною всесвітньої культурної і природної спадщини розуміється створення системи міжнародного співробітництва і допомоги для надання державам - сторонам Конвенції допомоги в зусиллях, спрямованих на збереження й виявлення цієї спадщини.

ІІІ. Міжурядовий комітет з охорони всесвітньої культурної і природної спадщини

Стаття 8

1. При Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури засновується Міжурядовий комітет з охорони визначної культурної і природної спадщини загального значення, що називається "Комітет всесвітньої спадщини". Він складається з 15 держав - сторін Конвенції, які обираються державами - сторонами Конвенції, котрі збираються на Генеральну асамблею під час чергових сесій Генеральної конференції ЮНЕСКО. Кількість держав, що входять до складу Комітету, буде доведена до 21, починаючи з чергової сесії Генеральної конференції, яка буде проведена після набуття чинності цією Конвенцією не менш як для 40 держав.

2. Вибори членів Комітету мають забезпечувати справедливе представництво різних районів і культур світу.

3. На засіданнях Комітету можуть бути присутні з дорадчим голосом по одному представникові від Міжнародного дослідного центру збереження і реставрації культурних цінностей (Римський центр), Міжнародної ради з охорони природи і природних багатств (МРОП), до яких можуть приєднатися на прохання держав - сторін Конвенції представники інших міжурядових і неурядових організацій, що мають аналогічні цілі.

Стаття 9

1. Держави - члени Комітету всесвітньої спадщини здійснюють свої повноваження, починаючи з кінця чергової сесії Генеральної конференції, на якій вони були обрані, до кінця її третьої наступної чергової сесії.

2. Повноваження однієї третини членів, призначених під час перших виборів, закінчуються в кінці першої чергової сесії Генеральної конференції, що відбувається після тієї, на якій вони були обрані, а повноваження другої третини членів, призначених у той же час, закінчуються в кінці другої чергової сесії Генеральної конференції, що відбувається після тієї, на якій вони були обрані. Прізвиська цих членів Комітету визначаються головою Генеральної конференції шляхом жеребкування після перших виборів.

3. Держави - члени Комітету добирають своїми представниками компетентних осіб у галузі культурної і природної спадщини.

Стаття 10

1. Комітет всесвітньої спадщини приймає свої правила процедури.

2. Комітет може в будь-який час запрошувати на свої засідання громадські чи приватні організації, а також приватних осіб для консультацій з окремих питань.

3. Комітет може створювати консультативні органи, які він вважає за необхідні для виконання своїх завдань.

Стаття 11

1. Кожна держава - сторона цієї Конвенції подає, за можливості, Комітету всесвітньої спадщини перелік цінностей культурної і природної спадщини, що розміщені на її території і можуть бути включені у список, передбачений у пункті 2 цієї статті. Цей перелік, який не можна вважати вичерпним, має містити документацію щодо місцеперебування даних цінностей та інтересу, що вони собою являють.

2. На підставі переліків, що подаються державами згідно з пунктом 1, Комітет складає, поновлює і публікує список цінностей культурної і природної спадщини (під назвою "Список всесвітньої спадщини"), як вони визначені у статтях 1 і 2 цієї Конвенції,

які, на його думку, мають видатну універсальну цінність відповідно до встановлених критеріїв. Оновлений список розсилається не рідше ніж один раз на два роки.

3. Внесення цінностей до списку всесвітньої спадщини не може бути проведене без згоди заінтересованої держави. Включення цінності, розміщеної на території, суверенітет чи юрисдикція якої оспорується кількома державами, жодним чином не впливає на права сторін, що спорять.

4. Комітет складає, оновлює й публікує, коли цього вимагають обставини, список цінностей, що фігурують у списку всесвітньої спадщини, для врятування яких вимагаються значні роботи і щодо яких у рамках цієї Конвенції держава просила допомоги (під назвою "Список всесвітньої спадщини, що перебуває під загрозою"). У цьому списку зазначається приблизна вартість операцій. До цього списку можуть бути внесені тільки цінності культурної і природної спадщини, яким загрожують серйозні й конкретні небезпеки, як, наприклад, загроза зникнення внаслідок прогресуючого руйнування, проекти проведення великих громадських чи приватних робіт, швидкий розвиток міст і туризму, руйнування у зв'язку зі змінами призначення або права власності на землю, серйозні пошкодження внаслідок невстановленої причини, занедбаність з яких-небудь причин, стихійне лихо і катаклізми, небезпека збройних конфліктів, великі пожежі, землетруси, зсуви, вулканічні вибухи, зміни рівня води, повені, припливи. У разі надзвичайних обставин Комітет може в будь-який час внести до списку всесвітньої спадщини, що перебуває під загрозою, нову цінність і негайно повідомити про це.

5. Комітет визначає критерії, на підставі яких цінність культурної чи природної спадщини може бути включена до обох списків, передбачених у пунктах 2 і 4 цієї статті.

6. До того як прийняти остаточне рішення про невключення цінності до одного із двох списків, згаданих у пунктах 2 і 4 цієї статті, Комітет консультується з державами-сторонами, на території яких розміщена вищезгадана цінність культурної чи природної спадщини.

7. Комітет, за домовленістю із заінтересованими державами, координує й заохочує проведення вивчення й досліджень, необхідних для складання списків, зазначених у пунктах 2 і 4 цієї статті.

Стаття 12

Той факт, що якась цінність культурної чи природної спадщини не була включена до одного з двох списків, зазначених у пунктах 2 і 4 статті 11, жодною мірою не означає, що вона не має видатної універсальної цінності чи інших цілей, крім тих, які є наслідком включення їх до цих списків.

Стаття 13

1. Комітет всесвітньої спадщини отримує та вивчає заявки про надання міжнародної допомоги, подані державами - сторонами Конвенції щодо культурної і природної спадщини, розміщеної на їхній території, які включені або можуть бути включені до списків, згаданих у пунктах 2 і 4 статті 11. Предметом заявок може бути охорона, збереження, популяризація чи відновлення цих цінностей.

2. Заявки про міжнародну допомогу відповідно до пункту 1 цієї статті можуть стосуватися виявлення культурної і природної спадщини, визначеної у статтях 1 і 2 в тому разі, коли попередні дослідження показали, що це буде виправданим.

3. Комітет приймає рішення щодо цих заявок, визначає, за необхідності, характер і обсяг своєї допомоги та дозволяє укладання від свого імені необхідних угод із заінтересованим урядом.

4. Комітет встановлює порядок черговості для своїх операцій. Він робить це, беручи до уваги важливість для всесвітньої культурної і природної спадщини, що підлягає захисту, необхідності забезпечити міжнародну охорону найбільш представницьких цінностей природи, генія й історії народів світу на терміновість робіт, які необхідно провести, резерв ресурсів держав, на території яких розміщені ці цінності, і, зокрема, ступінь, в якому вони могли б забезпечити схоронність цих цінностей своїми засобами.

5. Комітет складає, оновлює й розповсюджує список цінностей для надання міжнародної допомоги.

6. Комітет приймає рішення про використання засобів фонду, створеного згідно зі статтею 15 цієї Конвенції. Він вишукує способи для поповнення цих засобів і вживає у зв'язку з цим усіх необхідних заходів.

7. Комітет співробітничав з міжнародними й національними, урядовими й неурядовими організаціями, що додержуються цілей, аналогічних цілям цієї Конвенції. З метою виконання своїх програм і проектів, Комітет може, зокрема, вдаватися до допомоги Міжнародного дослідного Центру збереження і реставрації культурних цінностей (Римський центр), Міжнародної ради з охорони природи і природних багатств (МРОП), а також державних і приватних органів і приватних осіб.

8. Рішення Комітету приймаються більшістю у дві третини присутніх і голосуючих членів. Кворум становить більшість членів Комітету.

Стаття 14

1. Комітету всесвітньої спадщини допомагає Секретаріат, що його

призначає Генеральний директор ЮНЕСКО.

2. Генеральний директор, користуючись послугами Міжнародного дослідного центру збереження і реставрації культурних цінностей (Римський центр), Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць (ІКОМОС), Міжнародної ради з охорони природи і природних багатств (МРОП) у галузях їхньої компетенції та їхніх відповідних можливостей, готує документацію Комітету, порядок денний його засідань та забезпечує виконання його рішень.

IV. Фонд охорони всесвітньої культурної і природної спадщини

Стаття 15

1. Цим засновується Фонд охорони всесвітньої культурної і природної спадщини, що має видатну універсальну цінність і називається Фондом всесвітньої спадщини.

2. Цей Фонд згідно з відповідними статтями Положення про фінанси ЮНЕСКО є цільовим фондом.

3. Засоби Фонду становлять:

- a) добровільні й обов'язкові внески держав - сторін цієї Конвенції;
- b) вклади, дари й заповідальні суми, що можуть бути зроблені:
 - i) іншими державами;
 - ii) ЮНЕСКО та іншими організаціями системи Організації Об'єднаних Націй, зокрема Програмою розвитку ООН та іншими міжурядовими організаціями;
 - iii) державними й приватними органами та фізичними особами;
- c) проценти з сум, позичених Фондом;
- d) сума зборів і надходжень від заходів, організованих на користь Міжнародного фонду, а також
- e) будь-які інші ресурси, затверджені відповідно до положення про Фонд, розробленого Комітетом всесвітньої спадщини.

4. Внески у Фонд та інші форми допомоги, що надається Комітетові, можуть використовуватися тільки в цілях, визначених Комітетом. Комітет може приймати внески, призначені лише для певної програми чи конкретного проекту, за умови, що Комітет ухвалить рішення про виконання цієї програми чи проекту. Внески у Фонд не супроводжуються жодними політичними умовами.

Стаття 16

1. Без шкоди будь-якому добровільному додатковому внеску

держави-сторони цієї Конвенції зобов'язуються сплачувати регулярно раз на два роки у Фонд всесвітньої спадщини внески, сума яких, що становить однаковий відсоток для всіх держав, буде визначатися Генеральною асамблеєю держав - сторін Конвенції, що збираються на сесію Генеральної конференції ЮНЕСКО. Прийняття цього рішення вимагає більшості голосів присутніх і голосуючих держав-сторін, які не зробили заяви, передбаченої у пункті 2 цієї статті. Внесок держав - сторін Конвенції у жодному разі не може перевищувати одного відсотка їхнього внеску до звичайного бюджету ЮНЕСКО.

2. Однак, як це передбачено у статті 31 чи 32 цієї Конвенції, кожна держава може в момент здачі своїх ратифікаційних грамот, актів про прийняття або приєднання заявити, що вона не буде зв'язана положеннями пункту 1 цієї статті.

3. Держава - сторона Конвенції, що зробила заяву, передбачену в пункті 2 цієї статті, може в будь-який час зняти згадану вище заяву шляхом повідомлення Генерального директора ЮНЕСКО. Однак зняття заяви буде мати вплив на обов'язковий внесок цієї держави тільки з дня чергової Генеральної асамблеї держав-сторін.

4. Щоб Комітет зміг ефективно планувати свою діяльність, внески держав - сторін цієї Конвенції, що зробили заяви, передбачені в пункті 2 цієї статті, повинні надходити на регулярній основі принаймні раз на два роки й не повинні бути меншим за суми внесків, що мають вноситися в тому разі, якби вони були зв'язані положеннями пункту 1 цієї статті.

5. Будь-яка держава - сторона Конвенції, що має заборгованість по своїх обов'язкових чи добровільних внесках за поточний рік і календарний рік, що безпосередньо передує йому, не може бути обрана до комітету Фонду всесвітньої спадщини; дане положення не застосовується в ході перших виборів. Повноваження такої держави, що є членом Комітету, закінчуються в момент виборів, передбачених у пункті 1 статті 8 цієї Конвенції.

Стаття 17

Держави - сторони цієї Конвенції сприяють створенню державних чи приватних фондів або асоціацій, що мають на меті заохочення пожертвувань для охорони культурної і природної спадщини відповідно до положень статей 1 і 2 Конвенції.

Стаття 18

Держави - сторони цієї Конвенції надають допомогу організованим під егідою ЮНЕСКО міжнародним компаніям збирання коштів для Фонду всесвітньої спадщини. Вони сприяють збиранню коштів для цих заходів, що проводяться організаціями, зазначеними в пункті 3 статті 15.

V. Умови і форми надання міжнародної допомоги

Стаття 19

Будь-яка держава - сторона цієї Конвенції може звертатися з проханням про надання міжнародної допомоги на користь цінностей культурної чи природної спадщини, що мають видатну універсальну цінність і розміщені на її території. Вона повинна подавати разом зі своєю заявкою інформацію й документацію, передбачені у статті 21, які вона має у своєму розпорядженні і які необхідні Комітету для прийняття рішень.

Стаття 20

Міжнародна допомога згідно з цією Конвенцією може надаватися лише для цінностей культурної і природної спадщини, які Комітет всесвітньої спадщини вирішив чи вирішує включити в один із списків, зазначених у пунктах 2 і 4 статті 11, згідно з пунктом 2 статті 13, пунктом "с" статті 22 та статтею 23.

Стаття 21

1. Комітет всесвітньої спадщини визначає процедуру розгляду заявок про надання Фондом міжнародної допомоги, яку він покликаний надавати, та зазначає, зокрема, елементи, які мають міститися в заявці: опис передбачуваної діяльності, необхідних робіт, їх приблизна вартість та виклад причин, через які ресурси держави, що звертається із заявкою, не дають їй змоги повністю зробити необхідні витрати. Заявки мають щоразу, коли це можливо, підкріплюватися висновком експертів.

2. Заявки про допомогу, подані у зв'язку з катастрофами і стихійними лихами, через терміновість робіт, які, можливо, необхідно буде провести, Комітет повинен розглядати в першу чергу; у розпорядженні Комітету має бути резервний фонд, призначений для подібних випадків.

3. Перед прийняттям рішення Комітет може провести дослідження чи консультації, які він вважатиме за необхідне.

Стаття 22

Допомога, що надається Комітетом всесвітньої спадщини, може мати такі форми:

а) дослідження художніх, наукових і технічних проблем, що їх ставить охорона, збереження, відновлення й популяризація культурної і природної спадщини так, як її визначено в пунктах 2 і 4 статті 11 цієї Конвенції;

б) направлення експертів, техніків і кваліфікованих робітників для забезпечення задовільного виконання затвердженого проекту;

с) підготовка спеціалістів усіх рівнів у галузі виявлення, охорони, збереження, відновлення й популяризації культурної і

природної спадщини;

d) надання обладнання, якого заінтересована держава не має і позбавлена змоги його придбати;

e) надання позик з низьким відсотком або без відсотка, що можуть сплачуватися на довгостроковій основі;

f) надання у надзвичайних і спеціально мотивованих випадках безплатних субсидій.

Стаття 23

Комітет всесвітньої спадщини може також надавати міжнародну допомогу національним і регіональним центрам підготовки спеціалістів усіх рівнів у галузі виявлення, охорони, збереження, відновлення й популяризації культурної і природної спадщини.

Стаття 24

Наданню звичайної допомоги мають передувати ретельні наукові, економічні й технічні дослідження. В цих дослідженнях необхідно використовувати найпередовіші методи охорони, збереження, відновлення і популяризації культурної і природної спадщини. В дослідженнях мають також визначатися шляхи, що дають змогу раціонально використовувати наявні ресурси заінтересованої держави.

Стаття 25

У принципі фінансування необхідних робіт має лише частково покладатися на міжнародне співтовариство. Держава, що користується міжнародною допомогою, надає значну частину коштів, які виділяються для кожної програми чи проекту, за винятком тих випадків, коли її фінансовий стан не дозволяє цього.

Стаття 26

Комітет всесвітньої спадщини і держава, що одержує допомогу, визначають в укладених ними угодах умови, на яких мають здійснюватися програми чи проекти, що є предметом міжнародної допомоги згідно з цією Конвенцією. Державі, що користується цією міжнародною допомогою, належить на умовах, визначених в угоді, продовжувати охороняти, зберігати й популяризувати цінності, що підлягають збереженню.

VI. Просвітні програми

Стаття 27

1. Держави-сторони цієї Конвенції прагнуть, застосовуючи всі відповідні засоби, і зокрема просвітні й інформаційні програми,

зміцнювати повагу і прихильність своїх народів до культурної та природної спадщини, визначеної у статтях 1 і 2 Конвенції.

2. Вони зобов'язуються широко інформувати громадськість про небезпеку, що загрожує цій спадщині, а також про заходи, що вживаються на виконання цієї Конвенції.

Стаття 28

Держави - сторони цієї Конвенції, що одержують міжнародну допомогу згідно з цією Конвенцією, вживають відповідних заходів з метою ознайомлення з важливістю й роллю спадщини.

VII. Доповіді

Стаття 29

1. Держави - сторони цієї Конвенції повідомляють у доповідях, які вони подають Генеральній конференції ЮНЕСКО за установленими нею строками і формою, про законодавчі й регламентуючі положення та інші заходи, вжиті ними з метою виконання цієї Конвенції, а також подають відомості про досвід, накопичений ними в цій галузі.

2. Ці доповіді доводяться до відома Комітету всесвітньої спадщини.

3. Комітет подає кожній черговій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО доповідь про свою діяльність.

VIII. Заключні положення

Стаття 30

Ця Конвенція укладена англійською, арабською, іспанською, російською і французькою мовами, причому всі п'ять текстів є автентичними.

Стаття 31

1. Ця Конвенція підлягає ратифікації або прийняттю державами - членами Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури в порядку, передбаченому їх конституціями.

2. Ратифікаційні грамоти або акти про прийняття здаються на зберігання Генеральному директору ЮНЕСКО.

Стаття 32

1. До цієї Конвенції може приєднатися будь-яка держава, що не є членом ЮНЕСКО, яка отримує від Генеральної конференції ЮНЕСКО запрошення приєднатися до неї.

2. Приєднання здійснюється шляхом здачі акта про приєднання на зберігання Генеральному директорові ЮНЕСКО.

Стаття 33

Ця Конвенція набуває чинності через три місяці з дня здачі на зберігання двадцятої ратифікаційної грамоти або акта про прийняття чи приєднання, але лише щодо тих держав, які здали на зберігання свої акти про ратифікацію, прийняття або приєднання в зазначений день чи раніше.

Щодо будь-якої іншої держави Конвенція набуває чинності через три місяці після того, як вона здала на зберігання свій акт про ратифікацію, прийняття або приєднання.

Стаття 34

Держав - сторін цієї Конвенції, що мають федеративний устрій, стосується таке:

а) відносно положень цієї Конвенції, виконання яких є предметом законодавчої діяльності центральної чи федеральної законодавчої влади, зобов'язання федерального чи центрального уряду будуть такими самими, що й зобов'язання держав-сторін, які не є федеративними державами;

б) відносно положень цієї Конвенції, виконання яких є предметом законодавчої діяльності кожного із штатів, країн, провінцій, кантонів, котрі згідно з системою федерації не зобов'язані вживати законодавчих заходів, належить доводити зазначені положення до відома компетентних властей штатів, країн, провінцій і кантонів з метою їх прийняття.

Стаття 35

1. Кожна держава - сторона цієї Конвенції може денонсувати дану Конвенцію.

2. Денонсація нотифікується письмовим актом, який здається Генеральному директорові ЮНЕСКО.

3. Денонсація стає чинною через дванадцять місяців після отримання акта про денонсацію. Вона жодним чином не змінює фінансових зобов'язань, узятих на себе денонсуючою державою, до дати набуття чинності денонсацією.

Стаття 36

Генеральний директор ЮНЕСКО повідомляє держави - члени Організації, держави, що не є членами Організації, зазначені у статті 32, а також Організацію Об'єднаних Націй про здачу на зберігання всіх актів про ратифікації, прийняття або приєднання, зазначених у статтях 31 і 32, а також про денонсації, зазначені у статті 35.

Стаття 37

1. Ця Конвенція може бути переглянута Генеральною конференцією ЮНЕСКО. Однак її переглянутий текст буде зобов'язувати лише ті держави, які стануть сторонами переглянутої Конвенції.

2. У разі, якщо Генеральна конференція прийме нову Конвенцію в результаті повного або часткового перегляду цієї Конвенції і якщо в новій Конвенції не буде інших вказівок, ця Конвенція буде закрита для ратифікації, прийняття або приєднання з дня набуття чинності новою Конвенцією.

Стаття 38

Згідно зі статтею 102 Статуту Організації Об'єднаних Націй (995_010) ця Конвенція буде зареєстрована в Секретаріаті Організації Об'єднаних Націй на прохання Генерального директора ЮНЕСКО.

12) Рекомендація про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека

Статус: чинний

Видавець/автор: ООН

Рекомендація про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт

(15 жовтня до 20 листопада 1968 року)

Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, яка зібралася в Парижі в період з 15 жовтня до 20 листопада 1968 року на свою п'ятнадцяту сесію,

вважаючи, що сучасна цивілізація та її наступний розвиток базуються на культурних традиціях народів світу, на їхніх творчих силах і на їхньому соціальному та економічному розвитку;

вважаючи, що культурні цінності є наслідком і свідченням різних традицій і духовних досягнень минулого і що вони є, відтак, одним із основних чинників, які визначають єство народів;

вважаючи за необхідне зберегти їх у межах можливого і з урахуванням їхнього історичного й мистецького значення, щоб ідеї, втілені у культурних цінностях, стали частиною духовного життя народів, покріпивши тим їхнє почуття власної гідності;

вважаючи, що збереження культурних цінностей і забезпечення доступу до них є, виходячи зі спрямованості Декларації принципів міжнародного культурного співробітництва (995_067), прийнятої 4 листопада 1966 року на чотирнадцятій сесії, засобом зміцнення взаєморозуміння, що служить справі миру;

вважаючи також, що добробут усіх народів залежить, зокрема, від наявності сприятливого і стимулюючого навколишнього середовища і що збереження культурних цінностей усіх історичних періодів безпосередньо сприяє створенню такого середовища;

визнаючи, крім того, ту роль, яку індустріалізація та урбанізація, що характеризують розвиток світової цивілізації, відіграють нині в розвитку народів і у справі їхнього духовного й національного розвитку;

вважаючи також, що пам'ятки, свідчення й залишки доісторичного, протоісторичного та історичного минулого, як і численні сучасні споруди, котрі мають мистецьке, історичне й наукове значення, чимраз частіше наражаються на небезпеку через проведення громадських і приватних робіт, що є наслідком розвитку промисловості та урбанізації;

вважаючи, що обов'язком урядів є забезпечення захисту і збереження культурної спадщини людства, так само, як і сприяння соціальному та економічному розвитку;

вважаючи тому, що вкрай необхідно збереження культурної спадщини пов'язати зі змінами, що впливають із соціального та економічного розвитку, докладаючи енергійних зусиль для того, щоб задовольнити обидві ці вимоги в дусі широкого розуміння, вдаючись до відповідного планування;

вважаючи також, що відповідне збереження культурних цінностей і доступ до них є суттєвим внеском у соціальний та економічний розвиток країн і районів, які володіють такими скарбами людства, через сприяння національному й міжнародному туризму;

вважаючи, насамкінець, що найкращою гарантією збереження культурних цінностей є повага й любов, що їх виявляє до них сам народ, і посилюючи ці почуття з допомогою відповідних заходів із боку держав-членів;

розглядаючи пропозиції про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, відповідно до пункту 16 порядку денного сесії;

вирішивши на своїй тринадцятій сесії, що пропозиції з цього питання стануть предметом міжнародної регламентації у вигляді рекомендації державам-членам,

ухвалює 19 листопада 1968 року цю Рекомендацію.

Генеральна конференція пропонує державам-членам застосовувати нижченаведені положення, вживаючи заходів у формі національних законів чи іншим способом, щоби поширити дію норм і принципів, викладених у цій Рекомендації, на території, що знаходяться під їхньою юрисдикцією; Генеральна конференція пропонує державам-членам довести цю Рекомендацію до відома органів влади або служб, відповідальних за проведення громадських чи приватних

робіт, а також до уваги організацій, які відають збереженням і захистом пам'яток і місцевостей, що мають історичне, мистецьке, археологічне та наукове значення. Вона рекомендує також інформувати про Рекомендацію органи влади та організації, які займаються освітніми програмами і розвитком туризму. Генеральна конференція пропонує державам-членам подавати їй у терміни та за формою, що їй вона встановить, доповіді стосовно вжитих ними заходів у світлі цієї Рекомендації.

I. Визначення

1. У цій рекомендації під терміном "культурні цінності" розуміються:

а) нерухомі об'єкти, такі як: місцевості археологічного, історичного чи наукового значення, споруди чи інші об'єкти, які становлять історичну, наукову, мистецьку чи архітектурну цінність, як релігійні, так і світські, в т. ч. архітектурні або традиційні ансамблі, історичні квартали в містах або сільських населених пунктах і етнологічні споруди попередніх культур, які ще й досі знаходяться в доброму стані. Це стосується таких нерухомих об'єктів, як руїни, що збереглися на поверхні землі, а також археологічні чи історичні залишки, виявлені в землі; термін "культурні цінності" охоплює також і їхнє безпосереднє оточення;

б) рухомі цінності, що мають культурне значення, в т. ч. цінності в нерухомих об'єктах чи вилучені з них, а також рухомі цінності, приховані в землі, які можуть бути виявлені в місцях, що мають археологічне чи історичне значення, чи інших місцях.

2. Термін "культурні цінності" охоплює не тільки виявлені й зареєстровані архітектурні, археологічні та історичні місцевості й споруди, а й незареєстровані залишки минулого, а також сучасні місцевості й споруди, що мають мистецьке значення.

II. Загальні принципи

3. Заходи щодо збереження культурних цінностей мають поширюватися на всю територію держав і не повинні обмежуватися окремими пам'ятками й місцевостями.

4. Варто мати охоронні описи важливих культурних цінностей, незалежно від того, зареєстровані вони чи ні. Там, де подібні описи відсутні, під час їх складання необхідно звернути особливу увагу на ретельне обстеження культурних цінностей у районах, де подібним цінностям загрожує небезпека внаслідок проведення

громадських чи приватних робіт.

5. Варто брати до уваги відносно значення відповідних культурних цінностей при визначенні заходів, необхідних для:

a) збереження всієї місцевості, окремої споруди чи інших видів нерухомих культурних цінностей від наслідків проведення громадських чи приватних робіт;

b) врятування культурних цінностей у тому випадку, коли територія, на якій вони знаходяться, мусить бути перетворена внаслідок громадських чи приватних робіт, і необхідно зберегти й перенести весь об'єкт або його частину.

6. Ці заходи мають змінюватися залежно від характеру, розмірів і розташування культурних цінностей, а також характеру небезпеки, яка їм загрожує.

7. Заходи щодо збереження чи врятування культурних цінностей мусять мати попереджувальний і виправний характер.

8. Попереджувальні та виправні заходи слід спрямовувати на забезпечення захисту чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, зокрема таких:

a) проекти розвитку чи реконструкції міст, при здійсненні яких хоч і зберігаються зареєстровані пам'ятки, іноді зносяться менш важливі споруди, внаслідок чого знищуються історичні зв'язки і середовище історичних кварталів;

b) аналогічні проекти, за яких традиційні архітектурні ансамблі, що мають у цілому значення культурних пам'яток, можуть підлягати знесенню через відсутність зареєстрованих пам'яток;

c) непродумані перебудови чи ремонт окремих історичних споруд;

d) будівництво чи реконструкція шосейних доріг, які становлять особливу небезпеку для місцевостей і споруд чи груп споруд, що мають історичне значення;

e) будівництво гребель для іригації, гідроелектростанцій та боротьба з затопленням;

f) будівництво трубопроводів і ліній електропередачі;

g) сільськогосподарські роботи, в т.ч. глибока оранка, дренажні та іригаційні роботи, розчищення і планування землі та лісонасаджень;

h) роботи, спричинені зростанням промисловості й технічним прогресом індустріалізованого суспільства, як-от будівництво аеродромів, розроблення шахт чи кар'єрів, драгування та ремонт каналів і гаваней і т. д.

9. Держави-члени мають надавати необхідний пріоритет заходам, необхідним для збереження місцезнаходжень культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, аби зберегти історичні зв'язки і середовище. Коли непереборні соціально-економічні умови вимагають, щоби культурні цінності було переміщено, покинуто чи знищено, роботи з їх урятування мають завжди включати ретельне вивчення цих культурних цінностей і підготовку докладних звітів.

10. Результати досліджень, отримані під час робіт із врятування, що становлять наукову чи історичну цінність, особливо в тих випадках, коли нерухомі культурні цінності повністю чи значною мірою не можуть бути переміщені чи підлягають знищенню, необхідно публікувати чи надавати в іншій формі для використання в майбутніх дослідженнях.

11. Важливі споруди та інші пам'ятки, переміщені з метою їх збереження від знищення внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, необхідно розміщувати в такому місці чи оточенні, яке нагадує їхнє попереднє становище і відтворює природні, історичні чи мистецькі асоціації.

12. Важливі рухомі культурні цінності, зібрані внаслідок рятувальних робіт, у т.ч. характерні зразки предметів, виявлених під час археологічних розкопок, мають зберігатися з метою вивчення чи експонуватися в таких установах, як музеї, зокрема музеї-заповідники, чи університети.

III. Заходи зі збереження і врятування

13. Збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, має забезпечуватися з допомогою таких заходів, причому конкретні заходи визначаються залежно від юридичної та організаційної системи держави:

- a) законодавство;
- b) фінансування;
- c) адміністративні заходи;
- d) заходи щодо збереження чи врятування культурних цінностей;
- e) міри покарання;
- f) відтворення;
- g) заходи заохочення;
- h) консультації;
- i) просвітницькі програми.

Законодавство

14. Держави-члени повинні прийняти чи продовжувати здійснювати як у національному, так і в місцевому масштабах законодавчі положення, необхідні для забезпечення збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, відповідно до норм і принципів, викладених у цій Рекомендації.

Фінансування

15. Держави-члени повинні забезпечувати відповідні асигнування на здійснення заходів щодо збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт. Хоча різниця юридичних систем і традицій, а також невідповідність фінансових можливостей не дозволяють вжити однакових заходів, необхідно враховувати таке:

- а) національні чи місцеві власті, які відповідають за охорону культурних цінностей, мусять мати відповідні асигнування для здійснення заходів щодо збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт; або
- б) витрати на збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, у т. ч. попередні археологічні дослідження, мають становити частину асигнувань на витрати з будівництва; або
- с) необхідно передбачити можливість поєднання двох методів, згаданих вище в підпунктах "а" та "б".

16. У випадку надзвичайно високих витрат, спричинених масштабом чи складністю необхідних робіт, варто вишукувати можливості отримання додаткових коштів за допомогою відповідного законодавства, соціальних дотацій, національного фонду охорони пам'яток чи інших відповідних заходів. Служби, які займаються охороною культурних цінностей, мають володіти повноваженнями щодо розподілу чи використання цих позабюджетних коштів, необхідних для збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт.

17. Держави-члени повинні заохочувати власників споруд, що мають мистецьке чи історичне значення, зокрема таких, що становлять частину традиційного ансамблю, жителів історичних кварталів у містах чи сільських населених пунктах зберігати характер та естетичні якості культурних цінностей, які їм належать і в іншому разі могли б наражатися на небезпеку внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, через:

- а) надання податкових пільг; або

б) створення, завдяки відповідному законодавству, бюджету для надання допомоги, способом субсидій, позичок або здійсненням інших заходів, місцевим властям, установам і приватним власникам споруд, що мають мистецьке, архітектурне, наукове чи історичне значення, включно з традиційними архітектурними ансамблями, з метою збереження чи належного пристосування останніх до функцій, які відповідали б потребам сучасного суспільства; або

с) передбачення можливості поєднання двох методів, зазначених вище в підпунктах "а" та "б".

18. Якщо культурні цінності не зареєстровані або не охороняються в якій-небудь іншій формі, їх власник може звернутися до відповідних властей з проханням про надання подібної допомоги.

19. Національні чи місцеві власті, а також приватні власники при виділенні коштів на збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, повинні брати до уваги внутрішню цінність предмета, а також його можливий внесок в економіку туристичного об'єкта.

Адміністративні заходи

20. Відповідальність за збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, має покладатися на відповідні офіційні органи. Там, де вже існують органи чи служби з охорони культурних цінностей, на них необхідно покласти відповідальність за збереження культурних цінностей від небезпек, що виникають внаслідок проведення громадських чи приватних робіт. Якщо подібних служб не існує, необхідно створювати спеціальні органи чи служби з охорони культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, і, хоча різниця в конституційних положеннях і традиціях не дозволяє встановити єдину систему, необхідно прийняти деякі спільні принципи:

а) необхідно мати координаційний чи консультативний орган у складі представників органів, відповідальних за охорону культурних цінностей, за громадські чи приватні роботи, міське планування, та представників дослідницьких і навчальних установ, які повинні мати повноваження, щоб надавати консультації щодо збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт і, зокрема, при зіткненні інтересів, пов'язаних із необхідністю проведення громадських чи приватних робіт і збереження чи врятування культурних цінностей;

б) провінційні, міські чи інші органи місцевого управління

повинні також мати служби, які відповідають за збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт. Цим службам слід надати можливість звертатися за допомогою до національних служб чи інших повноважних органів відповідно до їхніх можливостей і потреб;

с) служби, що займаються охороною культурних цінностей, повинні мати відповідний штат спеціалістів, необхідних для збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, як-то: архітектори, містобудівельники, археологи, історики, інспектори та інші спеціалісти;

д) варто вживати адміністративних заходів для координації діяльності різних служб, які займаються охороною культурних цінностей, з іншими службами, відповідальними за проведення громадських чи приватних робіт, та будь-яким іншим департаментом чи службою, діяльність яких пов'язана з проблемами збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт;

е) варто в адміністративному порядку створювати органи чи комісії для здійснення програм міського будівництва в усіх громадах, які мають зареєстровані чи незареєстровані історичні квартали, місцевості й пам'ятки, що їх слід захистити від громадського і приватного будівництва.

21. За попередніх досліджень щодо проектів будівництва в місцевості, культурний інтерес якої вже визнано чи в якій можуть знаходитися об'єкти археологічного чи історичного характеру, до прийняття остаточного рішення необхідно розробляти кілька варіантів таких проектів в обласному чи місцевому масштабі. Вибір між цими варіантами має проводитися на основі порівняльного аналізу всіх елементів, що дозволяє вибрати найдоцільніше рішення під кутом зору як економіки, так і збереження чи врятування культурних цінностей.

Заходи зі збереження чи врятування культурних цінностей

22. Необхідно проводити детальні обстеження задовго до початку будь-яких громадських чи приватних робіт, які можуть становити небезпеку для культурних цінностей, щоби визначити:

а) необхідні заходи для збереження важливих культурних цінностей в місці знаходження;

б) обсяг необхідних рятувальних робіт, таких, як вибір ділянок для провадження археологічних розкопок, що передбачаються для перенесення споруд і рухомих культурних цінностей, котрі слід врятувати, тощо.

23. Заходи щодо збереження і врятування культурних цінностей

необхідно вживати задовго до початку громадських чи приватних робіт. У районах, котрі становлять археологічну чи культурну цінність, як-от історичні міста, села, місцевості й райони, що їх варто охороняти в кожній країні відповідним законодавством, початок нових робіт мусить бути поставлений у залежність від обов'язкового проведення попередніх археологічних досліджень. У разі необхідності варто призупиняти роботи з метою забезпечення відповідних заходів для збереження чи врятування культурних цінностей.

24. Важливі археологічні ділянки і, зокрема, доісторичні пам'ятки, яким загрожує особлива небезпека внаслідок труднощів їх ідентифікації, історичні квартали в міських і сільських центрах, традиційні архітектурні ансамблі, етнологічні споруди попередніх культур та інші нерухомі культурні цінності, яким в іншому разі могла б загрозувати небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, варто охороняти виокремленням особливих зон чи реєстрацією:

а) археологічні заповідники мають поділятися на зони або реєструватися і в разі необхідності піддаватися відчуженню з метою проведення ретельних розкопок чи збереження виявлених на цій ділянці руїн;

б) історичні квартали в міських і сільських центрах і традиційні архітектурні ансамблі мають поділятися на зони, і варто затверджувати відповідні правила щодо збереження їхнього середовища й характеру, такі як запровадження контролю над тим, якою мірою споруди, що мають історичне чи мистецьке значення, можуть оновлюватися, і контролю за типом і архітектурою нових споруд, які можуть будуватися. Збереження пам'яток мусить бути безумовною вимогою, що виставляється до будь-якого добре розробленого плану міського чи сільського будівництва, і це особливо стосується історичних міст чи районів. Аналогічні правила повинні прийматися для всього району і середовища, що оточують зареєстровану пам'ятку чи місцевість, з метою збереження їхніх історичних зв'язків і довілля. Варто допускати зміну звичайних правил, за якими здійснюється нове будівництво, що не повинні застосовуватися при зведенні нових споруд в історичних зонах. Звичайні види комерційної реклами з допомогою афіш і освітлюваних оголошень слід забороняти, але комерційні підприємства можуть позначати свою присутність іншим способом.

25. Держави-члени мають зобов'язувати осіб, які виявили археологічні об'єкти під час проведення громадських чи приватних робіт, повідомляти в найкоротший термін про свої знахідки компетентній службі. Остання мусить провести ретельне обстеження, і якщо ця місцевість має важливе значення, роботи необхідно призупинити для проведення розкопок, причому за

спричинені цим затримки виплачується відповідна дотація чи компенсація.

26. Держави-члени повинні мати законодавчі положення про придбання через купівлю національними чи місцевими органами управління та іншими відповідними органами важливих культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт. У разі необхідності має існувати можливість проведення такого придбання експропріацією.

Санкції

27. Держави-члени мусять уживати заходів, спрямованих на те, щоби навмисні чи ненавмисні порушення положень, дотичних до збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт, було суворо покарано за їхнім кримінальним кодексом, який має передбачати штраф чи тюремне ув'язнення або те й те. Крім того, могли б застосовуватися такі заходи:

- a) по змозі, відновлення місцевості або споруди за рахунок тих, хто несе відповідальність за заподіяну шкоду;
- b) за випадкового археологічного відкриття - компенсація втрати державі, якщо нерухомі культурні цінності було пошкоджено, знищено чи приведено в незадовільний стан, а також - конфіскація без компенсації, якщо рухомий предмет було приховано.

Відновлення

28. Держави-члени мають, коли це дозволяє характер культурної цінності, вживати необхідних заходів для забезпечення ремонту, реставрації чи реконструкції культурних цінностей, пошкоджених під час громадських чи приватних робіт. Вони повинні також передбачати можливість вимагання від місцевих властей і приватних власників важливих культурних цінностей проведення ремонту чи реставрації з наданням, у разі необхідності, технічної та фінансової допомоги.

Заходи заохочення

29. Держави-члени мають заохочувати окремих осіб, товариства й муніципалітети брати участь у програмах щодо збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт. Заходи стосовно цього могли б включати:

- a) заохочувальні виплати особам, які повідомили про археологічні знахідки чи передали їх;
- b) видачу сертифікатів, присудження медалей чи будь-які інші форми висловлення вдячності окремим особам, товариствам, установам чи муніципалітетам, які виконали видатні роботи щодо збереження чи врятування культурних

цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт.

Консультації

30. Держави-члени повинні надавати окремим особам, товариствам чи муніципалітетам, у яких немає необхідного досвіду чи персоналу, технічну консультацію чи здійснювати контроль з метою застосування відповідних норм щодо збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт.

Просвітницькі програми

31. У дусі міжнародної співпраці держави-члени повинні вживати заходів для стимулювання чи розвитку у своїх громадян інтересу й поваги до культурної спадщини, їх власного минулого і до традицій інших країн з метою збереження чи врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт.

32. У спеціалізованих публікаціях, статтях, у пресі, радіо- й телевізійних програмах необхідно роз'яснювати характер небезпеки, яку становлять для культурних цінностей неправильно задумані громадські чи приватні роботи, а також повідомляти про випадки успішного збереження чи врятування культурних цінностей.

33. Навчальні заклади, історичні й культурні товариства, державні органи, що займаються туризмом, і просвітницькі товариства повинні мати програми щодо роз'яснення небезпек, створюваних для культурних цінностей внаслідок проведення непродуманих громадських чи приватних робіт, які перекреслювали б той факт, що проекти збереження культурних цінностей сприяють міжнародному взаєморозумінню.

34. Музеї, просвітницькі установи та інші зацікавлені організації мають готувати спеціальні виставки, що ілюструють небезпеку, яка виникає для культурних цінностей внаслідок безконтрольних громадських чи приватних робіт, і заходи зі збереження і врятування культурних цінностей, яким загрожує небезпека.

Конвенции и рекомендации ЮНЕСКО по вопросам охраны культурного наследия. Сборник. - М., 1990. - С. 75-81.

Україна в міжнародно-правових відносинах,
книга 2, Правова охорона культурних цінностей,
Київ, Юрінком Інтер, 1997

13) Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія)

Статус: чинний

Видавець/автор: ООН

Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць

(Венеціанська хартія)

Монументальні твори, що увібрали духовні надбання минувшини, відіграють у сучасному житті роль живих свідків багатосторічних традицій. Людство з кожним днем чимраз відчутніше усвідомлює загальнолюдську цінність пам'яток, розглядає їх як спільні надбання, визнає відповідальність перед наступними генераціями за їх збереження і вважає себе зобов'язаним передати поколінням цю спадщину в усьому багатстві її автентичності.

Саме тому необхідно на міжнародному рівні спільно визначити і сформулювати основні принципи охорони й реставрації нерухомих пам'яток, надаючи при цьому кожній країні можливість слідкувати за втіленням їх у межах власної культури і традицій.

Вперше викладені в Афінійській хартії 1931 року, ці фундаментальні принципи сприяли розвитку широкого міжнародного руху, знайшли відображення в національних документах, діяльності ІКОМ та ЮНЕСКО, а також у створенні останньою Міжнародного дослідницького центру зі збереження та реставрації культурних цінностей (Римського центру). З усвідомленням і критичним осмисленням складності й різноманітності сучасних проблем виникла необхідність переглянути принципи згаданої хартії, щоб поглибити їх і розширити сферу їхньої дії.

З огляду на вищевикладене, 21-31 травня 1964 року у Венеції зібрався II Міжнародний конгрес архітекторів і технічних спеціалістів у царині нерухомих історичних пам'яток, що ухвалив такий текст.

Визначення

1. Поняття "нерухома історична пам'ятка" поєднує як окремий архітектурний твір, так і міське чи сільське утворення, що засвідчує характерні ознаки певної цивілізації, певної фази розвитку або історичної події. Це поняття поширюється не лише на визначні пам'ятки, а й на скромні зразки творчості, які набули з плином часу культурної значущості,

2. Охорона й реставрація нерухомих історичних пам'яток становить сферу діяльності, що охоплює різні галузі науки й техніки, які можуть сприяти вивченню та охороні історичної спадщини.

Мета

3. Охорона й реставрація нерухомих історичних пам'яток спрямована на збереження їх не лише як творів мистецтва, а й як свідків історії.

Охорона

4. Першочерговою вимогою охорони нерухомих історичних пам'яток є постійний догляд за ними.

5. Утилітарне використання нерухомих історичних пам'яток сприяє їх охороні; таке використання бажане, але без зміни архітектурної структури та декору споруди. Тільки в рамках цих обмежень можуть бути дозволені зміни, яких вимагає еволюція звичаїв і побуту.

6. Охорона пам'ятки передбачає збереження її оточення, яке не порушує масштабності споруди. Якщо традиційне середовище збереглося, його не слід порушувати; будь-яке нове будівництво, знесення та зміни, що могли б порушити співвідношення об'ємів і кольору, недопустимі.

7. Пам'ятка невіддільна від історії, свідком якої вона є, та від навколишнього середовища, в якому вона розташована. Отже, переміщення пам'ятки цілком або частково може бути допустимим лише у випадках, коли цього вимагає збереження пам'ятки, або може бути виправданим вищими національними та міжнародними інтересами.

8. Скульптурні, живописні чи декоративні елементи, які є невід'ємною частиною пам'ятки, можуть бути відокремлені лише в тому разі, коли це - єдиний спосіб забезпечення їхньої схоронності.

Реставрація

9. Реставрація розглядається як унікальний захід охорони пам'ятки. Метою реставрації є збереження й виявлення естетичної та історичної значущості пам'ятки, що базується на обачливому ставленні до історичної субстанції як автентичного документа. Реставрація завершується тоді, коли починається гіпотеза; що ж до гіпотетичних відтворень, то всякі доповнення, визнані необхідними з естетичних чи технічних міркувань, мають відрізнятися в архітектурній формі пам'ятки і нести ознаки нашого часу. Археологічні та історичні дослідження нерухомої пам'ятки мають завжди передувати реставрації та супроводжувати реставраційні роботи.

10. У тих випадках, коли застосування традиційної техніки виявиться непридатним, зміцнення нерухомої історичної пам'ятки може бути здійснене за допомогою сучасної техніки консервації та будівництва, ефективність якої доведена науковими даними й гарантована практичним досвідом.

11. Необхідно зберігати нашарування різних епох, привнесених в

архітектурну форму історичної пам'ятки, оскільки єдність стилю не є метою реставрації. Якщо будівля поєднує в собі нашарування різних епох, розкриття ранішого шару є виправданим лише в надзвичайних випадках і може проводитися за умови, що вилучені елементи не становлять інтересу, а виявлений при цьому фрагмент являє собою значне історичне, археологічне або естетичне явище і стан наступного забезпечення його схоронності не викликає сумніву. Оцінка цих елементів і рішення про видалення їх не можуть визначатися міркуваннями лише автора реставрації.

12. Елементи, яким належить замінити відсутні частини, мають гармонійно вписуватись у загальну форму пам'ятки, але водночас і відрізнятися від автентичних фрагментів, щоб запобігти фальсифікації пам'ятки як документа історії та твору мистецтва.

13. Доповнення допустимі лише в разі, якщо за їх виконання залишаються незайманими всі варті уваги частини споруди, її традиційне оточення, композиційна рівновага та зв'язок із навколишнім середовищем.

Визначні історичні місця

14. Визначні історичні місця мають бути об'єктами особливої турботи з метою охорони їхньої цілісності й забезпечення умов їх сучасного використання, упорядкування та виявлення значущості.

Розкопки

15. Розкопки слід проводити згідно з науковими нормами та за Рекомендацією щодо міжнародних принципів, які застосовуються під час археологічних розкопок, прийнятою ЮНЕСКО 1956 року (995_237).

Слід забезпечувати консервацію руїн, а також уживати заходів щодо охорони й постійного захисту архітектурних елементів і виявлених під час розкопок предметів. Крім того, необхідно вживати заходів, що мають сприяти усвідомленню значимості розкритої пам'ятки, але не спотворюватимуть її змісту.

Будь-які реконструкції слід виключити одразу; можна вдаватися лише до анастилозу, тобто до відтворення фрагмента пам'ятки з наявних, але розрізнених елементів. Нововведені сполучувані елементи мусять бути завжди пізнаваними та мінімальними, необхідними для забезпечення умов охорони пам'ятки та відтворення втрачених зв'язків цілісної форми.

Документація та публікація

16. Роботи, пов'язані з охороною, реставрацією та розкопками, завжди мають супроводжуватися складанням ґрунтовної документації у вигляді аналітичних і наукових звітів, ілюстрованих графічними зображеннями чи фотографіями. В документації мають бути зафіксовані всі етапи роботи з

розкриття, зміцнення, відтворення фрагментів та сполучення їхніх елементів, а також технічні й творчі досягнення, виявлені під час цих робіт.

Документацію слід зберігати в архіві відповідної державної установи та надавати в користування дослідникам; рекомендується її публікація.

Праці Центру пам'яткознавства. - К., 1992. - Вип. I. - С. 52-55.

Україна в міжнародно-правових відносинах,
книга 2, Правова охорона культурних цінностей,
Київ, Юрінком Інтер, 1997

14) Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута)

Статус: чинний

Видавець/автор: Рада Європи
Валлетта, 16 січня 1992 року

ДАТА ПІДПИСАННЯ: 16.01.92 р.

ДАТА РАТИФІКАЦІЇ: 10.12.2003 р.

ДАТА НАБУТТЯ ЧИННОСТІ: 27.08.2004 р.

Додатково див. Список
станом на 10 травня 2007 року

Офіційний переклад.

Преамбула

Держави - члени Ради Європи та інші держави - учасниці Європейської культурної конвенції, які підписали цю (переглянуту) Конвенцію,

враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами, зокрема, для збереження та втілення у життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням;

зважаючи на Європейську культурну конвенцію, підписану у Парижі 19 грудня 1954 року, зокрема на її статті 1 та 5;

зважаючи на Конвенцію про охорону архітектурної спадщини Європи, підписану у Гранаді 3 жовтня 1985 року;

зважаючи на Європейську конвенцію про правопорушення, пов'язані із культурними цінностями, підписану у Дельфах 23 червня 1985 року;

зважаючи на рекомендації Парламентської асамблеї стосовно

археології і зокрема рекомендації 848 (1978), 921 (1981) і 1072 (1988);

зважаючи на рекомендацію No. R (89) 5 стосовно охорони та введення у культурний обіг археологічної спадщини у контексті планування забудови міських та сільських територій;

нагадуючи, що археологічна спадщина є головним елементом пізнання історії людства;

визнаючи, що європейській археологічній спадщині, яка є свідком стародавньої історії, серйозно загрожують руйнування від зростаючої кількості великих проектів освоєння територій, природних ризиків, нелегальних або непрофесійних розкопок і недостатньої поінформованості громадськості;

підтверджуючи важливість запровадження, якщо вони ще не існують, відповідних адміністративних і наукових наглядових процедур і необхідність урахування потреб охорони археологічної спадщини у політиці планування забудови міських та сільських територій та культурного розвитку;

підкреслюючи, що відповідальність за охорону археологічної спадщини має покладатися не тільки на безпосередньо заінтересовану державу, але й на всі європейські країни з метою зменшення ризику руйнування і сприяння збереженню такої спадщини шляхом заохочення обмінів експертами і досвідом;

відзначаючи необхідність доповнення принципів, викладених у Європейській конвенції про охорону археологічної спадщини, підписаній у Лондоні 6 травня 1969 року, з огляду на розвиток політики планування в європейських країнах,

домовились про таке:

Визначення археологічної спадщини

Стаття 1

1. Метою цієї (переглянутої) Конвенції є охорона археологічної спадщини як джерела європейської колективної пам'яті та засобу історичних і наукових досліджень.

2. З цією метою складовими частинами археологічної спадщини вважаються всі матеріальні залишки та об'єкти, а також будь-які інші сліди існування людства у минулих епохах:

- i) збереження і вивчення яких допомагає з'ясувати розвиток історії людства та його зв'язок з природним середовищем;
- ii) головними джерелами отримання інформації відносно яких є розкопки або знахідки й інші методи дослідження історії людства та середовища, що його оточує;
- iii) які знаходяться у будь-якому місці, що знаходиться під юрисдикцією Сторін.

3. Археологічна спадщина включає споруди, архітектурні ансамблі, розбудовані та облаштовані ділянки території, рухомі об'єкти, інші пам'ятки, а також їхній контекст, незалежно від місця розташування на суходолі або під водою.

Визначення об'єктів археологічної спадщини і заходів для забезпечення їхньої охорони

Стаття 2

Кожна Сторона зобов'язується запровадити за допомогою діючих у відповідній державі процедур правову систему охорони археологічної спадщини, яка передбачає:

- i) ведення обліку її археологічної спадщини та визначення пам'яток і територій, що підлягають охороні;
- ii) створення археологічних заповідників навіть там, де на суходолі або під водою відсутні наявні сліди, з метою збереження матеріальних свідчень, які будуть вивчатися прийдешніми поколіннями;
- iii) зобов'язання для осіб, що випадково знаходять об'єкти археологічної спадщини, доповідати про це компетентним органам і надавати їх для вивчення.

Стаття 3

Для збереження археологічної спадщини і забезпечення наукового значення археологічних дослідницьких робіт кожна Сторона зобов'язується:

- i) застосовувати процедури видання дозволів на розкопки та інші види археологічної діяльності та здійснення нагляду за ними таким чином, щоб:
 - a) запобігати будь-яким несанкціонованим розкопкам або вилученню об'єктів археологічної спадщини;
 - b) забезпечити, щоб археологічні розкопки і розвідка здійснювалися на наукових засадах та за умови:
 - використання у міру можливості неруйнівних методів дослідження;
 - запобігання тому, щоб об'єкти археологічної спадщини розкривалися або залишалися у розкритому вигляді під час або після завершення розкопок без забезпечення їхнього належного збереження, консервації та раціонального використання;
- ii) забезпечити, щоб розкопки та інші потенційно руйнівні роботи здійснювалися лише кваліфікованими, спеціально уповноваженими на те особами;
- iii) запровадити процедуру видання попереднього спеціального дозволу, якщо це передбачено внутрішнім законодавством держави, на використання в археологічних

дослідженнях детекторів металу та будь-якого іншого обладнання чи методів для виявлення археологічних об'єктів.

Стаття 4

Для фізичного збереження археологічної спадщини кожна Сторона зобов'язується вживати заходів, які передбачають залежно від обставин:

- i) придбання або охорону державними органами за допомогою інших відповідних засобів територій, які мають стати археологічними заповідниками;
- ii) збереження та підтримання в належному стані археологічної спадщини бажано у місці їхнього знаходження;
- iii) облаштування належних сховищ археологічних залишків, які були вилучені з місця їхнього первісного розташування.

Комплексне збереження археологічної спадщини

Стаття 5

Кожна Сторона зобов'язується:

- i) докладати зусиль для узгодження і поєднання відповідних потреб археології з планами облаштування територій шляхом забезпечення участі археологів:
 - a) у плануванні, спрямованому на забезпечення збалансованих стратегій охорони, збереження та введення у культурний обіг ділянок територій, що мають археологічну цінність;
- ii) забезпечити систематичні консультації між археологами та фахівцями з питань міського і регіонального планування з метою створення можливостей для:
 - a) внесення змін до тих проектів розвитку територій, які можуть мати негативний вплив на археологічну спадщину;
 - b) забезпечення достатніх часу та ресурсів для проведення належного наукового дослідження відповідної ділянки території та опублікування його результатів;
- iii) забезпечити повне врахування місцевостей, що мають археологічну цінність, та їхнього контексту в оцінках екологічних наслідків та рішеннях, що приймаються на їхній основі;
- iv) передбачити зберігання на місці їхнього знаходження, коли це практично можливо, тих об'єктів археологічної спадщини, які були знайдені під час забудови територій;
- v) забезпечити, щоб відкриття місць археологічних розкопок для відвідувачів, особливо будь-яка перебудова, пов'язана

з необхідністю прийому великої кількості відвідувачів, негативно не впливало на археологічний і науковий характер таких місць та прилеглої до них території.

Фінансування археологічних досліджень і збереження археологічної спадщини

Стаття 6

Кожна Сторона зобов'язується:

i) передбачити державну фінансову підтримку археологічних досліджень національними, регіональними і місцевими органами згідно з їхньою відповідною компетенцією;

ii) збільшити обсяг матеріальних ресурсів для превентивної археології:

a) шляхом ужиття належних заходів для того, щоб у великих державних або приватних проектах розвитку територій передбачалося покриття із ресурсів державного або приватного сектора, у разі необхідності, всіх витрат на проведення будь-яких необхідних археологічних робіт, пов'язаних із такими проектами;

b) шляхом включення до бюджету таких проектів на додаток до витрат на проведення оцінки екологічних наслідків, яка необхідна для розробки запобіжних заходів при екологічному і регіональному плануванні, статті витрат на здійснення попередніх археологічних досліджень та розвідки, на підготовку підсумкового наукового звіту, а також на опублікування і облік результатів у повному обсязі.

Збір і поширення наукової інформації

Стаття 7

З метою сприяння вивченню археологічних знахідок та поширенню інформації про них кожна Сторона зобов'язується:

i) здійснювати або оновлювати обстеження, вести реєстри пам'яток та карти-схеми розташування археологічних об'єктів у районах, що знаходяться під їхньою юрисдикцією;

ii) вживати всіх практичних заходів для забезпечення складання після завершення археологічних робіт узагальненого наукового звіту, придатного для опублікування, до необхідного опублікування спеціальних досліджень у повному обсязі.

Стаття 8

Кожна Сторона зобов'язується:

i) сприяти обміну на національному і міжнародному рівнях об'єктами археологічної спадщини для професійних наукових цілей, вживаючи всіх належних заходів для забезпечення того, щоб такий обмін не завдавав шкоди культурній і науковій цінності цих об'єктів;

ii) сприяти збору інформації про здійснювані археологічні дослідження та поточні розкопки, а також організації міжнародних дослідницьких програм.

Поглиблення поінформованості громадськості

Стаття 9

Кожна Сторона зобов'язується:

i) здійснювати освітницькі заходи з метою поінформування і поглиблення поінформованості громадськості про цінність археологічної спадщини для розуміння минулого та ризиків, що загрожують цій спадщині;

ii) сприяти доступу громадськості до визначних об'єктів її археологічної спадщини, особливо місць археологічних розкопок, і заохочувати показ громадськості колекцій археологічних знахідок.

Запобігання нелегальному обігу об'єктів археологічної спадщини

Стаття 10

Кожна Сторона зобов'язується:

i) організувати збір відповідними державними органами та науковими установами інформації про будь-які зафіксовані випадки нелегальних розкопок;

ii) інформувати компетентні органи держави походження, яка є учасницею цієї Конвенції, про будь-які пропозиції стосовно об'єктів археологічної спадщини, що могли бути отримані в результаті нелегальних розкопок або незаконного вилучення під час санкціонованих розкопок, а також надавати необхідну докладну інформацію про них;

iii) вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб музеї та аналогічні установи, чия політика придбання цінностей контролюється державою, не купували об'єктів археологічної спадщини, які могли бути отримані в результаті приховування або здійснення нелегальних розкопок, або незаконного вилучення під час санкціонованих розкопок;

iv) стосовно музеїв та аналогічних установ, які знаходяться на її території, але політика придбання цінностей яких не контролюється державою:

а) надати їм текст цієї (переглянутої) Конвенції;

v) обмежити, у міру можливості, за допомогою освітніх заходів, інформації, пильності та співробітництва об'єктів археологічної спадщини, отриманих у результаті приховування або здійснення нелегальних розкопок, або незаконного вилучення під час санкціонованих розкопок.

Стаття 11

Ніщо у цій (переглянутій) Конвенції не зашкоджує існуючим або майбутнім двостороннім або багатостороннім договорам між Сторонами стосовно нелегального обороту об'єктів археологічної спадщини або їхнього повернення законним власникам.

Взаємна технічна та наукова допомога

Стаття 12

Сторони зобов'язуються:

i) надавати одна одній технічну та наукову допомогу шляхом обміну досвідом і експертами у галузі археологічної спадщини;

ii) сприяти з урахуванням їхнього відповідного національного законодавства та обов'язкових для них міжнародних угод обмінам фахівцями з питань збереження археологічної спадщини, включаючи спеціалістів із підвищення кваліфікації.

Контроль за застосуванням (переглянутої) Конвенції

Стаття 13

Для цілей цієї (переглянутої) Конвенції комітет експертів, створений Комітетом міністрів Ради Європи згідно зі статтею 17 Статуту Ради Європи, здійснює нагляд за застосуванням (переглянутої) Конвенції і, зокрема:

i) періодично доповідає Комітетові міністрів Ради Європи про хід здійснення державами - учасницями (переглянутої) Конвенції політики охорони археологічної спадщини і про здійснення принципів, проголошених (переглянутою) Конвенцією;

ii) пропонує Комітетові міністрів Ради Європи заходи, які

спрямовані на виконання положень (переглянутої) Конвенції і передбачають також багатосторонню діяльність, перегляд Конвенції або внесення змін та доповнень до неї та інформування громадськості про мету цієї (переглянутої) Конвенції;

iii) надає Комітетові міністрів Ради Європи рекомендації стосовно запрошення держав, що не є членами Ради Європи, приєднатися до цієї (переглянутої) Конвенції.

Заклучні положення

Стаття 14

1. Ця (переглянута) Конвенція відкрита для підписання державами - членами Ради Європи та іншими державами - учасницями Європейської культурної конвенції.

Вона підлягає ратифікації, прийняттю або схваленню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи схвалення здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Жодна держава - учасниця Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини, підписаної у Лондоні 6 травня 1969 року, не може здати на зберігання свою ратифікаційну грамоту або свій документ про прийняття чи схвалення, якщо вона не денонсувала згадану Конвенцію або одночасно не денонсує її.

3. Ця (переглянута) Конвенція набуває чинності через шість місяців після дати, на яку чотири держави, включаючи щонайменше три держави - члени Ради Європи, висловили свою згоду на обов'язковість для них (переглянутої) Конвенції відповідно до положень попередніх пунктів.

4. Якщо на виконання попередніх двох пунктів денонсація Конвенції від 6 травня 1969 року не набуває чинності одночасно з набуттям чинності цією (переглянутою) Конвенцією, Договірна Держава під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи схвалення може заявити, що вона буде продовжувати застосовувати Конвенцію від 6 травня 1969 року до набуття чинності цією (переглянутою) Конвенцією.

5. Для будь-якої держави - учасниці, яка згодом висловить свою згоду на обов'язковість для неї цієї (переглянутої) Конвенції після набуття нею чинності, Конвенція набуває чинності через шість місяців після дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи схвалення.

Стаття 15

1. Після набуття чинності цією (переглянутою) Конвенцією Комітет міністрів Ради Європи може запропонувати будь-якій державі, яка

не є членом Ради, та Європейському економічному співтовариству приєднатися до цієї (переглянутої) Конвенції шляхом рішення, що приймається більшістю голосів, передбаченою у статті 20.d Статуту Ради Європи, і одноставним голосуванням представників Договірних Держав, які мають право засідати у Комітеті.

2. Для будь-якої держави, що приєдналася до цієї (переглянутої) Конвенції, або Європейського економічного співтовариства, якщо воно приєднається до неї, Конвенція набуває чинності через шість місяців після дати здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 16

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, схвалення чи приєднання може визначити територію (території), до якої (яких) застосовуватиметься ця (переглянута) Конвенція.

2. Будь-яка держава може у будь-який інший час після цього шляхом заяви на ім'я Генерального секретаря Ради Європи поширити дію цієї (переглянутої) Конвенції на будь-яку іншу територію, визначену в цій заяві. Щодо такої території (переглянута) Конвенція набуває чинності через шість місяців після дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно будь-якої території, визначеної у цій заяві, бути відкликана шляхом направлення відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набуває чинності через шість місяців після дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 17

1. Будь-яка Сторона може у будь-який час денонсувати цю (переглянуту) Конвенцію шляхом направлення відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набуває чинності через шість місяців після дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 18

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради Європи, інші держави – учасниці Європейської культурної конвенції та будь-яку державу та Європейське економічне співтовариство, якщо вони приєдналися або їм було запропоновано приєднатися до цієї (переглянутої) Конвенції, про:

i) будь-яке підписання;

ii) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, схвалення чи приєднання;

iii) будь-яку дату набуття чинності цією (переглянутою) Конвенцією відповідно до статей 14, 15 та 16;

iv) будь-який інший акт або повідомлення, які стосуються цієї (переглянутої) Конвенції.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цю (переглянуту) Конвенцію.

Вчинено у Валлетті шістнадцятого дня січня місяця 1992 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є рівно автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архівах Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає завірених копії цієї (переглянутої) Конвенції кожній державі-члену Ради Європи, іншим державам - учасницям Європейської культурної конвенції та всім державам, що не є членами Ради, або Європейському економічному співтовариству, яким було запропоновано приєднатися до цієї (переглянутої) Конвенції.